

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

**GÖTEBORGS
HÄLSOVÅRDSNÄMDS
ÅRSBERÄTTELSE**

FÖR

1914

UTARBETAD AV

KARL JOH. GEZELIUS
FÖRSTE STADSLÄKARE

GÖTEBORG 1915
GÖTEBORGS LITOGRAFISKA AKTIEBOLÄG
(AVD. BONNIERS)

GÖTEBORGS
HÄLSOVÅRDSNÄMDS
ÅRSBERÄTTELSE

FÖR

1914

UTARBETAD AV

KARL JOH. GEZELIUS
FÖRSTE STADSLÄKARE

GÖTEBORG 1915
GÖTEBORGS LITOGRAFISKA AKTIEBOLAG
(AVD. BONNIERS)

GÖTEBORGS
HÄLSÖVARDSDSNÄMDS
ÅRSBERÄTTELSE

1914

KARL JOH. GSELLS

LAGBOKFÖRLAGET
GÖTEBORGS
1914

Innehåll.

I. Hälsovårdsnämnden med därunder hörande personal och inrättningar sid.	1
II. Hälsovården:	
Stadsgrundens renhållning	» 10
Stadens förseende med vatten	» 11
Bostadsinspektionen	» 12
Tuberkulosbyråns verksamhet	» 17
Direkta åtgärder för hindrande av farsotssjukdomars spridning	» 19
Matvarukontrollen	» 22
Kemiska analyser	» 28
Andra ärenden	» 45
III. Sjukvården	» 51
IV. Befolkning och dödlighet	» 54
V. Väderlek	» 55
VI. Smittosjukdomar och dödsorsaker	» 55

BILAGA.

Sjukvårdsanstalten å Källtorp. Göteborgs stads lungots sjukhus.

Innehåll

I. Hälsoförhållanden med särskild hänsyn till inkomsterna sid. 1
II. Hälsovården:
Stadsrådets förvaltning 10
Stadsens försörjning med vatten 11
Bohållningsvården 12
Tyfoidfeberens utbredning 17
Därka åtgärder för hindrande av tyfoidfeberens spridning 19
Matvaruskontrollen 22
Kemiska analyser 28
Andra åtgärder 48
III. Sjukvården 51
IV. Befolkning och ödnighet 54
V. Vädret 55
VI. Smittsjukdomar och dödsorsaker 58

BILAGA

Sjukvårdsstatistik för Källtorp, Götchors stads församling

Förteckning å tabeller.

- Tab. 1. Summarisk redogörelse för sundhetspolisens arbeten under år 1914.
- 2. Renhållningsanordningarna i Göteborg 1914, samt stall, fähus och svinstia i varje stadsdel.
 - 3. Oskadliggjorda födoämnen år 1914.
 - 4. Bagerier, kött- och mjölklokaler vid slutet av år 1914.
 - 5. Besiktningar av från utrikes ort infört kött år 1914.
 - 6. Sammandrag av resultaten från under år 1914 utförda undersökningar av oskummad (ej »kontrollerad») mjölk samt kaffegrädde.
 - 7. Översikt av födda i Göteborg år 1914, med fördelning på månader.
 - 8. Översikt av födda i Göteborg år 1914, med fördelning på församlingar.
 - 9. Befolkningens rörlighet i varje av Göteborgs stads församlingar år 1914.
 - 10. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrivna i Göteborg åren 1910—1914.
 - 11. Dödligheten inom Göteborg år 1914 för olika stadsdelar bland mantalsskrivna befolkningen.
 - 12. Översikt av meteorologiska observationerna i Göteborg år 1914.
 - 13. Sammandrag över de epidemiska sjukdomarna i Göteborg år 1914.
 - 14. Översikt av smittosamma sjukdomar i Göteborg åren 1905—1914.
 - 15. Sammandrag över sjukligheten i Göteborg år 1914, enligt uppgift från de 11 distriktsläkarne.
 - 16. Gånge sjukdomar i Göteborg år 1914, fördelade på månader, enligt uppgift från de 11 distriktsläkarne.
 - 17. Dödsorsakerna år 1914 bland i Göteborg kyrkoskrivna, inom och utom staden avlidna (efter ålder och kön).

- Tab. 18. Dödsorsakerna år 1914 bland i Göteborg kyrkoskrivna, inom och utom staden avlidna; (fördelade efter sina huvudgrupper på månader och kvartal).
- 19. Dödsorsakerna år 1914 bland i Göteborg kyrkoskrivna, fördelade på stadsdelar.
 - 20. Dödsorsakerna bland i Göteborg kyrkoskrivna, som år 1914 avlidit utom staden.
 - 21. Dödsorsakerna år 1914 bland i Göteborg sig uppehållande främlingar.
 - 22. Jämförande översikt av antalet dödsfall i folksjukdomarna samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1905—1914.
 - 23. Hos bostadsinspektionen anmälda osunda bostäder åren 1910—1914.

Förteckning å tabeller

-
1. Sammanfattning af dödsfall i Göteborg kyrkoskrivna åren 1905—1914.
 2. Fördelning af dödsfall i Göteborg kyrkoskrivna åren 1905—1914, efter månader och kvartal.
 3. Fördelning af dödsfall i Göteborg kyrkoskrivna åren 1905—1914, efter stadsdelar.
 4. Fördelning af dödsfall i Göteborg kyrkoskrivna åren 1905—1914, inom och utom staden.
 5. Fördelning af dödsfall i Göteborg kyrkoskrivna åren 1905—1914, bland främlingar.
 6. Jämförande översikt af antalet dödsfall i folksjukdomarna samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1905—1914.
 7. Översikt af dödsfall i Göteborg kyrkoskrivna åren 1905—1914, med fördelning på månader och kvartal.
 8. Översikt af dödsfall i Göteborg kyrkoskrivna åren 1905—1914, med fördelning på stadsdelar.
 9. Översikt af dödsfall i Göteborg kyrkoskrivna åren 1905—1914, inom och utom staden.
 10. Översikt af dödsfall i Göteborg kyrkoskrivna åren 1905—1914, bland främlingar.
 11. Översikt af dödsfall i Göteborg kyrkoskrivna åren 1905—1914, med fördelning på månader och kvartal.
 12. Översikt af dödsfall i Göteborg kyrkoskrivna åren 1905—1914, med fördelning på stadsdelar.
 13. Översikt af dödsfall i Göteborg kyrkoskrivna åren 1905—1914, inom och utom staden.
 14. Översikt af dödsfall i Göteborg kyrkoskrivna åren 1905—1914, bland främlingar.
 15. Översikt af dödsfall i Göteborg kyrkoskrivna åren 1905—1914, med fördelning på månader och kvartal.
 16. Översikt af dödsfall i Göteborg kyrkoskrivna åren 1905—1914, med fördelning på stadsdelar.
 17. Översikt af dödsfall i Göteborg kyrkoskrivna åren 1905—1914, inom och utom staden.

I. Hälsovårdsnämnden med därunder hörande personal och inrättningar.

Såsom *ledamöter* av Nämnden ha under året tjänstgjort:

fördelningsläkaren d:r CARL LAMBERG, ordförande,
polismästaren M. KJELLIN, vice ordförande,
handlanden OTTO PLATIN, kassaförvaltare,
FÖRSTE STADSLÄKAREN,
kapten TH. GLOSEMEIJER,
rådmannen PER DALÉN samt
professor HANS HEDLUND.

Såsom sekreterare har tjänstgjort e. o. hovrättsnotarien, jur. kand. B. A. Wallinder.

Nämnden har under året haft 16 sammanträden och därvid behandlade ärenden hava registrerats i 274 paragrafer. Enligt diariet inkommo 388 skrivelser och enligt brevböckerna utgingo 209. Härtill komma ansökningar och tillståndsbervis för idkande av handel med mjölk och med charkuterivaror, vilka handlingar föras i särskilt register av stadsveterinären, samt anmälningar om svinhållning likaledes i särskilt register upptagna å nämndens kontor.

Distriktsläkarne.

Nytt förordnande på 3 år såsom distriktsläkare har under året meddelats förutvarande distriktsläkarne Emil S. Ahlström från 1 april, Gustaf Carlström och Herman Boman från 1 oktober 1914 samt Bror Esping från 1 januari 1915.

Bostadsinspektionen och dispensärverksamheten

behandlas av sundhetsinspektören under särskilt kapitel.

Epidemisjukhuset.

Sedan den i föregående berättelse omnämnda beredningen för tillbyggnad av Epidemisjukhuset den 26 mars inkommit med förslag till en bostadspaviljong för sjuksköterskorna, ingick Hälsovårdsnämnden till Stadsfullmäktige med be-

gäran om ett anslag av 37,851 kr. 95 öre för byggnadens uppförande samt 6,624 kr. för anskaffande av nödiga inventarier. Detta förslag godkändes av Fullmäktige den 12 november och uppdrog Hälsovårdsnämnden med anledning härav åt förutvarande beredning att snarast möjligt gå i författning om arbetets utförande.

Underläkaren vid sjukhuset dr B. Henningsson, som på grund av sjukdom varit tjänstledig från 15 november 1913, fick från 1 maj utbyta sin befattning mot den såsom underläkare vid Källtorps sjukhus, varpå platsen vid Epidemisjukhuset omedelbart anslogs ledig, varjämte distriktsläkaren Schrödl förordnades att, tills platsen kunde besättas, upprätthålla befattningen. Någon ansökan till tjänsten inkom icke under året, ehuru platsen upprepade gånger anslogs ledig.

Upptagningsanstalten för akut sinnessjuka.

Antalet underhållsdagar för å avdelningen vårdade sjuke uppgick för året till 25,725 mot 21,369 föregående år. Nämndens utgifter uppgingo till 51,450 kronor för vård av patienterna och till 228 kronor för fastigheters underhåll. I ersättning för betalande patienter har influtit 10,455 kronor.

Poliklinikerna.

I gamla Sahlgrenska sjukhuset har under året åt stadens medellösa fortfarande meddelats kostnadsfri läkarebehandling i kvinnosjukdomar, ögonsjukdomar, öronsjukdomar och tandsjukdomar. Även sjukgymnastik och massage meddelas året om.

Vid polikliniken i Församlingshyddan (Masthuggsbergen) fortgår arbetet såsom förut under ledning av läkaren i 8:de distriktet.

Över vid de olika poliklinikerna utövad läkareverksamhet meddelas rapport under kapitel III, Sjukvården.

Sjuktransportväsendet.

Under året ha 1,468 transporter verkställt mot 1,387 under föregående år, och av dem ha 643 gällt obemedlade personer och sålunda verkställt utan ersättning, under det att för transport av 825 betalande patienter avgift erlagts till ett belopp av 2,560:50 kr. Utgifterna för transportväsendet ha uppgått till 4,038:50 kr. med följande huvudposter: ersättning till 2 brandkarlar samt utfordring av hästar 3,534:25 kr., underhåll av vagnar, seldon m. m. 504:28 kr.

Transportvagnarne ha varit upptagna under 1,495 timmar och ha därunder gått 11,304 km.

Skyddskoppypningen.

Den kostnadsfria offentliga skyddskoppypningen har fortgått under maj, juni och september månader, samt verkstälts kostnadsfritt med animalt ympämne av läkare å offentliga möten på 5 olika lokaler i staden. Närmare uppgifter angående antal ympade och därmed i samband stående frågor behandlas under kap. II.

Fosterbarnsvården.

Vid 1914 års ingång kvarstodo 1,112 fosterbarn under 7 års ålder under fosterbarnsinspektionens tillsyn. Under året ha nyanmälts 356 och avförts 391. Av dessa senare ha 71 uppnått 7 års ålder och undandrogos därför tillsynen, 172 ha återtagits av föräldrar eller andra målsmän, 18 lämnats till fattigvården, 9 intagits å barnhem, 6 tagits utan ersättning som egna barn av familjer, 20 avlidit under 1 års ålder, 5 avlidit över 1 års ålder och slutligen 90 flyttat från staden, därav 2 till Allmänna Barnhuset i Stockholm.

Vid årets slut kvarstodo 1,077 barn under inspektionen.

Förbud att vidare mottaga fosterbarn har utfärdats för 4 fosterhem. Från olämpliga fosterhem ha flyttats 18 barn.

För uraktlåtenhet att anmäla fosterbarn ha 4 personer ådömts böter och en fostermor har utdömts vite av 50: — kr. för trots mot nämndens förbud för henne att vårda fosterbarn.

Hälsopolisen.

Summarisk redogörelse för hälsopolisens arbeten återfinnes i tab. I. Ett större antal anmälda felaktigheter ha blivit avhjälpta efter anmaning av polisen, vilken anmaning i regel göres skriftlig efter fastställt formulär, utan att därvid Hälsovårdsnämnden behövt ingripa. Så ha t. ex. 201 felaktigheter, som anmälts mot gårdar, på detta sätt blivit avhjälpta, 243 avträden och 197 urinkurar blivit iståndsatta. Mot sopbaljor ha i 148 fall anmärkning gjorts; 106 stallar, 24 fähus och 27 svinhus ha behörigen iordningstälts. De anmärkningar, som gjorts i fråga om matvarukontrollen av de på avdelningen för matvarukontrollen tjänstgörande tillsyningsmännen, samt de av bostadsinspektionen gjorda anmärkningarne ingå icke i dessa uppgifter, utan återfinnas under redogörelserna från dessa båda avdelningar.

Under året har en ny plats såsom tillsyningsman besatts av G. E. Sandin samt en förutvarande tjänsteinnehavare, som på förekommen anledning avskedats, ersatts av C. A. Ericson, båda f. d. korporaler med avlagd underofficersexamen.

Under senare delen av året voro ej mindre än 5 av tillsyningsmännen mobiliserade, och då kåren ej räknar mer än 13 man, mötte stora svårigheter att upprätthålla arbetena, även fastän extra hjälp påkallades.

Lagen om arbetarskydd.

Att tjänstgöra såsom kommunalt tillsyningsorgan enligt denna lag har Hälsovårdsnämnden uppdragit åt 5 av de ordinarie hälsopoliserna. Rapport om deras verksamhet har avgått till yrkesinspektionen.

Centralisering av stadens sjukvård.

Sedan det av särskild beredning juni 1912 avlämnade förslaget härom av Stadsfullmäktige behandlats den 3 sept. 1914, blev detsamma remitterat till en ny beredning med uppdrag att utarbeta nytt förslag byggt på det föregående med tvänne angivna ändringar, innefattande att de lokala sjukhusstyrelserna skulle upphöra och dessa i stället ersättas av särskilda delegerade.

Sedan denna nya beredning den 19 november avgivit sitt yttrande (Stadsf. handl. 1914 n:o 321), blev detsamma av Stadsfullmäktige bordlagt den 10 dec. samma år.

II. Hälsovården.

Stadsgrundens renhållning.

Stadens renhållningsstyrelse ombesörjde vid årets slut renhållningen inom 2,586 fastigheter mot inom 2,484 vid föregående års slut. I inbetalda avgifter till renhållningsverket inflöto 247,581: — kr. mot 225,073: — kr. föregående år och försåldes gödningsämnen till ett nettobelopp av 71,650: — kr.

Sedan den nya renhållningsstadgan, som antogs av Stadsfullmäktige den 26 sept. 1912, efter överklagande hos Kungl. Maj:t, där ingenting vanns annat än ett betydande uppskov med beslutets ikraftträdande, emellertid av Konungens Befallningshavande sedermera faststälts den 22 november 1913, har renhållningsstyrelsen under året varit sysselsatt med de förarbeten för beslutets genomförande, som äro nödiga.

Stadens kloaledningar hava under året utvidgats med 8,317 meter allmänna ledningar med 189 gatubrunnar.

Vid årets slut funnos av staden utförda:

allmänna ledningar	136,521 meter
sidoledningar.....	67,608 »
gatubrunnar	4,503 stycken
nedstigningsbrunnar.....	1,114 »
ventilationsbrunnar	1,391 »
spolningsluckor.....	142 »
avstängningsluckor	8 »

Stadens förseende med vatten.

Antalet vattenserviser, som vid årets början utgjorde 4,184, har ökats med 128. Rörnätets längd har ökats med 6,681 meter och utgjorde vid årets slut 189,226 meter.

Vid *Delsjön* har filtreringen fortgått dygnet om under hela året med undantag av tillfällen för rensning, då ett filter i sänder varit tömt samt under 44 dygn, då ett filter varit satt ur verksamhet för omläggning av sandbädden med ny sand. Filterhastigheten har i medeltal varit 3,80 meter i dygnet eller 158 mm. i timmen och maximum, då två filter varit försatta ur verksamhet, har uppgått till 6,93 meter i dygnet eller ca 289 mm. i timmen.

De *täckta* filterna vid *Alelyckan* (älvvatten) ha likaledes varit i verksamhet hela året. Den regelbundna räkningen av bakteriekolonier visar, att dessa i medeltal uppgått till 1,052 kolonier pr cm.³ i det ofiltrerade älvvattnet med maximum 6,223 stycken, under det att efter filtreringen i medeltal funnits 40 och såsom maximum 314 st. Vid 25 tillfällen har antalet överstigit 100. Härvid är dock att märka, att vattnet vid vissa tillfällen tagits i bruk redan 2:dra eller 3:dje dagen efter filterrensningen, då ännu bakteriehalten är högre än normalt. Filterhastigheten har i medeltal varit 80 mm. pr timme eller 1,92 m. pr dygn.

Det *öppna* filtret vid *Alelyckan* har likaledes regelbundet använts. Bakteriekolonierna i medeltal 44, med maximum 146 samt i 9 fall över 100. Filterhastigheten har i medeltal varit endast 26 mm. pr timme eller 0,62 m. pr dygn och maximum 75 mm. pr timme eller 1,80 m. pr dygn.

Naturfilterna med grundvattenbrunnarna vid Lerjeholm. Filterhastigheten har varit 43 mm. pr timme eller 1,03 m. pr dygn. Till pumpbrunnarna har lämnats vatten dels från den större grundvattenbrunnen och dels från 36 stycken av rörbrunnarna, och de återstående 2 hava tjänstgjort som observationsrör för grundvattenståndet. I luftningsbassängen ha bakteriologiska prov på grund-

vattnet tagits och därvid visats, att vid 280 undersökningar vattnet varit sterilt i 179 fall och i 98 fall växlat med 1—5 samt i 3 fall med 5—10 kolonier pr cm.³

Årets nederbörd utgjorde vid Delsjön 727 mm., motsvarande en mängd av 6,645,000 m.³, då sjöns nederbördsområde beräknas till 914 har. Vid årets slut var Delsjöns vattenstånd + 76,19 mot + 76,75 vid 1913 års slut och sålunda hade under året åtgått 719,000 m.³ av det i sjön magasinerade vattnet.

Av hela vattentillgången har 59 % konsumerats i staden och 41 % förlorats genom avdunstning. Årets medeltemperatur vid Delsjön var + 7,7° C.

Förbrukningen av Delsjövatten har i medeltal varit 11,950 m.³ pr dygn eller 138 liter i sekunden med maximum den 10 september (160 liter) och minimum den 8 och 16 nov. (80 liter). Av konstgjort grundvatten har använts 4,152 m.³ pr dygn d. v. s. 48 sekundliter och av filtrerat Göta älvsvatten 5,359 m.³ pr dygn eller 62 sekundliter och har således av hela förbrukningen, som utgjort 7,833,000 m.³ 56 % tagits från Delsjön, 19 % av konstgjort grundvatten och 25 % av filtrerat älvvatten.

Medelförbrukningen av vatten pr individ och dygn har uppgått till 124 liter, som approximativt kunna fördelas på hushållsbehov (incl. läckning och andra förluster) 84 liter, för industriella ändamål 33 liter och för allmänna ändamål 7 liter.

Årets kostnader för drift och underhåll hava i runt tal utgjort 269,800 kr. eller 3,45 öre pr m.³ förbrukat vatten.

Bostadsinspektionen. (Dr. Göthlin).

Enligt den ursprungliga planen har arbetet fortgått å huvudsakligen tre linjer: slutbesiktning av ny- och större ombyggnader, besiktning av och utredning angående anmälda osunda bostäder samt systematisk besiktning av småfolkets lägenheter.

Slutbesiktning av ny- och ombyggnader. Jämlikt beslut av Hälsovårdsnämnden har sundhetsinspektören, tillsammans med förste och andre stadsarkitekterna, utfört besiktning av ett femtiotal fastigheter. Där de gjorda anmärkningarna varit av betydelse, har vederbörande ålagts rätta missförhållandet. Men även där varken olaglighet eller större hygienisk brist förelegat, utan endast mindre väl genomtänkta, opraktiska anordningar kommit till utförande, har i största möjliga utsträckning anmärkning gjorts för att om möjligt förebygga ett upprepande och sålunda bidra till ännu gynnsammare bostadsförhållanden.

Här nedan förtecknas de huvudsakligaste anmärkningarna.

Fukt: Har trots den varma sommaren förekommit i ett antal fall. En avgjord brist är, att fria brandmurar ej omedelbart och obligatoriskt boiseras å insidan eller på annat lämpligt sätt behandlas. Beträffande landshövdingehuset synes byggnadstiden nu hava så nedprässats, att faran för nybyggnadsfukt avsevärt vuxit.

Ofullbordade hus. Vid höstinflyttningen voro, delvis på grund av tidsläget, ej så få hus i sådant skick, att inflyttning rätteligen bort förvägras. I den sämst ställda fastigheten saknades, ehuru hyresgäster inflyttat, ordentliga trappor, fönster, invändig puts, diverse nödig inredning m. m. Men på grund av den starka bostadsbristen kunde fastigheten, som ligger i Lundby, ej utrymmas. Med gårdsplanernas färdigställande dröjes ofta allt för länge. Av och till finner man, hurusom definitiva avträden, tvättstugor m. m. få anstå någon tid, till stort obehag för hyresgästerna.

Belysning: Fortfarande träffas främst kök och jungfrukammare, som i dagerhänseende lämna åtskilligt övrigt att önska, och orsakas detta vanligen av belägenhet till smygar, men även av de nu så vanliga balkongpassagera, ev. balkongerna utanför fönstren. Ur sanitär synpunkt fördömliga äro de allt vanligare stora, mörka tamburerna i såväl större som mindre lägenheter. Emot dessa mörka »hallar» har byggnadsnämnden ej ansett sig kunna annat än undantagsvis inskrida, enär de ej ansetts böra betraktas som »boningsrum». Hyresgästen anger dock bäst deras rätta natur genom att möblera dem till gärna använda, ohygieniska vardagsrum och byggherren hjälper honom härtinnan genom att förse dem med öppna spisar samt genom anordnandet av särskilda kapprum.

Ventilation: Byggnadsnämnden har i allt större utsträckning behjärtat vikten av goda ventilationsmöjligheter, varvid man beaktat behovet av såväl intag som utsugning. Till ex.-vis klosetter, serverings- och badrum hava framdragits golvtrummor. Men då dessa ansetts medföra golvkyla, har man på sista tiden sökt tillföra luften genom från bottenvåningens plan till centrala delar i lägenheterna stigande kanaler eller pipor, varefter utsugning på vanligt sätt skett genom att från de särskilt luftförsämmande eller fuktalstrande rummen (klosetter, badrum, kök etc.) draga ventilationskanaler upp över yttertaket. Resultatet har hittills motsvarat förväntningarne, i det att i stort sett en förträfflig ventilation erhållits. Av oförstånd hava dock i en del fall dessa trummor utförts så olämpligt, att källarluft kunnat tänkas bemänga ventilationsluften. I ett fall togs ventilationsluften från husets förstuga i bottenvåningen (uppenbar fara för luftförsämning). Här och var träffades som vanligt de murade ventilationskanalerna fyllda med nedrasat murbruk eller lossnade tegelstenar. Ytterväggsventilerna sakna ofta sidoskydd samt äro av en klen, oändamålsenlig modell. Den sistnämnda anmärkningen gäller allt för ofta även innerväggsventiler. Luftintag och utsugningsventiler äro ej så sällan oriktigt placerade, så att verkan blir en annan än man avsett. Ytterst sällan är beaktat, att jämväl källaren bör försees med permanent ventilation genom ex.-vis stigande murpipa. Den ur ventilationssynpunkt förträffliga övre kakelugnsventilen har så gott som försvunnit, men bör otvivelaktigt åter införas.

Spisar, gasapparater: I talrika fall hade gasspis placerats direkt på

trägolvet utan eldfast underlag. De sotgömmande och ur ventilationssynpunkt olämpliga spiskuporna försvinna allt mera, men träffas dock ännu i en del smålägenheter. De på grund av gaseldning i badrummen starkt förstörade gasmätarna äro ofta synnerligen olämpligt placerade, i det att de förtränga de redan förut små köken och badrummen. Gasmätare i sovrum böra förbjudas.

Den eljest praktiska kokgasen har på senaste tiden medfört ganska stora hygieniska olägenheter, i det man ansett sig kunna vid enbar gaskokning suspendera fordringarne på kök (viss storlek, direkt dager, impipa, ventilerbart skafferi etc.). Följden har blivit, att gaskök uppställts i en massa olämpliga småutrymmen, vilka icke desto mindre fått tjänstgöra som kök. Allvarsamma olägenheter uppstå härav och har Hälsovårdsnämnden i denna viktiga fråga avlåtit skrivelse till gasverksstyrelsen.

Badrum: Allt från den för ett par år sedan här i staden timade olyckshändelsen med kvävning i ett gaseldat badrum, som var i saknad av nödig ventilation, har gasverket sökt införa ett stort luftintag i varje sådant rum. I detta hänseende finnas alltså numera rationella anordningar. Där vedkamin användes, äro däremot såväl in- som uttag ofta mindre bra ordnade. På något enstaka ställe användes som golv kompositions massa (ej säkert vattentät). Den numera så brukliga anordningen med W. C. (någon enstaka gång torvmullsklosett!) i badrum borde ur flere synpunkter motarbetas.

Vatten- och avloppsledning: Synnerligen ofta underlåtes att utföra noggrann tätning mellan golv och vatten- resp. slaskledning (kondensering med efterföljande golvröta). Från soptunnans cementplan bör, ehuru ej föreskrivet i nya renhållningsstadgan, avlopp anordnas för att underlätta spolning och renhållning.

Avträden, klosetter: Allt för ofta finner man för få avträden ävensom att ett eller flere W. C. slopats på grund av klosettskatten. I ett fall träffades till och med 8 lägenheter pr avträde. Det mål, som man utomlands flerstädes uppnått, näml. 1 vattenklosett pr lägenhet eller minst pr 2 sådana, är i Göteborg ouppnåeligt, så länge denna hygieniska angelägenhet är så starkt beskattad som med 100 kronor pr W. C.-installation. Ventilationen är ej alltid mönster-gill. Utsugning mitt för klosettsitsen får ej anses vara rationell (drag, försenad utsugning). Även där klosettfönster finnes, bör utsugningspipa anordnas (fönstret blir sällan öppnat vintertiden). Av och till underlåtes att anordna luftintag, vilket lätt medför vacuum. Stundom äro utsugningsrören för klen dimensionerade (3-tum). Särskilt i landshövdingehus inbyggda gemensamma torvmullsklosetter måste förses med verksamma sughattar. Stundom utrustas klosettrummen med enbart trägolv (försvärad renhållning, röta). Ej så sällan placeras W. C. mörkt och svårtillgängligt i källaren. I husen inbyggda urinoirer böra ej få kommunicera med där placerade klosetter, utan skola inbyggas samt

förses med god, egen utsugning (förpesta annars hela lokalen). Nämda urinoirer böra ur luktsynpunkt förses med porslinsbäcken, vilket å enstaka ställen praktiserats med rätt gott resultat. Flertalet av dem skulle i snygghetshänseende vinna på att förses med golvtrallor.

Kök: Belysning, imkupor, gasmätare, se ovan. Att fullt utrota de horisontella, starkt sotande imspjällen synes vara nästan omöjligt, och dock ligger det i husägarens intresse att införa en vertikal, välkonstruerad typ, som inbjuder till flitig användning. I ett antal fall har bristen på tillräckliga, plåtbeklädda eller på annat sätt skyddade arbetsplatser anmärkts. Där köket förlägges till huvudtrappan, borde en permanentventilation överst i trapphuset kunna minska olägenheten av köksos till det senare. Synnerligen viktigt är, att köksfönstrets underkant placeras så högt (ca 1 meter över golvet), att vid detsamma placerade möbler (bord, soffor etc.) ej hindra innanfönstrets öppnande.

Skafferier: De äro ej så sällan oriktigt ventilerade eller försedda med oåtkomliga fönster eller ventiler. I anslutning till de vanliga köken finnas de numera alltid anordnade, men i kokskrubbar, spisrum o. d. saknas de vanligen, beroende därpå, att man först vid slutbesiktningen kommer under fund med dylika utrymmens rätta natur. I bostadskyffen är naturligtvis en sund matförvaringsplats om möjligt ännu mer av nöden än i en större och rymligare lägenhet.

Sopstörtningstrummor: Inbyggda i husmurarne, medföra de lätt förorening av dessa. Krökningar å rören försvåra passagen. Uttaget vid det understående samlingskärlet är nästan utan undantag oriktigt konstruerat (damning, förorening, stank). När den nya renhållningsstadgan skall tillämpas, torde dessa störtningstrummor komma att i hög grad försvåra den lagfästade separationen av köksavfall och sopor. Över huvud taget borde trummor för köksavfall ej uppsättas och sannolikt kommer Hälsovårdsnämnden bli nödsakad förbjuda dem, helst när de äro placerade intill bostadsrum och skafferier.

Tvättstugor: En del äga otillräcklig höjd samt äro dåligt belysta. De böra hållas i möjligast ljus färg. Här och var saknas nödig fuktisolering mot överliggande bjälklag. Å vindar placerade tvättstugor äro fortfarande här och var i saknad av säkerhetsrör av god konstruktion. En säkerligen stor fördel vore, om i tvättstugan eller uti ett bredvidliggande mindre utrymme insattes en helt liten bryggpanna (eller helst en liten modern tvättapparat) för mindre tvätt (barnkläder!). Bostadsinspektionen skulle då med större utsikt till framgång kunna förhindra den ur luktsynpunkt skadliga köksbyken.

Källare: Ventilation, se ovan. Åtminstone där, varest värmeledningspanna ej finnes i källaren, borde källartrappa ej få leda till huvudtrappa i huset (uppstigande, unken källarluft!).

Jungfrukammare: Belysning, se ovan. I stor utsträckning hålla dessa rum så minimala mått, att de enligt bostadsinspektionens minimifordringar ej

skänka nödig luftkub ens åt en person. 15 kbm:s minimirymd vore för visso ej ur vägen. Man har dock, helt säkert utan egentlig grund, befarat, att en dylik fordran skulle medföra en hel del jungfrukammarens försvinnande. Stigande ventilationskanal från den kyffiga jungfrukammaren saknas ofta, ehuru den här är som mest behöfvig. Här och var värmas de med järnkaminer. Denna anordning, som uppkommit av sparsamhets- och utrymmesskäl, bör snarast bortarbetas. Jungfrukammarens form är här och var så ogynnsam, att en ordentlig sängplats ej kan erhållas. Över huvud taget må framhållas, att våra jungfrukammare hygieniskt sett äro allt för styvmoderligt behandlade.

Misstänkta eller olagliga utrymmen: Sovplatser i stora garderober träffas alltjämt. Utan Kungl. dispens uti källarvåningen inrättade portvaktslägenheter förekomma här och var. Innanför butiker, strykinrättningar eller dylikt anordnas, särskilt med hjälp av gaskök, mörka, olagliga kök, som under stundom jämväl bebos. Över huvud taget förtjänar påpekas, hurusom hela bottenvåningen i sexvåningshuset inbjuder till olagligt utnyttjande. Där så ske kan, borde denna sjätte våning med tjänliga medel motarbetas.

Diverse: I tvänne hus träffades en mellanväggskonstruktion av göteborgskt ursprung, som var så lyhörd, att man från rum till rum kunde höra ett mycket lågmält samtal. Även har man kunnat konstatera en benägenhet att underlåta draga upp diverse mellanväggar ända till taket (för att undgå putsningstvänet). Av samma anledning få skänkar och skåp ofta sluta ett litet stycke från taket, varigenom ett säkerligen onödigt, dammgömmande rum erhålles ovanpå. I ett par fall träffades väl smala kökstrappor. Större garderober böra ur ventilations-synpunkt behandlas som andra utrymmen. Ofta kunna vindsörrarne ej utan medförd nyckel öppnas från insidan (eldfara!). Piskbalkongernas placering utanför köks- och skafferifönster är lika olämplig som svår att förhindra. Smålägenheterna lida alltjämt stor brist på garderober och andra lämpliga förvaringsplatser.

Besiktning av anmälda osunda bostäder. Till bostadsinspektionen hava under året ingått 346 nyanmälningar. Härtill komma 57 från föregående år kvarstående ärenden, som ej hunnit eller kunnat slutbehandlas. Sammanlagda antalet ärenden uppgår alltså till 403. Under denna grupp fallande ärenden hava till största delen kommit till inspektionens kännedom genom anmälan från hyresgästen, men även husägaren har som hittills i ett antal fall sökt bostadsinspektionens hjälp. Som vanligt hava ett antal fall från de systematiska besiktningarne föranlett bostadsinspektionen att ingripa. Av de anmälda fallen hava ej mindre än 18 (4,46 %) visat sig vara ogrundade, varför de efter utredning avskrivits. Ut i 4 fall (0,99 %) har ärendet efter undersökning befunnits höra under annan myndighet och dit överlämnats. I 17 fall (4,21 %) har muntlig eller skriftlig utredning begärts rörande åtskilliga till bostadsvård hörande frågor, men där

utredning kunnat lämnas utan besiktning. Om dessa frändragas, återstå 364 fall. Av dessa har det påklagade missförhållandet kunnat avhjälpas uti 226 fall (62,15 %), endast delvis uti 109 fall (29,97 %). Vid årsskiftet kvarstodo 29 fall (7,97 %), där rättelse ej kunnat vinnas. Där åtgärder uti större eller mindre utsträckning vidtagits, har detta uti 259 fall (77,4 %) skett företrädesvis genom husägaren, uti 76 fall (22,6 %) av hyresgästen. Av samtliga 403 behandlade fall av anmälda bostäder slutfördes under året 351 (88,2 %). Till följande arbetsår kvarstå sålunda 48 fall (11,8 %).

Grupperas de under året nyanmälda fallen efter anmälaren, komma 52 % på lägenhetsinnehavaren, 16,5 % på bostads- och tuberkulosinspektionen, 7 % på husägaren. Uti 24,5 % har anmälan skett från andra personer eller institutioner.

Uti tabellbilagan återfinnes varje anmäld bostad endast en gång och under den rubrik, som motsvarar den av bostadsinspektionen konstaterade huvudolägenheten, vilket ej utesluter, att i ett antal fall flere brister samtidigt påklagats och avhjälpats. Uti 6 fall har den påklagade bristen föranlett utdömning från Hälsovårdsnämndens sida. Orsaken har i alla fallen varit mycket stor bofällighet. I 8 fall har vederbörande efter anmodan från bostadsinspektionen frivilligt utrymt den bristfälliga bostaden.

Systematiska besiktningar. Dessa hava fortgått efter samma program som hittills. Småbostäderna besiktigas och protokolleras kvarter efter kvarter. Anträffade smärre brister undanrödjäs i stor utsträckning efter hänvändelse av resp. inspektris till vederbörande. Allvarsammare olägenheter behandlas i samma ordning som anmälda osunda bostäder (se ovan). Vid dessa systematiska besiktningar lägges alltjämt stor vikt vid ett hygieniskt uppfostringsarbete, som naturligtvis kräver avsevärd tid, men som dock kan väntas i längden medföra betydelsefulla resultat.

Diverse bostadsärenden. Hälsovårdsnämnden har under året haft att yttra sig uti 8 ärenden, i vilka å dispensväg söktes rätt att i bottenvåning till sexvånings stenhus få inreda portvaktsbostad samt uti 2, som avsett dispens från förbudet att i hus av nyssnämnda höjd inreda jämväl vinden till bostäder. Nämnden har under vissa angivna villkor tillstyrkt portvaktslägenheterna utom i ett fall, där densamma låg så avsides från porten, att den ej kunde anses fylla sitt ändamål. Vindsrummen hava däremot avstyrkts, förnämligast av det skälet, att vi redan nu hava ett våningsantal, som överskrider vad som ur hygienisk synpunkt kan anses lämpligt.

Tuberkulosbyråns verksamhet.

Byrån har enligt den utstakade planen allt mer sökt bliva en centralpunkt i arbetet mot tuberkulosen. Säkerligen passerar numera största delen av det

medellösa eller mindre bemedlade tuberkulosmaterialer genom densamma, i det att byrån belägger de flesta av stadens tuberkulosjukplatser. Härtill komma alla de fall av skrofulos, för vilka staden iklätt sig betalningsskyldighet å kustsjukhuset å Styrö. Första maj-blommans tillfälligt arbetande understödsbyrå har även under sista året varit förlagd till Hälsovårdsnämndens lokaler, ehuru ledd från privat håll. Härigenom har den kommunala tuberkulosbyrån kunnat ytterligare vidga sin kontakt med tuberkulosen i samhället.

Hela det på detta sätt erhållna materialet har undersökts, omhändertagits och bearbetats enligt allmänna dispensärprinciper. Dr. G. Carlström har under året undersökt en del av de familjemedlemmar, främst barn, som med de notoriskt tuberkulöse komma in under byråns tillsyn. Enligt vid härvarande tuberkulosbyrå länge hyllade principer har den utan fråga största vikten lagts på arbetet i hemmen och deras hygienisering. Men dessutom hava som hittills understöd lämnats i måttlig utsträckning, dels in natura, dels i form av bidrag till lantvistelse m. m. Sammanlagt hava 251 familjer åtnjutit naturaunderstöd. Längre eller kortare vistelse å landet har genom byrån anordnats eller bekostats för 84 vuxne och 95 barn. Till kustsjukhuset å Styrö hava 99 barn utsänts.

Uti 46 familjer har mer än en tuberkulös person anträffats: 6 fall man + hustru tuberkulos samtidigt, 5 fall fader + 1 barn, 1 fall fader + 2 barn, 2 fall fader + moder + 1 barn, 4 fall moder + 1 barn, 2 fall moder + 2 barn, 1 fall moder + 3 barn, 22 fall 2 syskon, 3 fall 3 syskon samtidigt.

Sammanlagt har tuberkulosbyrån träffat på 46 inneboende och 11 hyresgäster i andra hand. Av dessa hade 16 inneboende och 6 hyresgäster i andra hand tuberkulos. Av anträffade fosterbarn hade 7 tuberkulos.

Tuberkulos-systrarne hava i hemmen avlagt 3,786 besök. Detta deras arbete, under vilket de taga befattning med allt det, som genom tuberkulosen kommit i olag och som på grund av det sociala nödläget måste rättas, är av utomordentlig betydelse. Som en liten värdeämätare på den allmänna situationen lämnas nedanstående utdrag ur tuberkulosbyråns arkiv.

De lungsjuka, som under året inskrivits, sovo i samma rum som:

Antal personer			Antal personer		
	uti	% av samtlige		uti	% av samtlige
0	uti	22,8	6	uti	4,0
1	»	16,8	7	»	1,2
2	»	19,2	8	»	0,4
3	»	14,8	9	»	0,4
4	»	14,8	10		0,8
5	»	4,8			

Procenttalet med lungsjuka sammanboende framgår av nedanstående tabell:

Lägenhetsgrupper	Den sjuke sammanbor med nedanstående antal personer										S:a %	
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9		10
	uti nedanstående %											
1 Kök eller Spisrum	0,3	0,3	0,7	0,3	0,3	0,3	—	—	—	—	—	2,2
1 Bostadsrum	1,0	2,3	0,3	0,7	0,3	—	—	—	—	—	—	4,6
2 Bostadsrum	—	0,3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,3
1 Bostadsrum + kök	0,3	6,7	17,0	16,3	16,3	10,0	4,7	2,7	2,3	1,7	1,3	79,3
2 Bostadsrum + kök	—	—	0,7	1,3	3,7	3,0	1,7	0,7	0,7	0,3	—	12,1
3 Bostadsrum + kök	0,3	—	—	0,3	—	0,3	—	—	—	—	0,3	1,2
Summa %	1,9	9,6	18,7	18,0	20,6	13,6	6,4	3,4	3,0	2,0	1,6	99,7

De tuberkulösa hemmens skötsel och tillstånd framgå av följande sammanställning:

	Bostadens allmänna karaktär	Bostadens skötsel	Barnens skötsel	Bostadens dagar	Ventilationsmöjlighet	Finnes	Finnes ej
	%	%	%	%	%	%	%
Mycket god	9,4	13,2	10,4	10,1	28,5	—	—
God	62,1	53,8	57,0	61,8	60,7	—	—
Mindre god	25,7	24,0	23,3	25,3	10,4	—	—
Dålig	2,8	8,3	8,6	2,8	0,3	—	—
Usel	—	0,7	0,6	—	—	—	—
Fukt	—	—	—	—	—	11,2	88,8
Kyla, drag	—	—	—	—	—	21,5	78,5
Bofällighet	—	—	—	—	—	7,9	92,1
Bristande underhåll	—	—	—	—	—	12,0	88,0
Tillräcklig luftkub	—	—	—	—	—	75,4	24,6

Direkta åtgärder för hindrande av smittosjukdomars spridning.

I tabell 13 redogöres för de under året förekommande fallen av smittosjukdomar, om vilkas förekomst *varje* läkare är skyldig göra anmälan hos Hälsovårdsnämnden.

Sedan anmälan om sådant fall inkommit till Nämnden, avlägges omedelbart besök i den sjukes hem av vederbörande desinfektör för vidtagande av för fallet lämpade desinfektionsåtgärder och lägges därvid särskild vikt på att av den sjuke använt linne, sängkläder, golvmattor o. d. noggrannt *smittrenas* samt att lägenheten grundligt rengöres. På samma gång upptages enligt formulär noggranna uppgifter avsedda att underlätta spårandet av sjukdomsfallets uppkomst och här-

ledning. Från förste stadsläkaren meddelas sedan till skolor och hem bestämt besked om hur lång tid de med den sjuke samboende skolpliktige skola avhållas från skolorna, från vilka de omedelbart avstängts av den läkare, som gjort anmälan om fallet.

I lägenhet, som varit bebodd av lungotspatient, har efter den sjukens frånfälle, förflyttning till sjukvårdanstalt eller ombyte av bostad formalindesinfektion enligt Breslaumetoden verkställts i 761 fall.

Sammanlagda antalet desinfektioner, verkställda enligt ena eller andra metoden, hava uppgått till 2,092 och har därvid 2,617 rum blivit smittrenade.

Smittrening av offentligen genom auktionskammaren salubjudna begagnade kläder har verkställts i 96 fall.

Skyddskoppymningen. Genom 3 av Nämnden avlönade läkare har å offentliga möten ympning kostnadsfritt verkställts under maj, juni och september månader.

1,983 barn ha ympats vid dessa möten eller i samband med de undersökningar av folkskolorna, som gjorts för utrönande av ympningsförhållandena.

Av enskilda läkare och av barnmorskor ha dessutom 640 ympningar verkställts, utgörande sålunda ympningarnes antal tillsammans 2,623 svarande mot 56,8 % av de ympningspliktige, vilket sålunda utgör ett synnerligen dåligt resultat.

År 1912 ympades endast 36,7 % av de ympningspliktige, följande år steg siffran, tack vare den i Stockholm då rådande smittkoppsepidemien till 72,2 %, men sjönk sedan såsom synes åter tillbaka. En uppträdande smittkoppsepidemi har sålunda stora möjligheter för en vidsträckt utbredning här i samhället.

Smittosamma könssjukdomar. Den anmälan av sådana fall, som sedan juli 1912 åligger varje praktiserande läkare, visar att under år 1914 härstädes anträffats 391 fall av syphilis (301 män och 90 kvinnor), 1,246 fall av gonorrhoea (1,017 män och 229 kvinnor) samt 127 fall av ulcus molle (114 män och 13 kvinnor). Antalet fall av syphilis har stigit med ej mindre än 99 över föregående års siffra, de övriga tvänne sjukdomarne förete ungefär samma siffror för de båda åren. Importen från utlandet av dessa sjukdomar är ganska livlig och då i första hand genom sjömännen. Från utlandet har också under året inkommit 79 fall av syphilis, 146 fall av gonorrhoea och 37 fall av ulcus molle.

Från besiktningsbyrån meddelar andre stadsläkaren att vid början av år 1914 antalet kvinnor, som voro ålagda allmän sundhetsbesiktning, utgjorde 69. Då under året 35 här förut inskrivna återkommit och 4 nya under året av polis-kammaren ålagts besiktning, utgjorde sålunda antalet under året besiktigade 108 mot 107 föregående år. Vid slutet av året hade emellertid 24 av dessa kvinnor blivit befriade från besiktning, 23 häktade och av dem en del dömda till tvångsarbete, 2 avlidit, 3 intagna å fattigvårdanstalten, så att vid slutet av året återstodo 42 mot 69 vid föregående års slut.

Under året ha dessutom antalet kvinnor, som på given anledning besiktigats, men vilkas regelmässiga besiktning fått bero på deras framtida uppförande utgjort 127, av vilka 66 varit behäftade med venerisk sjukdom och remitterats till Holtermanska sjukhuset.

Antalet under året verkställda besiktningar (4,027 år 1913)	3,126
Antal besiktade kvinnor (217 » »)	235
Kvinnor, som remitterats till Holtermanska sjukhuset (84 år 1913).....	86
av vilka remitterats en gång	67
samt två eller flera gånger	19
så att antalet remisser utgjort (101 år 1913)	111

Sjukdomstabla från besiktningsbyrån:

1914	Dröppel	Sjanker	Syfilis	Bulnad å köns- organen Bubo. Bartholin.	Sår av obestämd natur	Hudsjuk- dom	Summa
Januari	7	—	1	1	—	—	9
Februari	3	1	2	1	—	—	7
Mars	3	—	4	—	—	—	7
April	5	—	3	—	—	—	8
Maj	11	1	3	1	1	—	17
Juni	6	2	1	1	1	—	11
Juli	5	—	—	1	—	1	7
Augusti	3	—	2	—	—	1	6
September	4	3	—	1	—	—	8
Oktober	6	2	—	—	—	1	9
November	4	—	5	1	—	—	10
December	10	1	1	—	—	—	12
Summa	67	10	22	7	2	3	111

Från *andre stadsläkarens* verksamhet i övrigt meddelar han följande.

I skrivelse av den 19 augusti har Göteborgs Rådstuvurätt infordrat utlåtande om en åtalad på fri fot varande persons sinnesbeskaffenhet, och har efter verkställd undersökning detta utlåtande avgivits den 9 september.

Den 5 januari har till Konungens Befallningshavande avgivits i skrivelse av den 13 november 1913 begärt yttrande över det betänkande angående rättsmedicinalväsendets ordnande, enligt nådig befallning avgivet av Medicinalstyrelsen jämte särskilt tillkallade sakkunniga.

Av Polismyndigheterna hava som vanligt i ett stort antal fall begärts utlåtanden rörande personers hälsotillstånd.

De av alkoholmissbruk insjuknade, till polisstationerna införda, hava till antalet varit ganska få.

På förordnande av Konungens Befallningshavande i Göteborgs och Bohus län hava under året verkställts 2 och på begäran av härvarande Poliskammare 7 rättsmedicinska besiktningar och liköppningar. Enligt utlåtandena hava dessa fall varit följande:

En efterbörd efter ett fullgånget foster; tre nyfödda, varav en varit fullgånget, andats och dött av yttre våld, en fullgånget, andats och troligen död av yttre våld i förening med kvävning samt en nästan fullgånget, troligen icke andats (förruttnad); ett två veckor gammalt barn, svagt utvecklat, avlidet genom lungödem; ett två månaders barn av akut luftrörskatarr; en genom drunkning (själv-mord) samt två förgiftningsfall, ett genom fosfor och ett genom cyankalium.

I 89 fall har Poliskammaren begärt utlåtande om dödsorsaken över hastigt avlidna, vilket skett efter verkställd obduktion utan att protokoll uppsatts.

Antalet besiktningar å lösaktiga kvinnor är betydligt mindre än under föregående år, möjligen beroende därpå att ganska många av dessa kvinnor under året varit ädömda tvångsarbete.

Diariiboken upptager 104 inkomna och konceptboken 100 utgångna skrivelser.

Matvarukontrollen (stadsveterinär R. Ahlström).

Av hälsopolisen ha under året utförts 61,869 (föregående året 65,209) besiktningar i de lokaler och på de platser, där matvaror hållas till salu och för försäljning förvaras eller bearbetas (Tab. 1). Därvid ha 119 partier födoämnen, utgörande förutom en del varor, som ej blivit vägda, 5,608 kg., på grund av förskämning eller annan orsak beslagtogs och oskadliggjorts (Tab. 3).

Enligt besiktningsliggarne i matvaruaffärerna ha av hälsopolisen under året gjorts följande anmärkningar beträffande själva lokalen eller den däri bedrivna verksamheten:

I bagerier	ang. ordn., snygghet o. verksamh.	13,	ang. lok. underh.	108,	ang. ventilation	14,
• köttbutiker ..		10,		22,		2,
• charkuterier..		15,		36,		2,
• mjölklokaler..		115,		164,		16-

Bageriernas antal har under året minskats med 2 och utgjorde incl. sockerbagerierna vid årets slut 200. Icke mindre än 72 av dessa, samtliga s. k. hem-bagerier, äro inredda i källare. Ett bageri, beläget i lag källare inåt gård, har på grund av hygieniska missförhållande kasserats.

Vid årets slut funnos 53 charkuteriverkstäder och 261 köttbutiker, butikerna i saluhallarne inberäknade. (Tab. 4).

Av på annan ort inom landet besiktigt och stämplat kött ha under året införts följande fall:

	Stor- boskap	Större kalf	Mindre kalf	Får	Svin	Spädgris	Häst
Från Alingsås	1	207	40	48 ¹ / ₂	704 ¹ / ₂	6	4
Engelholm ...	11 ¹ / ₂	20 ¹ / ₂	357 ¹ / ₂	3	1,244 ¹ / ₂	—	1
Eslöf.....	—	—	—	—	492	—	—
Falkenberg ..	—	—	—	30	2	—	—
Hallsberg ...	—	—	—	—	221	—	—
Halmstad ...	15	4	—	—	106	—	—
Herrljunga ...	—	6	—	—	428	—	—
Helsingborg..	—	1	15	5	2	—	—
Karlskrona ...	—	—	—	—	15	—	—
Kristianstad..	44 ¹ / ₂	1	117	1	501	—	4
Malmö.....	73	—	—	—	57	—	1
Uddevalla ...	—	—	—	—	837	—	—
Vara.....	—	—	27	—	—	—	—
Varberg	—	—	—	—	184	—	—
Summa	145	239 ¹ / ₂	556 ¹ / ₂	87 ¹ / ₂	4,794	6	11

Från utlandet infört kött har besiktigats i 47 olika partier, utgörande tillsammans 63,193 (år 1913 93,648) kg., därav dock 920 kg. organ hade härifrån förut exporterats men på grund av förskämning returnerats. Dessa organ, utgörande 3 olika sändningar, blevo vid hitkomsten kasserade och oskadliggjorda (Tab. 5).

Under årets sista månader, då ovanligt stora kvantiteter färskt fläsk hitfördes, påträffades upprepade gånger i köttaffärer ostämplat fläsk eller fläsk med stämpel, som angav att köttet undergått privat besiktning t. o. m. av icke-fackman. I vissa fall var stämpeln till form och färg snarlik slakthuslagens s. k. byråstämpel och uppköpanDET och tillsaluhållandet av ifrågavarande fläsk skedde oftast i god tro på stämpelns lagliga beskaffenhet. Den olagliga trafiken stoppades snarast möjligt genom hälsopolisens ingripande och fläsket returnerades till avsändningsorten eller nedsaltades under kontroll och försegling.

I slutet av året påbörjades i en källarelokal här i staden fabrikation av köttkonserver med beteckningen »boiled beef», avsedda för export till utlandet. Då det på grund av upprepade leveranser till fabriken av hästkött förelåg skäl原因 anledning misstänka att beteckningen »boiled beef» missbrukades och att hästköttet icke uteslutande, såsom ägaren sökte göra troligt, var »ämnat till experiment», gjordes ingående undersökning av de färdiga konserverna bl. a. medelst fastställande av jodtalet men närvaron av hästkött eller viktsprocenten sådant kunde icke med säkerhet konstateras. Emellertid blev fabrikationen efter några

dagar stoppad, sedan tillverkningslokalen, som ej ens blivit till avsyning anmäld, kasserats som olämplig för ändamålet. Medicinalstyrelsen har sedermera förordnat särskilda besiktningsmän att allt som oftast utöva tillsyn över fabrikationen i köttkonserveringsfabriker utom staden. Inom Göteborg fanns vid årets slut icke någon sådan fabrik.

Mjölklokalerna, däri inberäknade lagerrum, tappningslokaler och mejerier voro vid årets början till antalet 381 och vid dess slut 389. 26 nya lokaler — 25 butiker och 1 lagerlokal — hava under året godkänts och i 18 butiker har verksamheten definitivt eller för året upphört. 33 förut godkända lokaler ha under året övertagits av ny innehavare och i 1 fall ha 3 olika innehavare varit under olika tider inregistrerade för samma lokal. Förhållandet mellan antalet butiker och antalet innehavare ställer sig vid årsskiftet sålunda:

1 innehavare av		64 butiker
1 » »		45 »
1 » »		37 »
1 » »		15 »
1 » »		11 »
2 » » vardera 6 butiker =		12 »
2 » » » 5 » =		10 »
1 » »		4 »
2 » » vardera 3 butiker =		6 »
6 » » » 2 » =		12 »
163 » » » 1 » =		163 »
181 innehavare av		379 butiker

I nedanstående tabell äro de butiker, där försäljningen pågått utan avbrott hela året, till antalet 359, uppdelade efter försäljningen av oskummad mjölk i medeltal pr dag.

Innehavare	Antal butiker med en dagsförsäljning av i medeltal											
	högst 50 liter				över 50, högst 100 liter					101 till	151 till	över
	högst 30 lit.	31—40 lit.	41—50 lit.	Sum- ma	51—60 lit.	61—70 lit.	71—80 lit.	81— 100 lit.	Sum- ma	högst 150 liter	högst 200 liter	200 liter
Bolag	4	8	19	31	18	13	17	39	87	30	6	5
Ensk. inneh. av minst 3 but.	4	2	2	8	6	6	10	4	26	11	3	2
» » » högst 2 »	22	25	35	82	14	12	16	12	54	9	2	3
Summa	30	35	56	121	38	31	43	55	167	50	11	10

Försäljningspriset för vanlig oskummad mjölk i butikerna har under årets 10 första månader varit 14—16 öre, i enstaka fall upp till 18 öre pr liter. I

november höjdes priset och var till årets slut 17 öre med undantag för tvänne mindre firmor och för flertalet butiker i Lundby, som höllo priset nere i 16 öre. Orsaken till prisförhöjningen var, som bekant, den på grund av dålig foderskörd och ökad nedslaktning av kreaturen minskade mjölktillgången, vilken jämte de höga kraftfoderpriserna motiverade producenternas krav på höjda engrospriser. I slutet av oktober blev mjölktillförseln så knapp att staden hotades med mjölkbrist. Genom inköp från orter, belägna utanför den vanliga rayonen såsom i södra Halland och i Skåne, lyckades emellertid mjölkhandlarne inom kort att öka tillförseln och efterfrågan, som på grund av de höjda minutpriserna höll sig under den normala, blev fullt tillgodosedd. Då det var av intresse att erhålla kännedom om mjölktillförselns storlek under nämnda förhållanden — sedan mjölkbristen avhulpits — gjordes den 18 november räkning på all mjölk, som under 1 dygn hitfördes på järnväg och båt. Resultatet föreligger i nedanstående tabell, däri för jämförelses skull medtagits siffrorna från ungefär samma tid 1911.

Transportväg	Antal leverantörer		Antal liter levererad mjölk					
	enskilda	mejerier	från enskilda leverantörer		från mejerier		Summa	
			oskum.	skum.	oskum.	skum.	oskum.	skum.
Bergslagsbanan.....	14	7	2,472	840	3,750	2,350	6,222	3,190
Boråsbanan	17	—	1,225	—	—	—	1,225	—
Västkustbanan	25	19	5,099	1,987	8,600	6,750	13,699	8,737
Västgötabanan	46	16	7,708	1,090	2,300	5,750	10,008	6,840
Bohusbanan	59	3	6,207	—	350	600	6,557	600
V. stambanan	31	6	4,005	180	1,835	3,730	5,840	3,910
Säröbanan	16	—	1,590	50	—	—	1,590	50
Båt	18	2	2,887	380	300	200	3,187	580
Summa 1915	225	53	31,193	4,527	17,135	19,380	48,328	23,907
Summa okt. 1911	193	44	26,397	4,552	7,141	27,500	33,538	32,052

Tillförseln pr axel har vid samma tid minskats med minst 30 % av den normala. Totalmängden hitförd oskummad och skummad mjölk motsvarade enligt ovanstående siffror 0,49 liter pr individ och dag, medan konsumtionen år 1911 uppgick till 0,51 liter. Förhållandet mellan mängden oskummad mjölk och skummjölk ställer sig avsevärt olika de ifrågavarande åren. Under det att tillförseln 1911 beräknades vara 0,27 liter oskummad och 0,24 liter skummad pr individ och dag, voro motsvarande siffror vid senaste räkningen 0,33 och 0,17. Minskningen av skummjölk gäller huvudsakligen den s. k. handskummade mjölken, vilken mjölksort förut till största delen hitförts av ett av de större försäljningsbolagen från dess vid flera stationer belägna s. k. ismejerier, där oskummad mjölk från de kringboende, till större delen mindre producenterna uppköpes och grädd-

sättes. Då produktionen gick ned och bolaget icke hade några reserver att tillgripa för att utfylla behovet, måste i första hand ismejerierna tagas i anspråk för leverans av oskummad mjölk och resultatet blev en brist på handskummad mjölk, en brist, som från konsumentens synpunkt knappast varit att beklaga utan snarare till nytta, om nämligen konsumenten därigenom lärt sig inse fördelen av att i stället för handskummad mjölk, som sällan är ny och aldrig till fetthalten konstant, inköpa och själv blanda oskummad mjölk och separerad mjölk i de proportioner han med hänsyn till fetthalten önskar.

På Nämndens laboratorium för matvarukontroll ha mjölkundersökningarna under året fortgått enligt samma plan som förut och omfattat 6,953 (år 1913 6,083) prov av oskummad mjölk och kaffebrädd (Tab. 6). Medelfetthalten för den oskummade mjölken var 3,15 % (år 1910—1913 resp. 3,45, 3,33, 3,34 och 3,30 %). I motsats till vad man hade haft skäl att vänta dels på grund av matvarustadgans krav på viss minimifetthalt dels med stöd av de upprepade varningar beträffande för låg fetthalt, som under året utgått till försäljare och leverantörer, har fetthalten gått ner avsevärt och detta icke blott för vissa månader eller för visst slag av oskummad mjölk utan genomgående under hela året och för såväl den vanliga oskummade mjölken, såld i butiker och på salutorg, som för pastöriserad mjölk och kontrollmjölk. Proven av pastöriserad mjölk och de prov, som uttagits vid järnvägsstationer, vilka prov i båda fallen äro att anse som generalprov av all den mjölk — både morgon-, middags- och kvällsmjölk — som producenterna hitsända, ha visat en medelfetthalt av resp. 3,09 och 3,12 % mot år 1913 3,25 och 3,22 %.

Även beträffande mjölkens hållbarhet visade provningarna ett dåligt resultat och avgjort sämre än åren 1910—1912. I inemot 9 % av proven butiksmjölk var hållbarhetsgränsen överskriden, mjölken stadd i surning eller sur och koagulerade vid tillsats av alkohol, och under de varmaste sommarmånaderna juli—augusti voro procentsiffrorna 18 och 22.

Av provning på mjölkens tillstånd av hållbarhet medelst det s. k. reduktasprovet framgick att över en fjärdedel av ifrågavarande mjölk innehöll bakterier i för god vara otillåten mängd och att 10 % av densamma var att anse som hygieniskt dålig.

Vid den rent hygieniska undersökningen — medelst katalasprov, centrifugering och mikroskopisk undersökning — visade minst 10 % av proven för hög katalassiffra och 4,2 % särskilt misstänkta. Ehuru proven i regel måste uttagas ur blandningsmjölk och det därför är synnerligen vanskligt att på mikroskopisk väg påvisa eventuellt befintliga specifika sjukdomsbakterier, som genom utspädningen fördelats i en större kvantitet mjölk, har det likväl lyckats att bland ovannämnda misstänkta fall konstatera typiska mastitstreptococcer i mjölk från 7 ladugårdar och genom närmare undersökningar i dessa ladugårdar med

från 3 upp till 43 mjölkande kor har diagnosen i samtliga fall bekräftats, i det att 1 till 2 kor i varje ladugård befanns lida av kronisk juverinflammation med tjockflytande, varigt sekret. I en av ladugårdarne, där 32 kor funnos uppställda, voro dessutom 4 kor behäftade med för mjölken menlig sjukdom.

22 % av samtliga mjölkprov innehöllo smuts i sådan grad att tydlig botten-sats bildades.

Av 692 prov butiksmjök, betecknad som »pastöriserad», ha 202 — inemot 30 % av samtliga — givit Storch'ska reaktionen, som anger att mjölken icke varit upphettad till ens 80° C. Matvarustadgan föreskriver en uppvärmningstemp. av minst 85° C. för pastöriserad mjök.

Under april månad gjordes temperaturmätningar av den oskummade mjölken omedelbart efter dess ankomst till staden. Minst 20° C. höll mjölken i 103 kärl och högst 10° i 425 kärl av 846 undersökta. Surhetsgraden hos mjölken i en del av dessa senare kärl vittnade dock om att mjölken någon tid förvarats, innan den, för sent, avkylts på produktionsplatsen eller, vilket är sannolikare, på det uppsamlingsställe eller mejeri, därifrån leveransen skett till staden.

I maj—juni togs temperaturen på mjölken i butiker i Lundby, dit mjölken huvudsakligen sändes på skjuts direkt från bönder på Hisingen; av 82 undersökta fall höllo 48 minst 20° och endast 1 högst 10°.

Medelfetthalten för 57 prov kontrollmjök var 3,4 % (år 1913 3,64 %) och 2 prov höllo lägre fetthalt än 3 %.

Medelfetthalten för skummjök, handskummad och separerad, var 0,12 %.

Kaffegrädden har visat en medelfetthalt av 13,7 % (år 1913 15,15 %). Av 1,223 gräddprov ha 149 hållit en lägre fetthalt än den i matvarustadgan som minimum föreskrivna 12 %.

Av under året för undersökning anmälda förgiftningsfall, där mjölken misstänkts som orsak, förtjäna omnämnas de massfall av tarmkatarr, som inträffat bland patienter och försörjningstagare på tvänne stadens institutioner. Med all sannolikhet var orsaken till förgiftningen på båda ställena pastöriserad mjök, som genom alltför lång och olämplig förvaring hos leverantören utsatts för sönderdelning och börjande förskämning utan att detta märkts av mjölkens utseende.

Under början av juni insjuknade i ett villasamhälle intill staden 35 personer, barn och vuxna, i svårartad angina. Då samtliga sjuka, tillhörande 11 familjer på tillsammans 57 personer, erhållit mjök från en och samma ladugård i närheten av samhället, riktades misstankarna på mjölken som sjukdomsorsak. Vid undersökning i ladugården befanns visserligen en ko lida av några veckor gammal kronisk juverinflammation i ena juverfjärdedelen med höggradig ansvällning av hela juvret, men denna mjök hade enligt uppgift aldrig gått med i leveransen och den fortsatta undersökningen gav snart vid handen att infektkällan till

anginafallen var att söka på annat håll. Från egendomen levererades dagligen mjölk även till ett barnhem i närheten och mjölken sändes dit i 2 olika kärl, ett större för barnen och ett mindre på några få liter för personalen, bestående av 9 vuxna personer. Det större kärlet ifylldes i ladugården omedelbart efter mjölkningen, men det mindre kärlet liksom för övrigt alla övriga distributionskärl rengjordes och ifylldes på gårdens mejeri. Det förhållande att på barnhemmet intet av de 24 barnen blivit sjukt men väl personalen, därav 4 angripits av angina, angav att, därest mjölken var bärare av smittämnet, infektionskällan vore att söka utanför ladugården och då sannolikt hos den personal, som ombesörjde mjölkens distribution. Det konstaterades också att en tjänstflicka, som var anställd för distributionskärlens rengöring och ifyllning, i slutet av maj månad haft »ont i halsen» och en av de första dagarna i juni varit sängliggande av beskrivningen att döma i samma sjukdom, som angripit så många av egendomens mjölk kunder. Tydligtvis har från tjänsteflickan mjölken infekterats och sjukdomen spritts till kunderna icke blott inom nämnda villasamhälle och barnhem utan enligt senare inkomna uppgifter även inom staden, där på ett privat sjukhem och i tvänne familjer flera personer insjuknade vid samma tid i angina.

Till åtal anmälda förseelser mot matvarustadgan ha under året varit 58, av vilka de flesta liksom föregående år gällt överträdande av förbudet att utminutera mjölk från öppet kärl utomhus. Säkerligen kommer trafiken med denna olaga utminutering att fortgå i samma stora utsträckning som hittills — detta slags förseelser äro långt talrikare än vad antalet bevisade fall och åtal angiva — så länge risken för upptäckt och åtal är, enligt vad som framgår av hittills avdömda mål, fixerad till 2 kr., en risk, som givetvis är alltför obetydlig för att verka avskräckande på denna ohygieniska trafik.

Kemiska analyser. (Stadskemisten, doktor J. E. Alén.)

Under året hava 5,735 föremål inkommit till laboratoriet för undersökning:

1) närings- och njutningsmedel	1,280 prov
2) vatten	133
3) kemikalier och kemiskt-tekniska produkter (incl. hyttprodukter och mekanisk trämassa)	2,512
4) fettartade substanser (incl. maskin- och lys- oljor, eteriska oljor, fernissor o. d.)	495
5) malmer, bärgarter, bränslen o. d.	86
6) foderämnen	86
7) gödslingsämnen	25
8) arsenikprov	993
9) divärse	125

Summa 5,735 prov

Det stora flertalet undersökningar hava utförts på:

trämassa: torra balar.....	1,332 prov	} = 2,301 prov = 40,1 %
våta »	909 »	
» rullar	60 »	
arsenikprov	993 »	= 17,3 »
smör	561 »	= 9,8 »
fotogen	407 »	= 7,1 »
mjölk: oskummad	199 prov	} = 214 » = 3,7 »
skummad	14 »	
kvinno-	1 »	
Summa 4,476 prov		= 78,0 %

För Göteborgs hälsovårdsnämnds räkning hava följande föremål under året undersökts:

	Antal prov		Antal prov
Kött.....	2	Fruktsaft	20
Ost	1	Kaffe	22
Smör	10	Te	19
Mjöl	51	Kakao	20
Gryn	44	Giftprov	8
Bröd	80	Summa	277

Om dessa prov meddelas följande närmare uppgifter.

Köttproven voro konsärverade och inneslutna i hermetiskt tillslutna burkar. Det gälde att om möjligt avgöra, huru vida proven utgjordes helt eller delvis av hästkött. För detta ändamål isolerades fett, och bestämdes dess jodtal hos det ena provet till 64, hos det andra till 78, på grund varav det ena provet förklarades misstänkt innehålla en del hästkött och det andra till stor del eller kanske uteslutande utgöras av hästkött.

Ostprovet, kostande 90 öre per k, gav vid analys följande siffror:

vatten	48,2 %
fett	8,3 »
alltså fett i vattenfritt prov.....	16,0 »
Reichert-Meissl's tal	31,8 »
Polenskes tal.....	3,9 »

Sesamolja påvisades icke i fett.

Det var alltså en mager ost utan inblandning av främmande fett. Den var importerad från Danmark.

Tio i november¹⁾ på Skans- och Masthuggstorgen inköpta smörprov höllo:

vatten i %, medeltal	12,7
högst.....	15,1
lägst	7,8
mineralämnen i %, medeltal	2,73
högst	4,56
lägst	1,45
klornatrium i %, medeltal	2,54
högst	4,25
lägst	1,36
pris, öre per k ²⁾ , medeltal	241
högst	250
lägst.....	230

Varken sesamolja eller stärkelse påvisades i något av proven. Ett av proven höll över 4 % koksalt.

Vid mjölundersökningarna har följande resultat erhållits:

	Rågmjöl			Vetemjöl		Havremjöl 6 prov	Potatismjöl 10 prov
	Sammalet 9 prov	Topp-siktat 3 prov	Fin-siktat 6 prov	Sammalet 5 prov	Fin-siktat 12 prov		
vatten i %, medeltal.....	14,18	14,27	14,40	14,50	15,02	9,88	17,30
högst	15,1	14,4	14,6	15,7	16,0	11,1	21,4
lägst	13,2	14,2	14,1	13,8	14,1	8,3	14,5
aska i %, medeltal	1,68	1,81	0,81	1,59	0,45	1,48	0,24
högst	1,94	1,76	0,96	1,68	0,66	1,92	0,30
lägst	1,36	1,00	0,68	1,54	0,38	1,00	0,16
pris, öre per k ³⁾ , medeltal	28,4	30,7	36,0	32,8	39,7	52,0	43,6
högst ...	32	32	36	36	40	60	52
lägst ...	28	28	36	32	36	40	40

Vattenhalter över 15 % funnos hos ett prov sammalet rågmjöl, ett prov sammalet vetemjöl och sju prov finsiktat vetemjöl. Fyra potatismjölprov höllo över 18 % vatten. Alla havremjölprov med låga vattenhalter. Askhalten hos ett prov toppsiktat rågmjöl synes vara för hög (1,76 %). Spår av sand i alla mjölprov. I ett prov sammalet vetemjöl och ett prov havremjöl iakttogos främmande stärkelsekorn, dock obetydligt. Or upptäcktes icke i något av proven. Fem av proven, vilkas nettovikter skulla vara 250 g, vägde brutto (alltså med påse, vars vikt var ungefär 4 g) under 250 g. Mjölproven, likasom de följande grynproven, inköptes i december.

¹⁾ I följd av de genom kriget stegrade inköpsprisen på livsmedel utsattes månadens namn, då proven inköptes.

²⁾ Beräknat av priset på 100 g.

³⁾ Beräknat av priset på 250 g.

I följande tabell synes resultatet av grynundersökningarna:

	Korngryn			Havregryn		Manna- gryn	Sagogryn		Ris- gryn
	Hela	Krossa- de	Fin- krossa- de ²⁾	Prässa- de	Krossa- de		Vita	Röda	
	2 prov	9 prov	1 prov	8 prov	5 prov	7 prov	2 prov	3 prov	7 prov
vatten i %, medeltal	12,00	13,66	15,3	11,05	9,92	13,41	15,30	15,00	12,96
högst	12,2	15,2	—	11,6	10,3	15,2	15,8	17,4	13,6
lägst	11,8	12,7	—	9,9	9,4	12,8	14,8	12,1	12,5
aska i %, medeltal	1,23	1,26	0,88	1,67	1,70	0,65	0,29	0,25	0,79
högst	1,32	1,38	—	1,80	1,88	0,74	0,36	0,32	1,64
lägst	1,14	1,10	—	1,54	1,56	0,56	0,22	0,18	0,42
pris, öre per k ¹⁾ , medeltal...	50,6	44,9	52	52,6	52,6	61,7	66,0	66,7	46,9
högst	52	52	—	52	52	72	72	72	60
lägst	48	40	—	52	52	52	60	60	40

Över 15 % vatten höllo ett prov krossade korngryn, ett prov »blikstgryn», ett prov mannagryn, ett prov vita och ett prov röda sagogryn. Rörande sagogrynen bör dock anmärkas, att det i medicinalstyrelsens kungörelse ej fins någon bestämmelse rörande sagogrynen vattenhalt. Det gäller om havregrynproven, vad som ovan sagts om havremjölproven: de innehålla relativt litet vatten. Hög är askhalten hos ett prov risgryn: 1,64 %, varav 1,20 % var olösligt i saltsyra. Alla grynprov innehöllo spår av sand. Or anträffades i ett prov hela och ett prov krossade korngryn. Två maskar (insekclarver) funnos i ett mannagrynprov. Intet av grynproven var fritt från mjöl. *Brutto*-vikterna hos fyra prov voro lägre än 250 g.

Vid undersökning av de i februari inköpta 80 brödproven hava följande resultat erhållits: se tabell å sid. 32—35.

Av de 34 hårda brödproven voro i allmänhet fem kakor inköpta. Alla till formen runda utom ett (N:o 34). Kakdiametern varierade mellan 23 och 31 cm, kakvikten mellan 65 och 150 g, askhalten mellan 1,66 och 2,98 %, vattenhalten mellan 9,6 och 14,8 %, priset per kaka mellan 4 och 6,4 öre och det beräknade priset per 1 k bröd incl. vatten mellan 33,9 och 87,0 öre, per 1 k torrsbstans mellan 38,3 och 97,8 öre.

De 17 prov hårt bröd, som hade en medelvikt av minst 100 g, motsvarande ungefär det bröd, som man förr i allmänhet torde ha betecknat med namnet spisbröd, kostade i genomsnitt 43 öre per k (lägst 33,9, högst 53,1 öre). Nämda medelpris är föga högre än det, som gällde år 1910 enligt då värkställda, visserligen få undersökningar: 41,4 öre.³⁾ År 1897 var priset på detta slags bröd väsentligt billigare: 20 å 30 öre per k.³⁾

¹⁾ Beräknat av priset på 250 g.

²⁾ Ej mycket grövre än mannagryn, s. k. blikstgryn.

³⁾ Se årsberättelsen för nämnda år.

Nummer	Brödet köpt hos	Brödet's			
		benämning	färg	form	di- meter
1	J. W. Pettersson, Drottninggatan 35...	Knäckebröd	Brunaktig	Rund	29-5
2	A.-B. Vilma Florell, Vallgatan 16	»	»	»	28-5
3	Rud. Staaf, Magasinsgatan 3	Spisbröd	Ljust brunaktig	»	26-5
4	Olof Asklund, Övre Husargatan 13 ...	Knäckebröd	Brunaktig	»	31-6
5	John Asklund, Haga Nygatan 13	»	»	»	28-5
6	A. Nordström, Albogatan 21	Spisbröd (?)	»	»	25-5
7	»	Knäckebröd	»	»	28-5
8	O. Staaf, Snickaregatan 16	»	»	»	27-5
9	Göteborgs ängbageri, 2:dra Långgat. 15	Spisbröd	»	»	27-6
10	Axel Ekberg, Olskroksgatan 6	Hårt grovt bröd	»	»	26-5
11	A. C. Svensson, Kronhusgatan 29.....	Kuvertknäckebröd	»	»	28-5
12	Elise Milton, Klamparegatan 11.....	Hårt grovt bröd	»	»	24-5
13	Julia Olsson, 2:dra Långgatan 52	»	Ljust brungulaktig	»	24-4
14	Göteborgs koop. bagerifören., Vegag. 4	»	Brunaktig	»	26-5
15	B. Andersson, Hantvarkaregatan 6 ...	Grovt knäckebröd	»	»	26-5
16	Emil Johansson, Landalagatan 12.....	»	»	»	27-5
17	L. Gummeson, Östra Skansgatan 20	»	»	»	26-4
18	»	Mellanfint	Brungulakt.	»	25-4
19	»	Fint	Ljust gulakt.	»	23-5
20	C. A. Rönqvist, Klippgatan 20	Spisbröd	Brunaktig	»	25-6
21	Majornas ängbageri, Allm. vägen 40...	»	»	»	27-5
22	Gerda Andersson, Hisingstad, Vestag. 3	Grovt spisbröd	»	»	27-6
23	Samuel Nilsson, Lundby Hamngata 19	Hårt grovt bröd	»	»	26-5
24	A. Rohdén & Co., Idelund 1, Klockare- gården	Hårt grovt bröd	»	»	27-5
25	Ängbageriaktiebolaget Rosenlund, Ro- senlundsgränd 1	Spisbröd	»	»	27-5
26	Göteborgs nya ängbageri Fr. Ehlers, Vittfeltsgatan 14	Knäckebröd	»	»	26-5
27	Clara Nilsson, Kungsgatan 9 C.....	Spisbröd	»	»	29-5
28	»	Knäckebröd	»	»	29-5
29	Anna Nyberg, Fjällgatan	Kuvertbröd	»	»	28-5
30	Clara Andersson, Allmänna vägen 27	Hårt grovt bröd	»	»	24-5
31	Ivar Lidman, Lotsgatan 3	»	»	»	26-5
32	A. C. Nilsson, 2:dra Långgatan 14 ...	Hushållsbröd	»	»	29-5
33	»	Knäckebröd	»	»	28-5
34	»	Fyrkant. kuvertbr.	»	Kvadratisk	19
35	J. W. Pettersson, Drottninggatan 35	10-öres-kaka	Gulgråaktig	Rund	10 x 7 ¹ / ₂
36	»	Franskt bröd	Ljust gråakt.	Eliptisk	22
37	Rud. Staaf, Magasinsgatan 3	Grov 10-öres-kaka	Grågulaktig	Rund	22
38	A. L. Pettersson, Kyrkogatan 4.....	»	»	»	20

¹⁾ Där i diameter-kolumnen förekomma 2 tal, skilda genom ett —, betecknar det sista mindre talet diametern på *hål*et i brödet.
²⁾ Där i diameter-kolumnen förekomma 2 tal, skilda genom ett ×, betecknar det större talet den längsta och det mindre talet den kortaste akseln. Detta gäller bröd av eliptisk och långsträckt form.
³⁾ I priskolumnen betyder t. eks. ³⁰/₅, att det köpts 5 bröd för 30 öre, vadan priset per bröd blir 6 öre.
⁴⁾ med 22 cm sida.

Vikt per stycke			Aska	Vatten	Pris per		
Medeltal	Högst	Lägst			stycke	kilo beräknat å	
					bröd med vatten	bröds torrsubstans	
g	g	g	%	%	öre	öre	öre
86	88	82	2,72	10,2	³⁰ / ₅ = 6 ³⁾	69,8	77,7
69	73	66	2,86	11,0	³⁰ / ₅ = 6	87,0	97,8
139	144	135	2,98	12,7	³⁰ / ₅ = 6	43,2	49,5
125	130	123	2,28	11,0	³⁰ / ₅ = 6	48,0	53,9
89	94	80	2,44	11,4	²⁵ / ₅ = 5	56,2	63,4
85	87	83	2,82	11,0	¹⁵ / ₈ = 5	58,8	66,1
87	87	86	2,44	12,5	¹⁰ / ₂ = 5	57,5	65,7
72	77	69	2,64	9,6	²⁵ / ₅ = 5	69,4	76,8
141	150	131	2,40	11,2	²⁸ / ₅ = 5,6	39,7	44,7
124	129	116	2,80	11,4	²⁵ / ₆ = 4,2	33,9	38,8
79	81	76	2,56	9,7	³² / ₅ = 6,4	81,0	89,7
91	93	86	2,52	10,4	²⁵ / ₅ = 5	54,9	61,3
103	106	100	1,80	13,8	³⁰ / ₅ = 4	38,8	45,0
93	99	88	1,90	11,0	²⁵ / ₅ = 5	53,8	60,4
94	96	91	2,58	12,1	¹⁵ / ₅ = 5	53,2	60,5
107	115	100	2,28	13,6	²⁵ / ₅ = 5	46,7	54,1
123	127	120	1,96	13,9	²⁵ / ₅ = 5	40,7	47,3
114	120	112	1,66	14,8	²⁵ / ₅ = 5	43,9	51,5
92	98	85	1,66	13,9	²⁵ / ₅ = 5	54,3	63,1
132	142	115	2,64	12,1	²⁵ / ₅ = 5	37,9	43,1
123	125	120	2,06	11,7	²⁸ / ₅ = 5,6	45,5	51,5
120	123	117	2,10	14,8	²⁵ / ₅ = 5	41,7	48,8
98	111	84	1,72	11,1	²⁵ / ₅ = 5	51,0	57,4
113	124	105	1,84	12,8	²⁵ / ₅ = 5	44,2	50,7
113	120	107	2,56	11,1	³⁰ / ₅ = 6	53,1	59,7
114	120	111	2,24	10,5	²⁵ / ₅ = 5	43,9	49,1
93	98	90	2,86	11,2	²⁵ / ₅ = 5	53,8	60,6
85	89	81	2,72	11,4	²⁵ / ₅ = 5	58,8	66,4
89	96	84	2,20	12,7	²⁵ / ₅ = 5	56,2	64,4
113	119	109	1,80	12,2	²⁵ / ₅ = 5	44,2	50,4
107	116	101	1,78	13,0	²⁰ / ₅ = 4	37,4	43,0
103	112	100	2,78	10,5	²⁵ / ₅ = 5	48,5	54,2
83	89	74	2,52	10,1	²⁵ / ₅ = 5	60,2	67,0
69	73	65	2,64	11,1	²⁵ / ₅ = 5	72,5	81,6
254	274	237	1,36	28,4	³⁰ / ₃ = 10	39,3	54,0
59	62	55	0,96	30,4	³⁰ / ₁₀ = 3	50,8	73,0
281	291	272	2,44	28,8	³⁰ / ₃ = 10	35,6	50,0
333	334	330	1,36	30,4	³⁰ / ₃ = 10	30,0	43,1

talet diametern på *hål*et i brödet.
den längsta och det mindre talet den kortaste akseln. Detta gäller bröd av eliptisk och långsträckt form.
blir 6 öre.

Nummer	Brödet köpt hos	Brödet			
		benämning	färg	form	di- meter
39	John Asklund, Haga Nygata 13.....	Barkis	Ljus	Långsträckt	18x8
40	Anna Håkansson, Albogatan 16.....	Sursöt ankarstock	Gråbrunakt.	»	28x7
41	Olof Asklund, Övre Husargatan 13 ...	Vattenbröd	Ljus	»	19x7
42	A. Nordström, Albogatan 21	»	»	Eliptisk	11x9
43	Göteborgs ångbageri, 2:dra Långgat. 15	»	»	»	11x8
44	Johan Lindqvist, Redbergsplatsen 17 A	5-öres-kaka	Grågulaktig	Rund	15-3
45	Axel Ekberg, Olskroksgatan 6	Grov 5-öres-kaka	»	»	15-3
46	H. Dahlqvist, » 26	(Patentbröd eller grov 5-öres-kaka	»	»	15-2
47	Nordstadens ångbageri, Torggatan 6	Grov 5-öres-kaka	Tämlig. ljus	»	16-2
48	A. Larsson, Johannes Kyrkogata 15...	Fin » » »	Grågulaktig	»	16
49	Elise Milton, Klamparegatan 35.....	Grov » » »	»	»	18-2
50	Julia Olsson, 2:dra Långgatan 52	Fin » » »	Tämlig. ljus	»	16-2
51	Göteborgs kooperativa bageriförening, Vegagatan 2.....	Grov » » »	Grågulaktig	»	14
52	Teres Sjöberg, Prinsgatan 10.....	» 10- » »	»	»	20
53	S. Håkansson, Prinsgatan 7.....	Pomeransbröd	Gulbrunakt.	Långsträckt	27x7
54	Nya Halländska bageriet, Hedäsgat. 14	Halländsliimpa	»	Rund	19
55	Bengt Joh. Anderson, Berzeligatan 10	»	Grågulaktig	»	19
56	N. Anderson, Haga Nygata 22	Fin 10-öres kaka	Gulgråaktig	»	24
57	C. A. Rönqvist, Klippgatan 20	Grov patentkaka	Grågulaktig	»	16-3
58	Majornas ångbageri, Allmänna vägen 40	Tunn grov 5-öres kaka	Gråaktig	»	23-5
59	C. R. Nilsson, Bangatan 19.....	Grov 10-öres-kaka	Grågulaktig	»	21
60	O. Andersson, Oljekvarnsgatan 18 ...	10-öres-kaka	Ljust gulgråakt.	»	22
61	Enoch Jönsson, Bangatan 39	Surbröd	Gulbrunakt.	Långsträckt	23x7
62	Amalia Andersson, Lindholmens 1:sta rote 36 C	Grovt 10-öres-bröd	Grågulaktig	Rund	25
63	Samuel Nilsson, Lundby Hamngata 19	Grov 5-öres-kaka	Gulbrunakt.	»	17-2
64	Sofia Eriksson, Thaliagatan 13 B.....	Sötsur limpa	»	Långsträckt	31x11
65	A. Rohdén & Co., Idelund 1, Klockare- gården	Grov 10-öres-kaka	Ljust gulgråakt.	Rund	19
66	Ångbageriaktiebol. Rosenlund, Rosen- lundsgränd 1	Grov limpa	Brunaktig	»	14
67	D:o d:o, d:o	Vattenbröd	Ljus	Eliptisk	14x11
68	Göteborgs nya ångbageri Fr. Ehlers, Vitfeltsgatan 14	»	Gulaktig	Långsträckt	32x8
69	D:o d:o, d:o	Grov 10-öres-kaka	Brunaktig	Rund	22
70	Clara Andersson, Allmänna vägen 27	Fin 10-öres-kaka	Gråaktig	»	23
71	Augusta Andersson, Carl Johansgat. 28	Grovt 4-öres-bröd	Brunaktig	»	17-3
72	Ivar Lidman, Lotsgatan 3	Fin 10-öres kaka	Grågulaktig	»	22
73	Charl. och Sofia Larsson, Allm. vägen 44	Vattenbröd	»	Långsträckt	34x10
74	» » » » » »	Sursöt limpa	Brunaktig	Rund	18
75	Svante Sand, Carl Johansgatan 37 ...	Grov 10-öres-kaka	»	»	20
76	» » » » » »	Pomeransbröd	»	Långsträckt	18x7
77	Olivia Rendahl, Kastellgatan 10.....	Franskt vattenbröd	Grågulaktig	Eliptisk	14x11
78	» » » » » »	Grov 10-öres-kaka	»	Rund	23
79	O. P. Johansson, » 12.....	10-öres rågkaka	»	»	22
80	A. H. Olsson, Linnégatan 20	Rågbröd	»	Långsträckt	32x8

1) Priset 7 öre gäller bröd, som är ett dygn gammalt. Eljest lär priset på sådant bröd i

Medeltal	Vikt pr stycke			Aska	Vatten	Pris per		
	Högst	Lägst	stycke			kilo beräknat å		
						bröd med vatten	bröds torr- substans	
g	g	g	%	%	öre	öre	öre	
152	161	141	1,48	25,1	$\frac{20}{3} = 10$	65,8	87,9	
916	—	—	1,12	39,3	25	27,3	45,0	
164	169	159	1,38	25,6	$\frac{14}{2} = 7^1)$	42,7	57,4	
91	94	88	1,46	30,2	$\frac{15}{3} = 5$	54,9	78,7	
82	90	75	1,40	28,1	$\frac{15}{3} = 5$	61,0	84,8	
129	137	120	1,40	28,4	$\frac{15}{3} = 5$	38,8	54,2	
160	165	156	1,60	31,2	$\frac{15}{3} = 5$	31,3	45,5	
116	121	109	1,84	24,0	$\frac{15}{3} = 5$	43,1	56,7	
112	116	110	1,84	25,9	$\frac{15}{3} = 5$	44,6	60,2	
125	136	114	1,72	24,4	$\frac{13}{3} = 4,3$	34,4	45,5	
134	142	121	2,00	24,5	$\frac{15}{3} = 5$	37,3	49,4	
122	125	119	1,20	28,8	$\frac{16}{4} = 4$	32,8	46,1	
124	125	121	2,40	24,4	$\frac{15}{3} = 5$	40,3	53,3	
263	269	258	2,24	28,5	$\frac{20}{2} = 10$	38,0	53,1	
660	—	—	1,88	31,2	25	37,9	55,1	
771	—	—	1,14	29,4	25	32,4	45,9	
845	—	—	1,76	32,4	25	29,6	43,8	
257	263	250	1,14	29,6	$\frac{20}{2} = 10$	38,9	55,3	
138	142	135	1,82	29,7	$\frac{15}{3} = 5$	36,2	51,5	
222	246	205	1,52	32,5	$\frac{15}{3} = 5$	22,5	33,3	
239	249	229	1,08	30,4	$\frac{20}{2} = 10$	41,8	60,1	
213	214	212	1,36	28,9	$\frac{20}{2} = 10$	46,9	66,0	
841	—	—	1,24	34,0	25	29,7	45,0	
267	271	263	1,38	28,3	$\frac{20}{2} = 10$	37,5	52,3	
179	195	168	1,44	31,5	$\frac{15}{3} = 5$	27,9	40,7	
617	—	—	1,68	28,6	25	40,5	56,7	
250	267	232	1,04	31,4	$\frac{20}{2} = 10$	40,0	58,3	
295	297	293	1,38	34,2	$\frac{25}{3} = 8,3$	28,1	42,7	
168	172	165	1,20	33,6	$\frac{25}{3} = 8,3$	49,4	74,4	
572	—	—	1,32	34,7	25	43,7	66,9	
283	—	—	2,30	30,6	$\frac{20}{2} = 10$	35,3	50,9	
273	282	263	1,20	31,5	$\frac{20}{2} = 10$	36,6	53,4	
158	178	142	1,52	32,5	$\frac{16}{4} = 4$	25,3	37,5	
257	266	248	1,28	35,0	$\frac{20}{2} = 10$	38,9	59,8	
535	—	—	1,16	28,4	25	46,7	65,2	
694	—	—	1,60	32,1	25	36,0	53,0	
256	261	250	1,84	30,3	$\frac{20}{2} = 10$	39,1	56,1	
272	—	—	2,20	33,8	10	36,8	55,6	
82	87	78	1,30	34,4	$\frac{15}{3} = 5$	36,6	55,8	
261	262	260	1,24	28,8	$\frac{20}{2} = 10$	38,3	53,8	
213	213	213	0,80	30,4	$\frac{20}{2} = 10$	46,9	67,4	
444	—	—	1,24	34,6	20	45,0	68,8	

tillstånd vara 10 öre.

Viktskilnaden mellan olika kakor av samma sort kan vara ganska stor. Av N:o 20 väger sålunda den lättaste kakan 115 g, den tyngsta 142 g. Detta är givetvis ett starkt skäl för brödets försäljning efter vikt.

Av de mjuka brödsorterna har i allmänhet mer än ett prov inköpts. Askhalten varierade mellan 0,80 och 2,44 %, vattenhalten mellan 24 och 39,3 %, det beräknade priset per 1 k bröd, vattnet inberäknat, mellan 22,5 och 65,8 öre, per 1 k torrs substans mellan 33,3 och 87,9 öre.

Medelpriset för 1 k torrs substans i sju bröd, som här ovan benämnts grov 5-öres-kaka, är 48,4 öre (lägst 33,3, högst 60,2 öre), i åtta bröd grov 10-öres-kaka 53,2 öre (lägst 43,1, högst 60,1 öre), i tre bröd fin 5-öres-kaka 49 öre (lägst 45,5, högst 55,3 öre), i två bröd fin 10-öres-kaka 56,6 öre (lägst 53,4, högst 59,8 öre), i seks vattenbröd 71,2 öre (lägst 57,4, högst 84,8 öre).

Viktskilnaden hos olika bröd av samma sort visar sig även här ibland ganska stor, hos t. eks. N:o 58 205—246 g, hos N:o 63 168—195 g, hos N:o 71 142—178 g.

I strid med matvarustadgan hade bröd N:is 29, 30 och 70 inslagits i *tidningspapper*.

Resultatet av saftundersökningarna är följande:

Nummer	Etikett	Pris pr butelj incl. glas		Extrakt	Funnit i sirap ¹⁾		Beräknat på succus ²⁾		Alkalitetstal (cm ³ N-syra för 1 g aska)	Polarisation i 10 %-ig lösning efter inversion ³⁾	Specifik vridning av inverterat extrakt ⁴⁾	Sackarin	Tjärfärg	Salicylsyra	Koppar och bly	Anmärkningar
		öre	%		Aska	Alkalitet (cm ³ N-syra för 100 g)	Aska	Alkalitet (cm ³ N-syra för 100 g)								
1	Finaste hallonsaft.	35 ⁶⁾	65,0	0,068	0,84	0,194	2,40	12,4	— 3,0	— 23,1	0	närv.	0	0	0	Starkt vattenspädd och färgad. ⁵⁾
2	Fin hallonsaft. Naturel analyserad ⁶⁾	50 ⁷⁾	59,8	0,054	0,39	0,134	0,97	7,2	— 2,7	— 22,6	0	0	0	0	0	Starkt vattenspädd, antagligen färgad.
3	Extra fin hallonsaft	35 ⁶⁾	61,8	0,130	1,88	0,340	3,61	10,6	— 2,7	— 21,8	0	närv.	0	0	0	Färgad ⁵⁾ , sannolikt vattenspädd.
4	Prima hallonsaft...	100 ⁸⁾	53,6	0,071	0,71	0,154	1,54	10,0	— 2,3	— 21,4	0	»	0	0	0	Starkt vattenspädd och färgad. ⁵⁾
5	Prima naturel hallonsaft	65 ⁷⁾	66,0	0,126	1,41	0,371	4,15	11,2	— 2,7	— 20,5	0	0	0	0	0	Troligen vattenspädd, antagligen färgad.
6	Fin hallonsaft	55 ⁷⁾	63,4	0,100	1,16	0,273	3,17	11,6	— 2,6	— 20,5	0	närv.	närv. ⁹⁾	0	0	Färgad ⁵⁾ , uppgiven vattenspädd.
7	Extra prima hallon	65 ⁷⁾	52,3	0,054	0,44	0,113	0,92	8,1	— 2,5	— 23,9	0	»	0	0	0	Starkt vattenspädd och färgad. ⁵⁾
8	Med 1:sta pris belönad analyserad hallonsaft...	60 ⁷⁾	63,9	0,091	0,69	0,232	1,91	7,6	— 2,8	— 21,9	0	»	0	0	0	Vattenspädd och färgad. ⁵⁾
9	Fin hallonsaft	160 ⁸⁾	57,8	0,295	3,37	0,699	7,99	11,4	— 2,5	— 21,6	0	0	0	0	0	Antagligen oförfalskad.
10	Naturlig hallonsaft	90 ⁷⁾	54,5	0,304	2,82	0,668	6,20	9,2	— 2,6	— 23,9	0	0	0	0	0	Antagligen oförfalskad.

Nummer	Etikett	Pris pr butelj incl. glas		Extrakt	Funnit i sirap ¹⁾		Beräknat på succus ²⁾		Alkalitetstal (cm ³ N-syra för 1 g aska)	Polarisation i 10 %-ig lösning efter inversion ³⁾	Specifik vridning av inverterat extrakt ⁴⁾	Sackarin	Tjärfärg	Salicylsyra	Koppar och bly	Anmärkningar
		öre	%		Aska	Alkalitet (cm ³ N-syra för 100 g)	Aska	Alkalitet (cm ³ N-syra för 100 g)								
11	Hallonsaft	90 ⁷⁾	58,2	0,299	3,21	0,715	7,68	10,7	— 2,7	— 22,2	0	0	närv.	0	0	Antagligen oförfalskad, konserverad med salicylsyra.
12	Hallonsaft	55 ⁷⁾	63,2	0,077	0,69	0,209	1,88	9,0	— 2,7	— 21,4	0	närv.	»	0	0	Starkt vattenspädd, färgad ⁵⁾ och konserverad med salicylsyra.
13	Körsbär-saft	55 ⁷⁾	62,6	0,157	1,57	0,419	4,19	10,0	+ 0,2	+ 1,6	0	»	0	0	0	Troligen något vattenspädd, färgad ⁵⁾ , håller omkr. 18 % stärkelsesirap.
14	Svart vinbärssaft...	55 ⁷⁾	38,8	0,149	1,73	0,243	2,88	11,6	— 1,6	— 20,6	0	0	0	0	0	Troligen något vattenspädd.
15	Äpple- hallon- och vinbärssaft	135 ⁸⁾	67,0	0,208	1,84	0,630	5,58	8,8	— 2,7	— 20,1	0	närv.	närv.	0	0	Troligen icke vattenspädd, dock färgad ⁵⁾ , konserverad med salicylsyra.
16	Prima Hemkokad Blåbärssaft	85 ⁸⁾	5,0	—	—	0,112	1,16	10,4	— 0,2	— 20,0	0	0	(⁹⁾ 10)	0	0	Osockrad.
17	Blåbär	90 ⁷⁾	57,1	0,268	2,45	0,625	5,70	9,1	— 2,6	— 22,8	0	0	»	0	0	Antagligen oförfalskad, konserverad med salicylsyra.
18	Apelsin-saft	55 ⁷⁾	60,8	0,107	0,69	0,273	1,76	6,5	+ 0,4	+ 3,3	0	närv	0	0	0	Icke naturlig, färgad ⁵⁾ , håller omkring 19 % stärkelsesirap.
19	Apelsin	75 ⁷⁾	56,7	0,018	0,07	0,042	0,16	3,9	— 2,6	— 22,9	0	0	0	0	0	Icke naturlig.
20	Prima citronsaft	125 ⁸⁾	56,8	0,087	0,32	0,086	0,74	8,6	— 0,9	— 7,9	0	0	0	0	0	Icke naturlig, antagligen färgad, håller omkring 11 % stärkelsesirap.

¹⁾ Sockrad saft. ²⁾ Den ur bären (eventuellt efter jäsnings) utpräddsaften. ³⁾ Rörlängd: 200 mm. Apparat: Schmidt och Haensch's. ⁴⁾ Enligt Juckenack och Pasternack (Zt. f. Unt. d. Nahr.- u. Gen.-mitt. 1904, 8, 10). ⁵⁾ Med tjärfärg. ⁶⁾ 1/4-butelj. ⁷⁾ 1/2-butelj. ⁸⁾ 1/1-butelj. ⁹⁾ Reaktion tämligen svag. ¹⁰⁾ Reaktion mycket svag.

Bland de tolv hallonsafterna äro alltså sju avgjort vattenspädda (däraf dock en med deklarerad vattentillsats), två sannolikt vattenspädda och tre ospädda. Några av de sju vattenspädda proven äro måhända rena konstprodukter. Bland de tolv hallonsafterna äro sju färgade med tjärfärg, och tre innehålla salicylsyra. Av de övriga åtta saftproven äro sju sockrade och ett osockrat. Bland samma prov äro två sannolikt vattenspädda, tre ospädda och tre (apelsin- och citron-safterna) icke naturliga. Färgade med tjärfärg äro tre, salicylsyra håller ett prov, och stärkelsesirap hålla tre prov av de åtta.

Dessa saftprov inköptes i april månad.

Tjugutvå prov rostat och malet kaffe hava undersökts med följande resultat:

vatten i %	medeltal.....	3,61
	högst	7,76
	lägst	1,76
aska i %	medeltal.....	4,44
	högst	5,00
	lägst	4,10
extrakt ¹⁾ i % i ursprungligt prov		
	medeltal.....	24,09
	högst	25,7
	lägst	21,4
extrakt i % i vattenfritt prov		
	medeltal.....	24,97
	högst	26,5
	lägst	22,2
pris, öre per hg	medeltal.....	23,3
	högst	27
	lägst	19

Över 4 % vatten höllo fem prov. På klor reagerade samtliga prov blott svagt. Vid mikroskopisk undersökning befunnos tre prov icke vara alldeles fria från främmande beståndsdelar.

Nitton teprov innehöllo:

vatten i %	medeltal	9,53
	högst	11,90
	lägst.....	6,91
totalhalt aska i %	medeltal	5,69
	högst	7,00
	lägst.....	4,92
vattenlöslig aska i %	medeltal	3,56
	högst	4,92
	lägst.....	2,92
extrakt ¹⁾ i % i ursprungligt prov		
	medeltal	26,66
	högst	31,8
	lägst.....	19,8

¹⁾ Enligt Trillich.

extrakt i % i vattenfritt prov	
medeltal	29,47
högst	35,5
lägst.....	22,0
pris, öre per hg, ¹⁾ medeltal	
högst	74,8
lägst.....	27,0

Nestler'ska sublimeringsprovet utfördes på de två proven med de lägsta extrakthalterna. I det ena fallet var teinsublimatet mycket svagt. Vid den makro- och mikroskopiska granskningen iakttogos inga främmande blad. I två prov, vilka knappt hade något helt blad och i provet med det svaga sublimatet bestämdes garvsyra till resp. 13,8 %, 14,1 % och 11,6 %—halter, vilka icke äro för låga.

Nitton prov kakaopulver höllo:

vatten i %		medeltal	7,15
		högst	9,83
		lägst.....	5,12
aska i %		medeltal	6,94
		högst	8,64
		lägst.....	4,83
pris, öre per hg, ²⁾ medeltal			35,6
		högst	40
		lägst.....	25

Över 7 % — d. v. s. för mycket — vatten höllo sju prov. Ett prov befans vid den mikroskopiska undersökningen vara blandat med potatismjöl. Detta förfalskade prov likasom ett prov mjölkchoklad med något ljusare färg undersöktes mera utförligt:

	Förfalskad kakao	Mjölkkakao
äggviteämnen (incl. teobromin)	20,13 %	16,13 %
fett	19,53 »	21,64 »
kolhydrat (incl. väkstrod)	43,11 »	50,35 »
aska	7,40 »	6,84 »
vatten.....	9,88 »	5,04 »
Det isolerade fettets höll:	100,00 %	100,00 %
smältpunkt i öppet rör (börjande smältning)	+ 28,0° C	+ 30,5° C
» i slutet » (fullt smält vid).....	+ 29,5° C	+ 35,0° C
jodtal	38	36
försäpningstal	196	191

¹⁾ Beräknat. De flesta proven vägde omkring 50 g. Sju prov köpta i lös vikt, de övriga i originalpackningar.

²⁾ Tolv prov köpta i lös vikt, övriga i originalpackningar.

Detta tal kan man finna även hos äkta kakaopulver. Att det första provet likväl är förfalskat, finner man som sagt vid den mikroskopiska undersökningen. Den inblandade mängden potatismjöl kan dock icke vara synnerligen stor. Vad mjölkchakaon beträffar fortsattes undersökningen av den, varvid bestämdes dels vattenextrakt, dels socker. Som dessa beståndsdelar icke pläga bestämmas vid vanliga kakaanalyser, undersöktes för jämförelse ett prov äkta kakaopulver. Resultatet var följande:

	Mjölkchakao	Äkta kakao
vattenextrakt (med kallt vatten)	38,30 %	15,80 %
socker ¹⁾	22,68 »	1,40 »

Av dessa siffror framgår det, att man genom dessa bestämningar lätt nog bör kunna skilja mjölkchakao, om mängden mjölkpulver icke är mycket liten, från vanlig kakao.

Kaffe-, te- och kakao-proven inköptes i september och november.

Seks prov konstgjorda kycklingar, förfärdigade av huvudsakligen bomull, undersöktes på arsenik. Ur två av proven erhöles ingen arsenikpegel, ur fyra genomskinliga arsenikspeglar enligt Schneiders-Fresenii-Babos metod.

Förteningen å en med sockergryn fylld tupp av bleckplåt höll 0,88 % bly.

En kyckling av marzipan och choklad prövades efter inaskning på giftiga metallföreningar med negativt resultat.

Bland övriga prov, som på laboratoriet undersökts, må följande omnämnas. Ett prov korv var färgad med en tjärfärg.

Två prov saltad makrill ha givit följande analytiska data:

		1	2
I från avfallbefriat kött (incl. skinn)	äggviteämnen	20,2 %	18,8 %
	fett	15,8 »	22,2 »
	salter (aska)	16,4 »	16,7 »
	vatten	47,6 »	42,8 »
		100,0 %	100,0 %
	kväve	3,07 %	3,00 %
	avfall (huvud, stjärt och ben)	23,4 »	21,9 »

Halten av äggviteämnen är här icke beräknad av den funna kvävehalten, emedan kvävefaktorn är mycket osäker. Procenttalet för äggviteämnen, som nu är = vad som brister i 100 %, blir sålunda något för högt, emedan dit räknas en del kvävefria ämnen (glykogen, inosit m. m.), som dock även ha näringsvärde.

¹⁾ Enligt Ritthausen och Soxhlet.

I margarinindustrien användas flere olika fettslag, som draga olika tull. Härdade fetter, som framställas av feta oljor, behandlas som kemiskt-tekniska preparat med en tull av 15 % av värdet, oleomargarin drager en tull av 10 öre per k, kokos- och palmkärn-fett är tullfritt. Alla dessa vid vanlig temperatur fasta fettsorter borde tullbehandlas lika, antingen vara tullfria eller förtullas som oleomargarin. En del härdat fett, som förekommit till undersökning, har för övrigt visat sig vara svårt att identifiera.

Bland de 561 smörproven (de tio från hälsovårdsnämnden inberäknade) hava 541 tagits från drittlar, avsedda för export. Tio av dessa senare undersöktes blott med hänsyn till pasteurisering. Av de övriga 531 exportproven höllo 27 (= 5,1 %) över 16 % vatten. Dessa undersökningar av exportsmör hava utförts på uppdrag av dels kungl. lantbruksstyrelsen (395 prov), dels svenska smörprovningarna (110 prov), dels göteborgska smörexportörer (36 prov).

Ett prov potatismjöl höll för hög vattenhalt (21,6 %).

Ett prov bananer, som bestod av 33 % skal och 67 % fruktkött, innehöll i det senare:

socker	18,62 %
äggviteämnen	0,88 »
fett	0,22 »
mineralämnen	0,75 »
vatten	75,73 »
stärkelse m. m.	3,80 »
	100,00 %

Tvåne sirapsprov, inlämnade från tullpackhuset, skulle enligt utländska certifikat hålla över 1,3 % aska i torrsubstansen och därigenom draga den lägre sirapstullen, men askhalterna voro endast 1,11 och 1,12 %, varför tullen blev betydligt högre.

Följande tabell visar fetthalterna hos samtliga de prov, vilka under året för fettbestämning inlämnats och betecknats som oskummad mjölk:

1 prov med 1,25 %	= 0,5 %
2 » » 1,5—1,99 %	= 1,0 »
3 » » 2 —2,49 »	= 1,5 »
20 » » 2,5—2,99 »	= 10,0 »
145 » » 3 —3,49 »	= 72,9 »
28 » » minst 3,5 »	= 14,1 »
Summa 199 prov	100,0 %

Bland dessa prov ingår icke en del prov, som gratis undersökts för »Mjölkdropparna».

En till Göta artilleri levererad nymjök innehöll endast 1,25 % fett och 10,16 % torrsubstans.

Ett prov oskummad mjök med 1,018 eg. v. var vattenspädd.

Ett prov kvinnomjök höll:

äggviteämnen	1,34 %
fett	2,95 »
mjöksocker	7,36 »
aska	0,23 »
vatten	88,12 »
	100,00 %

Bland 65 undersökta gräddprov med en fetthalt växlande mellan 8,2 och 37,6 % var det 23 prov (= 35,4 %), som höllo mindre än 12 % fett.

Av sju prov svagdricka höllo tre över 2,25 % alkohol.

Ett prov pulveriserad kardemumma innehöll utom fröna, som utgöra kryddan, även skalen.

Ett järnvatten från Hönö innehöll i 100,000 g:

fast substans	245,47 g
glödgningsförlust	47,01 »
mineraliska ämnen	198,46 »
järn, beräknat som ferrokarbonat.....	11,96 »

Det är alltså ett mycket järnrikt vatten, som för övrigt är i hög grad avvikande från våra mera kända järnvatten genom sin stora totalhalt av salter, varibland — att döma av kvalitativa reaktioner — förekommer en stor mängd gips¹⁾.

Resultatet av de undersökningar, som utförts för Göteborgs vattenledningsverk, återfinnes i vattenledningsvärksstyrelsens årsberättelse.

Ett prov Glaubersalt, garanterat att hålla 96 % natriumsulfat, höll 91,5 %.

Fyra prov klorkalk, som skulle ha hållit minst 35 % värksam klor, höllo resp. 28,8, 32,0, 32,6 och 33,8 %.

Ett blyvittprov innehöll 61 % tungspat.

Två prov mönja höllo:

	1	2
värklig mönja	32,81 %	32,58 %
blyoxid	18,26 »	9,47 »
fett- och färg-substans	2,74 »	4,89 »
andra föroreningar	46,19 »	53,56 »
	100,00 %	100,00 %

¹⁾ Jag har sedan förgäves sökt få ett nytt prov av detta märkvärdiga vatten mig tillsänt.

Fyra foderkakor voro mer eller mindre dåliga. De höllo:

	Rapskaka	Jordnötkaka		
		1	2	3
äggviteämnen	20,5 %	27,1 %	32,0 %	34,3 %
fett	14,8 >	15,6 >	9,5 >	11,9 >
kolhydrat	43,4 >	38,5 >	42,1 >	36,5 >
aska	13,3 >	10,0 >	8,5 >	10,5 >
vatten	8,0 >	8,8 >	7,9 >	6,8 >
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Tre rapskakor av indiskt ursprung höllo resp. 37, 55 och 59 % senapsolja.

Ett prov risfodermjöl, vars fett hade en härskenhetsgrad av 25,9, innehöll en stor massa insekter (*Tribolium ferrugineum*).

Ett prov köttmjöl höll:

äggviteämnen	37,2 %
fett	3,2 >
aska	47,0 >
vatten	7,0 >

41 prov rotfrukter äro undersökta på halt av torrsubstans med följande resultat, beräknat i %:

	Kålrot	Rova	Foderbeta	Fodersockerbeta
	8 prov	9 prov	20 prov	4 prov
medeltal	12,48	10,33	11,52	12,70
högst	13,07	11,37	13,03	13,17
lägst	11,43	9,53	10,47	12,23

På arsenik hava 993 prov (därav seks för hälsovårdsnämnden) undersökts med följande resultat:

Analysmetod	Schneiders-Fresenius-Babos		Mörners tiacetmetod				Andra varor
	Arsenikspegel		Varor, upptagna i giftstadgans § 28		Färger, ej använda, undersökta på 5 g		
	Ogenomskinlig	Genomskinlig el ingen	minst 0,2 mg	mindre än 0,2 mg	minst 0,2 mg	mindre än 0,2 mg	
Arsenikhalt	minst 0,05 mg	mindre än 0,05 mg	minst 0,2 mg	mindre än 0,2 mg	minst 0,2 mg	mindre än 0,2 mg	
Antal prov	131	801	5	21	10	20	5

Ett prov zinkvitt höll 3,30 mg arsenik i 5 g. Fyra prov bränd kalk innehöll i 5 g 0,07, 0,10, 0,10 och 0,32 mg arsenik.

Två inlämnade prov ullgarn, det ena ofärgat, det andra färgat svart under användning av ett starkt arsenikhaltigt vinstenspreparat (natriumbisulfat) undersöktes på arsenik. Härvid visade det sig, att arseniken i nämnda preparat icke ökat arsenikhalten i garnet, ty

det ofärgade garnet höll i 2,5 g 0,030 mg arsenik, och
» färgade » » i 2,5 g 0,015 » »

Ett liknande resultat erhöles vid rödfärgning av ett ullgarn, då svavelsyra användes vid färgningen. Svavelsyran höll 0,13 % arsenik. Vid färgningen användes 15 g svavelsyra för 1 k garn. På 2,5 g garn beräknas alltså 0,05 mg arsenik. Men den arseniken har icke fikserats av garnet, ty

det ofärgade garnet höll i 2,5 g 0,025 mg arsenik, och
» färgade » » i 2,5 g 0,020 » »

Två prov vulkaniserad kautschuk innehöllo:

	1	2
aska (återstod efter förbränning)	38,0 %	42,0 %
vulkaniserad kautschuk	30,7 »	30,9 »

Normal vattenhalt hos bomull skall vara 8,5 %. Tre undersökta prov innehöllo 9,02, 11,28 och 12,33 % vatten.

På laboratoriets värksamhet har kriget även haft invärkan. I augusti t. eks. inkom intet enda smörprov och blott 18 trämassebalar. Av smör brukar eljest inkomma ett femtiotal prov och av trämassa ett par hundra balar.

Andra ärenden.

Apoteken. Visitation av stadens apotek verkställdes av förste stadsläkaren och sundhetsinspektören följande dagar, nämligen: Duvan den 25 november, Biet den 26 november, Svanen den 27 november, Hjorten den 3 december, Lejonet den 4 december, Kronan den 10 december, Vasen den 11 december och Enhörningen den 30 december.

Övriga apotek nämligen Nordstjärnan, Ejdern, Delfinen, Hvalen och Korpen ha under året inspekterats av Medicinalstyrelsens inspektionsförrättare.

Genom Kungl. brev den 10 juli 1914 blev apoteket Enhörningens förläggningsområde fastställt och skall detsamma vara förlagt inom det område av staden, vilket begränsas av Västra Hamngatan, Kungsgatan, Södra Liden, Lilla Badhusgatan, Skeppsbron och Södra Hamngatan, med rätt till apotekets förläggning även vid yttersidorna av de delar av nämnda gator, som begränsa ifrågavarande område.

Förslag till ny mjölkstadga. Detta förslag, som, enligt vad av föregående berättelse framgår, den 13 november 1913 överlämnades till Stadsfullmäktiges livsmedelsberedning för granskning, återbars av denna beredning till Stadsfullmäktige den 10 juli 1914. Ärendet slutbehandlades emellertid icke av Stadsfullmäktige under året.

Sinnessjukvården. T. f. inspektörens för sinnessjukvården berättelse över inspektion år 1913 av sinnessjukvården å anstalten Gibraltar hade givit Stadsfullmäktige anledning att begära ett uttalande av Hälsovårdsnämnden. Förste stadsläkaren, som fick ärendet överlämnat till sig, avgav med anledning härav följande utlåtande.

Sedan Hälsovårdsnämnden till mig för yttrande överlämnat t. f. överinspektören Petréns berättelse över inspektion av sinnessjukvården å Gibraltar jämte Fattigvårdsstyrelsens med 1:ste läkarens och fattigvårdsdirektörens därtill fogade utlåtande, får jag härmed avgiva sådant.

Berättelsen framhåller en del anmärkningar över förhållandena å sinnessjukvårdsanstalten, anmärkningar som var för sig upptagits av 1:ste läkaren till bemötande. Härav framgår att flere av dessa boro på obekantskap med verkliga förhållandena, under det att andra, särskilt den om gårdsutrymmets storlek äro anmärkningar, som, enligt vad av 1:ste läkarens utredning framgår i ännu högre grad träffar flere av statens egna motsvarande anstalter.

Då de i inspektörens berättelse gjorda anmärkningarne sålunda redan bemötts, har jag icke anledning ingå därpå, icke ens på dem om upptagningsanstaltens handhavande, som sker i enlighet med den överenskommelse, som är uppgjord mellan staden och staten.

Jag vill istället taga upp till diskussion den principiella frågan om ordnandet av sinnessjukvården för staden, som av inspektören angives böra ske på det sättet, att staden nu bygger ett hospital för 400 sängar, varjämte han fråråder staden att räkna på statens hjälp vare sig det gäller att helt och hållet eller ens understödjande skaffa plats åt dem, som enligt gällande uppfattning skola vårdas på statens anstalter.

Inspektören åberopar till stöd för sin uppfattning om, vad som bör göras, den sakkunnigeberedning, som år 1903 avgav förslag till ordnande av sinnessjukvården. Av 1:ste läkarens doktor Åbergs yttrande i nu föreliggande fråga se vi dock att han, som var en av de tre sakkunnige ledamöterna i denna beredning, varit mycket tveksam vid underskrivande av utlåtandet just på grund av statens och kommunens ställning i förhållande till varandra, en ställning som mig veterligt såsom nedan närmare påpekas finnes angiven endast i Medicinalstyrelsens berättelse till Kungl. Maj:t angående sinnessjuka och sinnesslöa i riket av år 1902. De övriga två sakkunnige ledamöterna hade, såsom icke tillhörande kommunen, icke något intresse av att taga hänsyn till de ekonomiska uppoffringar,

som detta förslag innebär för kommunen, och då det otvivelaktigt vore fördelaktigt att upprätta ett stort hospital för stadens sinnessjuka av alla grader, har också detta av såväl dem i deras utlåtande 1903 som av inspektören nu förslagits.

Att över huvud taget ekonomiska synpunkter i denna fråga anläggas betraktas på sina håll såsom bristande humanitetskänsla, men Göteborgs kommun torde icke behöva frukta en sådan tillvitelse.

Det är emellertid till skada att icke noggrannare bestämmelser fastställts i fråga om de sinnessjukes vård, då härigenom en hel del stridigheter skulle ha kunnat undvikas och frågan härom hunnit komma närmare sin lösning.

Svenska fattigvårdsförbundet har också nyss funnit sig föranlåtet att göra framställning om åtgärder för utredning av betingelserna för en uppdelning av sinnessjukvården mellan å ena sidan staten och å andra sidan landstingen och de stora kommunerna.

Kungl. Medicinalstyrelsen gjorde i sin år 1902 nyss nämnda berättelse för sin del ett uttalande, som ställt denna styrelses uppfattning i frågan klar. På sidd. 68—78 och 81—83 framlägges dess ställning och anföres på det senare stället följande. »Däremot torde kommunerna böra anses skyldiga att omhändertaga sådana sinnessjuka, som efter avlupen sjukdomsprocess icke förete några egentliga sjukliga symptom, men däremot vissa psykiska defekter, såsom minskad eller upphävd arbetsduglighet, bristande företagsamhet och intresse med avseende på självförsörjning, som för normala personer är av vikt, nedsatt intelligens och omdömesförmåga m. m., och vilka alltså snarare äro att anse såsom psykiska invalider än i egentlig mening psykiskt sjuka. För denna kategori av »obotligt sinnessjuka» gäller utan tvivel, att de knappast äro i behov av någon egentlig sjukvård utan blott kräva ett efter deras defekter och egendomligheter lämpat hänsynsfullt bemötande, samt stundom i viss mån modifierade anordningar i lokalt avseende, vilka eljest ej anses nödiga för vanlig fattigvård, men som å fattigvårdsinrättningar torde kunna åstadkommas utan särdeles kostsamma eller omfattande åtgärder.»

Det är naturligt att kommunen lägger sina planer efter detta direktiv. Vid de föregående inspektioner, som ägt rum efter dessa Medicinalstyrelsens uttalanden, ha ej heller vare sig av den förre eller den nuvarande inspektören gjorts några påpekanden, som tytt på att ändring ur principiell synpunkt inträtt.

Nu har emellertid den sistnämnde hävdad en annan åsikt, vilken innebär att kommunen skall åtaga sig sinnessjukvården på ett helt annat sätt än förut angivits och finner sig därför också inspektören nu föranlåten att förklara hela avdelningen olämplig för sin uppgift. Huruvida Medicinalstyrelsen fått en annan uppfattning framgår icke; inspektörens berättelse har visserligen passerat Med. styrelsen, men endast fått en remiss påtecknad.

I ett av särskild beredning för fattigvårdens ordnande avgivet utlåtande

(stadsfullmäktiges handlingar 1911 n:o 111, sidd. 6—7 och 27—30) har en framställning gjorts över huru sinnessjukvården enligt denna berednings åsikt borde ordnas. Där återupptages förslaget om en verklig upptagningsanstalt inuti staden, en sak som redan av stadsfullmäktigeberedning i frågan av år 1905 föreslagit, men som ej kom till stånd på grund av avböjande från Sahlgrenska sjukhusets styrelse, till vilket sjukhus den då föreslogs att förläggas. Initiativ till den nuvarande anstalten vid Göteborgs hospital väcktes i sammanhang härmed inom sagda styrelse. I sin nu avgivna berättelse, sid. 9 i noten, framkastar inspektören att en upptagningspaviljong lämpligen kunde uppföras vid Sahlgrenska sjukhuset, under det att beredningen för fattigvårdens ordnande å sin sida icke ingår på frågan om läget av denna anstalt i annat avseende än att den bör ligga inom staden. Samma beredning föreslår att i sammanhang med upprättande av denna upptagningsanstalt inom staden den nuvarande vid Göteborgs hospital skulle erbjudas staten till inlösen. Uppgårelsen mellan staten och kommunen ifråga om denna anstalt är visserligen skäligen ofördelaktig för staden för den händelse denne är uppsägande part, i det att då ersättning för anstalten ej lämnas mer än till två tredjedelar av värdet enligt värderingsnämnds uppskattning. Men om staten övertager anstalten och densamma i enlighet med Med. Styrelsens cirk. 11 sept. 1911 i likhet med Göteborgs hospital i övrigt reserveras för patienter från Göteborgs stad, blir kostnaderna där för vårdad patient och dag kr. 0:60 istället för nuvarande 2 kr. som får betalas för vård å upptagningsanstalten. Efter beräkning av exempelvis 25,000 underhållsdagar ger detta en minderkostnad av 35,000 kr. om året förutom det att underhållskostnaderna bortfalla, om staten övertager anstalten.

Skulle ett sådant reserverande av platser för Göteborgs stads patienter icke kunna äga rum, torde enligt min mening nog lämpligen frågan om överlåtande av nuvarande upptagningsavdelningen bära uppskjutas för att denna under tiden måtte kunna helt utnyttjas för stadens behov.

Genom begagnande av denna anstalt och upprättande av en verklig upptagningsanstalt inom staden av en storlek, som av beredningen 1905 beräknades till 100 sängar, men som numera torde behöva ökas, skulle avdelningen å Gibraltar med all säkerhet kunna ordnas till en anstalt i full överensstämmelse med Medicinalstyrelsens definition på en kommunal sådan, där nämligen de vårdas, som ej äro i behov av någon egentlig sjukvård, utan blott kräva ett efter deras defekter och egendomligheter lämpat hänsynsfullt bemötande.

Denna, liksom de andra sjukvårdsavdelningarne å Gibraltar, föreslås av fattigvårdsberedningen bära skiljas från fattigvårdsstyrelsen och sammanslås till ett kommunalt sjukhus för kroniskt sjuka.

Att en grupp av sinnessjuka, så beskaffade som den föregående definitionen visar, över huvud taget flyttas ifrån fattigvårdens skötsel kan ju synas över-

flödigt, men då man vet att bland dess avlupna fall dock stundom ett uppblåsande av sjukdomen kan förekomma, som fordrar snabbt ingripande med överflyttande till för dem lämplig avdelning och då man av fattigvårdsdirektörens utlåtande, till vilket jag i detta avseende hänvisar, ser hans uppfattning av dessa fall, inser man behövligheten av att hela denna grupp flyttas från fattigvårdens tillsyn.

Upptagningsanstalten i staden skulle enligt min åsikt ordnas för följande kategorier.

- 1) staden tillhörige patienter, som akut insjuknat och behöva omedelbar vård.
- 2) sinnessjuka från främmande kommun, som av olika anledningar måste omhändertagas av staden, antingen emedan de insjuknat här i staden eller hemskickats till Sverige från utlandet och komma till Göteborg vanligen båtledes och då måste skaffas vård, tills de hunnit överskickas till den kommun, dit de höra. Sådana fall intogos år 1913 å Gibraltar sinnessjukavdelning till antal av omkring 90.
- 3) alkoholpsykos. Dessa mottagas icke å upptagningsanstalten vid statens hospital, så vida de icke lida av annan sinnessjukdom än sin alkoholpsykos. Dessa böra åtminstone delvis försvinna till blivande vårdanstalterna för alkoholister, men ett ej oväsentligt antal komma dock fortfarande med all sannolikhet att behöva tillfälligtvis omhänderhavas och få vård på upptagningsanstalt. Under år 1913 intogos av denna grupp på Gibraltar nära 100.
- 4) kroniskt sjuka från sinnessjukavdelningen på Gibraltar, som från det de i regel äro lugna och lättskötta, stundom få akuta anfall, och då för erhallande av speciell vård och för att ej störa de övriga, genast böra undanflyttas.
- 5) epileptici, som ej mottagas å statens anstalter.

Ligger frågan så, att staten icke kan inom rimlig tid se sig i stånd att genomföra det program, som år 1902 ställdes i utsikt att vara klart vid 1912 års utgång, borde detta klarläggas, men de riktlinierna till sinnessjukvårdens ordnande, som förut framlagts av Medicinalstyrelsen, kan kommunen icke ha anledning att frångå endast på grund av t. f. överinspektörens gjorda påpekande.

Är kommunen villig att uppbygga ett hospital på 400 sängar i enlighet med t. f. överinspektörens förslag, så är ju däremot ingenting annat än gott att säga, något åläggande kan ju icke bli fråga om, åtminstone icke förrän Medicinalstyrelsen förklarar sig frångå sin förut angivna uppfattning och visat sig hysa samma uppfattning, som nu tjänstgörande överinspektören.

Angående förslaget om intagande av vissa sinnessjuka patienter å statens familjevårdskoloni i Korsberga upplyser 1:ste läkaren att ett 20-tal av det å Gibraltar sinnessjukavdelning inneliggande antalet torde vara lämpligt för en sådan vård, men han ställer sig tydligen på grunder, som han i sitt utlåtande

anför, något tveksam om lämpligheten av att bortsicka dessa, ehuru han liksom fattigvårdsstyrelsen i princip icke ställer sig avvisande mot detta förslag.

Fattigvårdsstyrelsen begär att Hälsovårdsnämnden skall utreda denna fråga, och enligt min mening vore det lämpligt att försöksvis söka inträde för ett mindre antal patienter, för att på den vägen få erfarenhet om resultatet och därigenom lämpligheten av att utvidga försöket.

I övrigt vill jag erinra om att i en för flere år sedan väckt motion visserligen föreslagits att Hälsovårdsnämnden skulle såsom centralmyndighet för sjukvården få uppdraget att handlägga liknande organisationsfrågor, men detta förslag, som visserligen för längesedan slutbehandlats av den med anledning av motionen tillsatta beredningen, ligger ännu under stadsfullmäktiges behandling. Det bör emellertid förväntas bli behandlat under den närmaste tiden och torde eventuellt önskvärd närmare utredning av denna och liknande frågor därför lämpligen böra uppskjutas tills frågan om centraliseringen blivit avgjord.

Göteborg i februari 1914.

Karl Joh. Gezelius.

Hälsovårdsnämnden återopade innehållet av detta yttrande jämte av Nämnden infordrade yttrande av Fattigvårdsstyrelsen, som jämväl hört läkaren vid sjuksjukavdelningen.

Tuberkulosstudier. Enligt beslut av 1 april uppdrog Hälsovårdsnämnden åt läkaren vid Hemmet för lungotsssjuka d:r P. G. Carlström att i Berlin studera d:r Friedmanns vaccin mot tuberkulos och har sagde läkare till Nämnden avgivit berättelse över de erfarenheter, han genom sin resa förvärvade.

Hygienkongress. Under tiden 5—7 juli åtnjöt förste stadsläkaren tjänstledighet för att på Kungl. Maj:ts uppdrag såsom ombud för Sverige delta i the Royal Sanitary Institutes kongress i Blackpool, England.

Hälsovårdsnämnden har yttrat sig i fråga om ett av enskilda motionärer väckt förslag om *Kungstorgets beläggande med asfalt* (H. N. prot. § 161 och 167), över förslag om *W. C.-anläggning i Majorna* (H. N. prot. § 174), över *Tullokaler i Hertzia* (H. N. prot. § 189 och 238), över förslag till ändring i förordningen 31 dec. 1897 angående åtgärder mot missbruk i vissa fall vid *bedrivande av slakterirörelse* (H. N. prot. § 3).

III. Sjukvården.

Sjukvården ombesörjdes vid årets slut av 82 läkare.

Över den av stadens 11 distriktsläkare utövade sjukvården redogöres i tabb. 15 och 16. Antalet av dessa behandlade sjukdomsfall uppgick till 15,643.

För sjukbesök nattetid (kl. 10 e. m.—kl. 7 f. m.) i medellösa hem utbetaltes 1,622: 20 kronor.

För fri medicin åt medellösa har Nämnden utbetalt 14,640: 27 kronor. Föregående års kostnad uppgick till 14,871 kronor.

Nämnden har dessutom i ersättning för ortopediska bandager, bräckband, glasögon, för Finsenbehandling o. d. utbetalt för medellösas räkning 2,271: 05 kronor och till fria bad 186: 75 kronor. Statsbidrag för behandling av medellösa lupuspatienter har för staden utgått med 1,746 kronor.

Antalet praktiserande barnmorskor, tandläkare och fältskärer utgjorde 104, 33 och 2.

Ersättning till barnmorskor för förlossningar hos medellösa har utgått med 2,335: — kronor mot 1,968: — kronor föregående år.

Å *Epidemisjukhuset* (överläkare d:r Hj. Wennerberg) ha under året vårdats 1,935 patienter, av vilka under året intagits 1,817.

Sjukdomarne ha fördelats enligt följande tabell:

	Kvarliggande från		Intagna under		Summa vårdade		Avförda år 1914				Kvarliggande till	
	1913		1914		1914		friska		döda		1915	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
Nervfeber	1	3	35	52	36	55	32	41	2	4	2	10
Skarlakansfeber	28	38	175	213	203	251	171	221	5	3	27	27
Difteri	21	23	458	530	479	553	386	478	33	18	60	57
Strypsjuka (utan difteri)	1	1	22	25	23	26	22	23	1	3	—	—
Angina	1	—	82	100	83	100	83	100	—	—	—	—
Epid. hjärnhinneinflam....	—	—	4	6	4	6	1	5	3	1	—	—
Annan sjukdom	—	1	53	62	53	63	47	61	5	2	1	—
Summa	52	66	829	988	881	1,054	742	929	49	31	90	94

Frånräknas de till 1915 kvarliggande, äro mortalitetssiffrorna:

för samtliga sjukdomar.....	1,751	vårdade	80	döda	=	4,56	%
» nervfeber	79	»	6	»	=	7,59	%
» skarlakansfeber	400	»	8	»	=	2,00	%
» difteri	915	»	51	»	=	5,57	%
» croup (utan difteri).....	49	»	4	»	=	8,16	%
» angina	183	»	—	»	=	0,00	%
» hjärnhinneinflammation	10	»	4	»	=	40,00	%
» annan sjukdom	115	»	7	»	=	6,08	%

Av difteripatienterna hava 71 haft croupsymptom; av dessa ha 13 eller 18,31 % avlidit. För de rena svalgdifterierna är mortaliteten alltså 4,50 %.

Samtliga patienter med croupsymptom utgjorde 120 med 17 dödsfall = 14,16 %.

Å 70 av dessa ha ej operativt ingrepp behöft utföras; å övriga 50 har operation företagits, varav i 37 fall enbart intubation, i 2 fall enbart tracheotomi, samt i 11 fall både intubation och tracheotomi. Av de enbart intuberade avleda 12 eller 8,76 %, av de enbart tracheotomiserade 2 eller 100 % samt av dem på vilka båda operationerna utförts 6 eller 55,55 %. Totalmortaliteten för de operativa ingreppen var alltså 40 %. Som en förklaring till den ovanligt höga mortaliteten må nämnas att 9 av de avlidna patienterna voro angripna av morbilli, vilken sjukdom som bekant i hög grad försämrar prognosen vid croup.

Sjukhusets ekonomiska ställning framgår av följande tablå:

Inkomster:

Från Göteborgs Hälsovårdsnämnd	Kr. 151,230: 42
» betalande patienter	» 15,746: —
Ersättning för kost, serum, desinfektion m. m.	» 3,528: 10
	<u>Kronor 170,504: 52</u>

Utgifter:

Inventariers underhåll.....	Kr. 1,854: 02
Nyinköpta inventarier	» 16,840: 22
Byggnaders underhåll	» 16,472: 97
Parken och vägars underhåll	» 573: 72
Ångpannor, ångmaskins och rörledningars underhåll	» 2,864: 92
Avlöningar	» 31,932: 08
Mathållning	» 49,051: 80
Kostpenningar	» 701: —
Uppvärmning	» 15,136: 99

Belysning	Kr.	5,969:	35
Tvätt	»	5,114:	43
Vattenförbrukning	»	1,258:	50
Medikamenter	»	1,551:	02
Antidifteriserum	»	5,257:	50
Forselkostnader	»	2,249:	50
Förbrukningsartiklar för sjukvården.....	»	4,459:	18
Skriv- och tryckkostnader	»	427:	25
Renhållning	»	4,149:	75
Telefon	»	737:	83
Diverse biträden	»	3,027:	64
Diverse utgifter	»	210:	75
Assurans	»	664:	10
		<u>Kronor</u>	<u>170,504: 52</u>

Om man från utgiftssumman Kr. 170,504: 52 avräknar:

Nyinköpta inventarier	Kr.	16,840:	22
Byggnaders underhåll	»	16,472:	97
Parken och vägars underhåll	»	573:	72
Ångpannor m. m. underhåll	»	2,864:	92
och diverse utgifter	»	210:	75
			<u>36,962: 58</u>
återstår såsom utgifter för den egentliga sjukvården	<u>Kronor</u>	<u>133,541:</u>	<u>94</u>

Kostnaden för varje underhållsdag	Kr.	2:	85,5
» » » inskriven person	»	69:	01,4
» » » under året upptagen säng	»	1,072:	62,6
Medikamentskostnaden för hvarje sjuk	»	0:	80,2
» pr dag » »	»	0:	03,3
Utspisningskostn. » » »	»	0:	57,9
» » » personalen	»	1:	—
Medeltalet för varje dag å sjukhuset inskrivne		128,00	
» » » » å » » » vårdade		124,00	
» » » » å » » » för observation		0,06	
» » » » å » » » intagne anhöriga		3,58	
Underhållsdagarnas antal har uppgått till		46,773	
därav för icke betalande		40,230	
» » betalande å enskilt rum		2,527	
» » » å allmänt »		<u>4,016</u>	<u>46,773</u>

Medeltalet underhållsdagar för varje vårdad sjuk	23,6
» » » » på observation intagen	2,2
» » » » anhörig	13,91

Vid *stadens polikliniker* i förra Sahlgrenska sjukhuset har läkarehjälp lämnats åt följande antal sjuke:

på avdelningen för kvinnosjukdomar (d:r Neuman)	384 besök
» » » ögonsjukdomar	
» » » öronsjukdomar (d:r Sellgren) 275 pat.	585
» » » tandsjukdomar (tandläkare Bensow)	1,206
» » » sjukgymnastik (dir. Binnie Larson) 49 pat.	

I lokalen inom Församlingshyddan (d:r E. S. Ahlström) hava 20,791 sjukbesök gjorts, av vilka 1,784 för invärtres och 19,007 för utvärtres åkommor, varjämte 1,777 tandextraktioner där gjorts.

IV. Befolkning och dödlighet.

Tabellerna 7 och 8, som äro sammanställda efter pastorsämbetenas uppgifter, utvisa antalet födda för varje månad och församling samt tab. 9 befolkningens rörlighet inom varje församling, likaledes efter prästerskapets uppgifter.

Den kyrkoskrivna befolkningens mängd uppgick den 1 januari 1914 till 178,038 och den 31 december samma år till 181,503. Antalet levande födde var 4,339 och dödsfallens antal enligt dessa uppgifter 2,505. Nativitetsöverskottet, som sålunda utgjorde 1,834, har de 3 föregående åren uppgått till 2,096, 1,840 och 1,945. Antalet födde har på de 3 sista åren utgjort 4,362, 4,268 och 4,262. Överskottet inflyttade över utflyttade uppgick till 1,631 mot 1,585, 1,370 och 2,181 under de 3 föregående åren. Antalet levande födde utgjorde 24,4 på 1,000 innevånare.

Den av förste stadsläkaren förda dödsstatistiken omfattar dels de härstädes kyrkoskrivna, som dött inom staden, och utgjorde dessas antal 2,257 d. v. s. 12,7 pro mille, dels jämte dessa de här kyrkoskrivna, som under mer tillfällig vistelse och lidande av kronisk sjukdom dött å annan ort med tillägg av främlingar, som dött i akut sjukdom under vistelse i staden, dock ej hitförda för vård å sjukhus. Denna dödssiffra uppgår till 2,300 svarande mot 12,9 pro mille.

De inom staden avlidna fördela sig pro mille innevånare på de olika stadsdelarne enligt följande sammanställning:

13:de och 14:de rotarne	8,4
15:de roten	9,4
Stampen och Gullbergsvass	9,8
Landala (utom fattighusen).....	9,9
Masthugget	10,1
Sydstaden	10,1
Olskroken m. m.	10,8
Haga	11,5
Masthuggsbergen	11,9
Lundby	12,0
Majorna	13,5
Nordstaden	14,2
Annedal	14,3
Fattigvårdsinrättningarne	162,7

V. Väderlek.

De meteorologiska förhållandena framgå av tab. 12 meddelad av Meteorologiska Centralanstalten, Stockholm. Årets medeltemperatur var $+ 8,6^{\circ}$ med absolut maximum i juli $+ 31,0^{\circ}$ och absolut minimum i januari $- 12,0^{\circ}$. Medeltemperaturen för år 1913 var likaledes $+ 8,6^{\circ}$ och för åren 1859—1912 $+ 7,4^{\circ}$. Nederbörden uppgick till 637,8 mm. mot 1,156,3 mm. år 1912, 752,6 mm. 1913 och 778,6 mm. i medeltal för åren 1860—1900. Största nederbörden föll i februari och december med 79,4 mm. under vardera månaden, den minsta i juni med 9,2 mm.

VI. Smittosjukdomar och dödsorsaker.

Smittosjukdomarnes förekomst framgår av tabellerna 13—16. Fall av smittkoppor, difteri, skarlakansfeber, tyfoidfeber och barnförlamning skola författningsenligt anmälas av *varje* praktiserande läkare, den epidemiska hjärnhinneinflam-

mationen anmäles. likaledes härstädes av alla läkarne på grund av särskild därom gjord begäran från förste stadsläkaren. Övriga här nedan behandlade sjukdomar anmäles endast av distriktsläkarne ur deras klientel.

Av *vattenkoppor* anmäldes 315 fall.

Mässling förekom mera allmänt utbredd endast under årets första månader, då under januari—mars 535, 286 och 118 fall anmäldes. Under den övriga delen av året endast enstaka fall, sammanlagt för året 1,013. Epidemien hade börjat under oktober 1913, då 59 fall antecknades, vilken siffra under november och december samma år steg till 190 och 155. Hela epidemien har sålunda varit rätt kort och antalet fall ej nämnvärt många. Härvid är dock att märka att endast distriktsläkarne göra anmälan om mässling samt att även i deras klientel ett nog så stort antal förekommer, som aldrig söker läkare.

Dödsfallen, vilka alla naturligtvis anmälas, uppgå för året till 61 och för hela epidemien till 90.

Om man därmed jämför att difterien med en betydande utbredning och av en rätt elakartad karaktär under året givit anledning till endast 43 dödsfall och scarlatinan till 8, så är mässlingens betydelse för barnadödligheten påtaglig. Särskilda vårdanstalter för mässlingspatienter äro därför fullt motiverade, icke för att därigenom sjukdomens utbredning kan hindras, men för att tillfredsställa behovet av vård åt en del sjuke, som under vistelsen i överbefolkade och illa utluftade bostäder ådraga sig till döden ledande lunginflammationer och andra mässlingens följsjukdomar.

Intet fall av *smittkoppor* har under året förekommit.

Difterien jämte strypsjukan har uppträtt i epidemisk form med 816 sjukdomsfall, tämligen jämt fördelade över hela året, dock med någon minskning under sommarmånaderna, då minsta antalet fall anmäldes under juni med 17. Största antalet i december, då 153 fall förekommo. Dödsfallen uppgingo såsom i det föregående nämnts till 43, av vilka 38 mellan 1 och 10 år.

Under hösten var särskilt Barnsjukhuset utsatt för en besvärlig epidemi, där utan påfallande kliniska symptom talrika bacillbärare förekommo.

Skarlakansfebern har haft en måttlig utbredning, med 338 mot föregående års 403 fall. Även denna sjukdom har förekommit tämligen jämt fördelad över året med någon stegring under sista kvartalet. Antalet dödsfall 8.

Den *epidemiska hjärnfebern*, som under år 1913 uppträtt med 61 fall, förekom under föreliggande år i endast 12 fall, och utpräglad vårsjukdom, som den är, voro dessa fördelade på mars månad med 1 fall, april med 8 och maj med 3 fall. 4 dödsfall.

Tyfoidfiebern visade 97 fall mot föregående års 210. En mindre epidemi inom Haga företedde bilden av en mjölkepidemi, vars källa dock icke kunde påvisas. Svårigheterna härvid äro också i de flesta fall olösliga, då den salu-

hållna mjölken oftast utgör en blandning från talrika smärre leverantörer, av vilka ingen står under kontroll utan hos vilka eventuellt tyfoidsjuka mjölkerskor opåttalt kunna fortsätta sitt arbete under en avsevärd tid, under vilken de äro smittoförande. Antalet dödsfall i tyfoid uppgick endast till 5.

Endast *ett* fall av *barnförlamning* förekom och detta under augusti månad.

Ett fall av *spetälska* hitfördes från Amerika i maj månad. Efter en tids vård å härvarande Epidemisjukhus överfördes detsamma senare till Järvsö spetälskesjukhus.

TABELLER

TILL

HÄLSOVÅRDSNÄMDENS

ÅRSBERÄTTELSE

1914

Enligt riksdagen öfver förslaget till lag om ändring i lagen om försäkringskassans verksamhet...

Enligt riksdagen öfver förslaget till lag om ändring i lagen om försäkringskassans verksamhet...

Enligt riksdagen öfver förslaget till lag om ändring i lagen om försäkringskassans verksamhet...

Enligt riksdagen öfver förslaget till lag om ändring i lagen om försäkringskassans verksamhet...

Enligt riksdagen öfver förslaget till lag om ändring i lagen om försäkringskassans verksamhet...

Enligt riksdagen öfver förslaget till lag om ändring i lagen om försäkringskassans verksamhet...

Enligt riksdagen öfver förslaget till lag om ändring i lagen om försäkringskassans verksamhet...

Enligt riksdagen öfver förslaget till lag om ändring i lagen om försäkringskassans verksamhet...

Enligt riksdagen öfver förslaget till lag om ändring i lagen om försäkringskassans verksamhet...

Enligt riksdagen öfver förslaget till lag om ändring i lagen om försäkringskassans verksamhet...

	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Samma
TOTALT	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
1914													
TOTALT	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
1914													

TABELLER

TILL

HÄLSOVÅRDSNÄMDENS

ÅRSBERÄTTELSE

1914

Stockholm, Sveriges Redogörelse för Sjukvårdens Arbete under År 1914. Utgitt af Hälsovårdsnämnden i Stockholm.

TABELLER

III

HÄLSÖVÅRDSNÄMNDENS

ÅRSBERÄTTELSE

1913

Tab. 1. Summarisk redogörelse för sundhetspolisens arbeten under år 1914.

Arbetets art:	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa
<i>Besiktning av:</i>													
Avträden.....	2,425	2,938	3,520	3,650	3,626	3,198	3,655	3,297	3,561	3,583	3,505	2,494	39,452
Gårdar.....	2,425	2,938	3,520	3,650	3,626	3,198	3,655	3,297	3,561	3,583	3,505	2,494	39,452
Avloppstrummor och diken.....	1,166	1,840	2,149	2,684	2,358	2,012	2,397	2,069	2,267	2,327	2,339	1,929	25,537
Stall.....	248	364	227	149	151	153	164	167	129	154	150	177	2,253
Svinhus.....	4	10	15	42	21	26	33	26	14	21	18	30	260
Fähus.....	9	15	19	24	21	29	33	20	16	18	3	13	220
Avstjälpningsplatser.....	20	17	26	24	30	27	52	39	25	20	27	21	328
Lump-, ben- och hudupplag.....	42	39	52	48	55	51	55	63	49	55	57	50	616
Bostäder.....	26	36	19	29	238	187	26	123	209	43	408	57	1,401
Källare.....	433	517	495	422	617	318	626	552	608	706	487	477	6,258
Nybyggda hus.....	23	28	41	43	47	43	49	47	52	43	38	52	506
Bagerier.....	173	350	157	190	176	147	174	168	162	169	208	133	2,207
Charkuterier och korvfabriker.....	296	338	276	365	386	363	447	390	399	516	391	421	4,588
Slakterier i staden o. angränsande kommuner.....	—	—	1	2	—	—	—	1	—	—	—	—	2
Spisningslokaler.....	155	202	215	194	166	153	151	158	151	155	125	107	1,932
Salubodar och upplag av födoämnen.....	3,084	3,220	4,276	3,248	3,866	3,464	4,143	3,691	3,082	4,192	4,230	3,596	44,092
Saluhallar.....	351	385	370	406	336	288	335	382	406	464	388	426	4,537
Salutorg.....	301	350	332	360	307	248	288	313	350	359	311	399	3,918
Kustens fiskbrygga.....	3	4	4	4	7	5	7	4	6	4	4	6	58
Järnvägsstationer.....	14	4	13	106	35	12	10	17	1	9	18	8	247
Fartyg med matvaror.....	30	8	8	52	13	38	24	25	16	23	30	17	284
Fartyg, övriga.....	9	10	23	28	14	5	7	8	—	—	—	5	109
Auktionsgoods.....	22	21	28	28	28	1	10	17	31	27	31	19	263
Skolor.....	—	—	8	28	45	12	—	4	—	—	—	—	97
Rakstugor.....	18	79	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100
<i>Övriga arbeten:</i>													
Anhållande och oskadliggörande av födoämnen.....	1	3	6	13	1	9	26	14	9	11	21	5	119
Inköp och hämtning av prov till undersökning.....	1,060	1,192	1,066	2,772	1,378	1,175	1,200	558	38	906	1,096	963	13,404
Skrivning.....	184	158	157	152	156	125	146	103	92	146	152	171	1,742
Anmälan till Nämnden och allm. polisen.....	3	5	6	7	2	1	1	—	—	5	1	—	31
Desinfektioner.....	222	207	184	163	162	129	111	125	216	218	182	239	2,158
Besök i sjuka hem.....	441	398	343	340	362	295	291	278	272	342	312	463	4,137
Vittnat inför rätta i hälsovårdsärenden.....	1	—	—	1	1	—	—	1	—	2	4	—	10
Kallat till inställelse inför Nämnden.....	1	—	1	1	3	1	1	2	—	3	4	—	17
Biträde åt Nämndens vaccinatorer.....	—	—	—	—	13	20	—	—	5	8	1	—	47
Tillsyn över minderåriga i arbetet.....	83	269	435	318	84	46	69	5	—	35	47	6	1,397
Utfört diverse arbeten.....	338	326	344	335	324	284	354	278	192	307	319	311	3,712
Summa Summarum	13,611	16,291	18,339	19,878	18,655	16,063	18,540	16,242	15,919	18,454	18,412	15,091	504,495

Tab. 2. Renhållningsanordningarna i Göteborg 1914 samt stall, fähus och svinstia i varje stadsdel.

Stadsdel	Antal egendommar			Latrinuppsamling							Uppsamling av sopor eller ställspillning				Begagnade			Underjordiskt avlopp			Vattenledning å gård	Urinkur å gård	Kompostupplag å tomt		
	där renhållningen hämtar	där bonde hämtar	där entreprenör hämtar	Kistan		Spänner	Grop	Blandning			i badstuga på plan	blott i köken	i ej flyttbara kärl	i vagn	i latrinkistan	stall	fähus	svinhus	från gård	från stall och dylikt				från sop-plan	
				Vattenkiosetter	flyttbar			ej flyttbar	med kalk	med lörjord															med aska
Nordstaden	175	—	56	5	213	—	15	—	151	76	—	—	—	—	—	—	—	—	236	16	234	236	235	—	
Sydstaden	305	43	96	43	351	—	69	—	148	158	—	—	—	—	—	—	—	—	441	17	430	454	411	—	
Masthugget m. m.	113	38	69	4	204	—	15	—	—	218	—	—	—	—	—	—	—	—	226	54	190	226	191	—	
Haga	115	—	75	6	185	—	1	—	—	186	—	—	—	—	—	—	—	—	189	2	189	189	189	—	
Annedal	190	—	69	5	262	—	—	—	1	261	—	—	—	—	—	—	—	—	262	4	259	260	258	4	
Landala	64	19	81	37	150	—	24	—	1	162	10	—	—	—	—	—	—	—	196	6	148	197	152	2	
13:de och 14:de rotarna	275	35	117	115	288	2	19	—	81	228	—	—	—	—	—	—	—	—	420	32	407	417	400	8	
15:de roten	71	—	70	34	108	—	1	—	—	109	—	—	—	—	—	—	—	—	144	—	144	143	122	—	
Stampen och Gullbergsvass	81	43	41	6	129	—	28	—	1	145	—	—	—	—	—	—	—	—	158	38	116	137	102	10	
Olskroken m. m.	95	172	69	6	270	5	65	—	7	279	54	—	—	—	—	—	—	—	238	25	212	245	213	102	
Masthuggsbergen	167	16	111	9	257	—	19	—	53	231	1	—	—	—	—	—	—	—	293	—	242	288	264	1	
Majorna	670	222	191	8	384	—	78	—	15	1,001	21	—	—	—	—	—	—	—	931	33	574	857	509	56	
Lundby	158	476	31	3	279	57	332	69	25	485	33	—	—	—	—	—	—	—	287	12	182	256	223	117	
Summa	2,479	1,064	1,076	281	3,080	64	666	69	483	3,539	119	4,046	73	235	51	2	414	197	376	4,021	239	3,327	3,905	3,269	300

Tab. 3. Oskadliggjorda

Varuslag	Antal varor											
	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December
Färskt kött och organ av storbo-												
skap...	—	—	—	9	—	4	11	7	—	3	2	—
» » » » häst ...	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
» » » » kalv ...	1	—	—	—	—	—	—	1	3	—	1	—
» » » » får	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
» » » » svin ...	—	—	—	—	1	2	4	4	—	3	1	—
Salt eller rökt kött	—	—	—	—	—	2	6	1	—	3	7	—
Korv eller andra av kött beredda												
matvaror	—	1	—	2	—	—	3	2	2	1	1	—
Fisk	—	2	3	—	—	1	—	—	—	1	2	—
Andra födoämnen	—	—	3	—	—	—	1	—	3	—	7	—
Summa	1	3	6	13	1	9	26	15	8	11	21	—

födoämnen år 1914.

Kg.	Ställe, där varorna anträffats					Kassations- orsak		Anmärkingar
	Torg, station	Upplägsmagasin	Charkuteri- verkstad	Handelslokal	Fartyg	Förskämning	Andra orsaker	
391.5	—	9	9	18	—	36	—	Ej vägda: 3 parti leverar.
6.5	—	—	—	2	—	2	—	
60.0	1	1	3	1	—	6	—	Ej vägda: 2 st. spädkalvkroppar.
8.0	—	—	—	1	—	1	—	
289.0	1	3	4	8	—	16	—	Ej vägt: 1 parti organ.
1,045.5	—	9	1	9	2	21	—	
67.0	—	4	5	3	—	12	—	Ej vägt: 1 parti blodpalt.
581.0	3	3	—	3	—	9	—	
3,159.5	5	3	—	8	—	14	2	Därav 3,152 kg. mandel och nötter. Ej vägda: 13.5 tjog sjökräftor, 6 st. ankor, 1/2 låda räkor, 84 flaskor konserverad grädde.
5,608.0	10	32	22	53	2	117	2	

Tab. 4. Bagerier, kött- och mjölklokaler vid slutet av år 1914.

Stadsdel	Bagerier			Charkuteriverkstäder		
	ovan jord	i källarvåning	Summa	ovan jord	i källarvåning	Summa
Nordstaden	7	2	9	1	—	1
Sydstaden	22	8	30	2	—	2
Masthugget m. m.	11	15	26	7	1	8
Haga.....	6	3	9	4	—	4
Annedal m. m.	17	8	25	7	1	8
Landala m. m.	4	1	5	2	—	2
13:de och 14:de rotarne	10	15	25	—	—	—
15:de roten	5	3	8	1	1	2
Stampen	2	—	2	2	—	2
Gullbergsvass	1	—	1	—	—	—
Olskroken m. m.....	9	5	14	8	2	10
Masthuggsbergen.....	5	3	8	2	—	2
Majorna	19	7	26	8	—	8
Lundby.....	10	2	12	4	—	4
Summa	128	72	200	48	5	53

Köttbutiker	Mjölkkaffärer							
	Läge			Drivas i samband med				
ovan jord	i källarvåning	Summa	ovan jord	i källarvåning	Summa	specierkaffär	ostkaffär	huvudsakligen brödkaffär
4	—	4	17	2	19	1	1	1
123	—	123	20	9	29	—	1	—
26	2	28	34	13	47	4	—	—
24	—	24	32	2	34	6	—	1
14	1	15	35	7	42	7	1	—
5	—	5	11	5	16	1	—	—
7	3	10	11	18	29	8	—	—
5	1	6	9	5	14	2	—	—
3	—	3	5	3	8	—	—	—
2	—	2	3	—	3	—	—	—
11	1	12	29	6	35	5	—	—
5	2	7	29	5	34	7	—	1
15	—	15	35	7	42	4	—	1
6	1	7	33	4	37	25	—	—
250	11	261	303	86	389	70	3	4

Tab. 5. Besiktningar av från

Utförselland	Saltat oxkött		Saltat fårkött	
	antal parti	Kg.	antal parti	Kg.
Finland	—	—	—	—
Island	—	—	18	15,000
Tyskland	—	—	—	—
Amerika	21	41,100	—	—
Australien	1	5,000	1	200
Summa	22	46,100	19	15,200

utrikes ort infört kött år 1914.

Saltade organ		Renkött, färskt		Anmärkningar
antal parti	Kg.	antal parti	Kg.	
—	—	5	973	
3	920	—	—	Returnerat hit på grund av förskämning. Därav 2,500 kg. oxtungor.
3	920	5	973	

Tab. 6. Sammandrag av resultaten från under år 1914 utförda undersökningar av oskummad (ej »kontrollerad») mjölk samt kaffebräde.

Provtagningsställe	Antal butiker under året	Antal undersökta prov av mjölk	Mjölakens medelfetthalt %	ANTAL PROV																				OSKUMMAD MJÖLK			Antal prov kaffebräde												
				Fetthalt under 3 %										Surhetsgrad										Reduktas, avfärgningstid			Katalas, syreaftg. på 2 tim.			Smutshalt		Pastöriserad		Summa	fetthalt under 12 %	medelfetthalt %			
				av 100 undersökta										högst 7,5										inom 3 tim.			högst 3 kubc.			ej bottensats		Summa					Ej uppvärmd till 80° C.		
				högst 2 %	2,1 %	2,2 %	2,3 %	2,4 %	2,5 %	2,6 %	2,7 %	2,8-2,9 %	2,9-3 %	Summa	på 100	minst 8	Summa	på 100	minst 3 tim.	Summa	på 100	minst 4,5	Summa	på 100	Summa	på 100	Summa	på 100											
<i>I. Butiker. Innehavare:</i>																																							
J. Anderssons Mjölförsäljnings A.-B.	65	682	3,66	149	23,7	1	—	4	6	5	11	26	96	544	138	20,1	68	89	14,1	482	200	32,1	93	14,8	628	54	8,5	16	2,5	529	153	24,3	—	—	119	14	14,3		
Mjölförsäljn. A.-B. Direkt	47	479	3,12	89	18,5	1	—	2	3	1	5	7	17	53	410	69	14,4	33	42	8,7	327	152	31,7	47	9,8	437	42	8,7	21	4,3	399	80	16,7	354	107	117	19	13,0	
Sand. Johansson & Co.	42	422	3,11	96	22,6	1	—	3	2	4	9	9	17	51	356	60	15,6	33	45	12,0	310	112	26,5	47	11,1	371	51	12,0	25	5,7	340	79	18,7	77	41	113	18	12,7	
Arla mjölkdistrib. A.-B.	15	138	3,06	29	21,0	—	—	—	—	2	2	5	20	132	6	4,3	2	4	2,8	103	35	25,3	9	6,4	134	4	2,8	2	1,4	132	6	4,3	117	6	35	—	14,4		
Faganders Mejeri A.-B.	11	127	3,30	19	14,8	1	—	1	3	1	2	3	1	7	109	18	14,0	6	8	6,3	100	27	21,2	14	11,0	89	38	29,6	19	14,8	119	8	6,3	—	—	37	1	15,3	
A. Karlsson	7	73	2,02	28	38,3	1	—	1	2	2	1	5	4	12	51	22	30,0	12	19	25,0	33	40	54,8	22	30,0	41	32	43,8	16	21,9	31	42	57,5	—	—	36	15	11,4	
J. Eliasson	6	127	3,22	24	18,9	1	—	1	—	1	2	3	16	117	10	7,8	1	4	3,1	102	25	19,7	8	6,3	117	10	7,8	6	4,7	121	6	4,7	—	—	20	—	14,1		
Hj. Svensson	6	63	3,30	7	11,1	—	—	2	—	—	—	—	—	5	49	14	22,2	10	12	15,7	50	13	20,6	4	6,3	55	8	12,6	3	4,7	44	19	30,1	—	—	30	2	13,2	
O. Olsson	6	46	3,17	10	21,7	—	—	—	—	3	—	—	—	7	41	5	10,8	3	3	6,7	37	9	19,7	5	10,8	41	5	10,8	3	6,5	34	12	26,0	—	—	21	16	11,2	
O. Pettersson	5	55	2,19	9	16,3	—	—	—	—	1	1	1	6	49	6	10,9	4	4	7,3	37	18	32,7	7	12,7	51	4	7,2	3	5,4	42	13	23,6	—	—	28	9	12,3		
Pehrson & Hermanson	5	21	3,28	4	19,0	—	—	—	1	—	—	—	2	1	19	2	9,5	—	—	19	2	9,5	—	—	18	3	14,2	—	—	16	5	23,3	—	—	10	2	13,1		
J. A. Uranus	4	36	3,15	12	33,3	—	—	—	—	1	1	2	2	6	34	2	5,5	2	2	5,3	31	5	13,8	3	8,3	29	7	19,2	2	5,5	30	6	16,6	—	—	9	—	13,7	
K. A. Karlsson	3	34	3,18	9	26,4	—	—	—	—	1	1	1	2	2	26	8	23,5	5	5	14,4	24	10	28,8	1	2,9	27	7	20,5	3	8,8	18	16	47,0	—	—	13	—	14,0	
A. E. Ordqvist	3	32	3,33	5	15,6	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	25	7	21,8	4	4	12,7	24	8	25,0	3	9,3	30	2	6,2	—	—	24	8	25,0	—	—	14	7	12,1
Konsumtionsfören. Polaris	3	38	3,21	10	27,3	—	—	—	—	1	1	—	—	7	38	—	—	—	—	31	7	18,7	3	7,8	36	2	5,2	1	2,6	31	7	18,7	—	—	12	—	17,4		
A. Petterson	3	33	3,16	10	30,3	—	—	—	—	—	—	—	—	1	9	28	5	15,1	3	4	12,1	23	10	30,3	6	18,1	29	4	12,1	1	3,0	16	17	51,5	—	—	18	3	13,4
Övriga butiksinnnehavare	177	1938	3,12	504	28,5	3	5	7	12	21	50	60	104	302	1696	242	12,4	116	135	6,0	1,508	430	22,2	160	8,2	1,731	207	10,6	90	4,6	1,613	325	16,7	144	48	450	43	14,8	
Samtliga mjölkbutiker	408	4344	3,14	1074	24,7	5	9	18	28	38	81	106	185	604	3724	620	14,2	302	380	8,7	3,241	1,103	25,4	432	9,9	3,864	480	11,0	211	4,8	3,542	802	18,4	692	202	1,082	149	13,10	
<i>II. Järnvägsstationer (april-maj)</i>																																							
<i>III. Torg m. m.:</i>																																							
Masthuggstorget	—	153	3,18	35	22,8	5	—	—	—	1	5	5	8	11	142	11	7,1	3	1	0,6	138	15	9,8	4	2,6	147	6	3,9	2	1,2	116	37	24,1	—	—	37	—	17,8	
Kungstorget	—	111	3,38	12	10,8	1	—	—	—	2	1	2	6	105	6	5,4	2	2	1,7	103	8	7,2	2	0,9	104	7	6,3	2	1,8	78	33	30,0	—	—	27	—	18,0		
Kusttorget	—	56	3,20	7	12,5	1	—	—	—	1	—	—	2	3	50	6	10,7	2	2	3,9	47	9	16,0	3	5,3	53	3	5,3	2	3,5	39	17	30,3	—	—	19	—	20,5	
Skanstorget	—	44	3,22	9	20,4	2	—	—	—	2	2	1	2	38	6	13,5	2	2	4,9	37	7	15,2	1	2,2	37	7	15,2	3	6,8	33	11	25,0	—	—	12	—	17,0		
Olskrokstorget	—	43	3,46	3	7,0	—	—	—	—	—	—	—	—	3	37	6	13,9	5	5	11,7	38	5	11,1	—	—	42	1	2,3	—	—	32	11	25,5	—	—	13	—	17,8	
Landalatorget	—	21	3,26	3	14,2	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	20	1	4,7	1	4,7	20	1	4,7	1	4,7	21	—	—	—	—	21	—	—	—	—	7	—	18,4	
Lindholmens torg	—	7	3,12	2	28,5	—	—	—	—	—	—	—	—	2	7	—	—	—	—	5	2	28,5	2	28,5	4	3	42,0	—	—	7	—	—	—	—	—	2	—	16,8	
Stigbergstorget	—	3	2,93	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	3	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—		
Gator	—	102	3,12	27	—	4	1	—	1	1	2	4	5	9	84	18	17,6	7	4	3,9	90	12	11,7	3	2,9	98	4	3,9	1	0,9	57	45	37,1	—	—	22	—	19,1	
Samtliga torg	—	540	3,22	99	18,1	14	1	—	2	3	11	12	19	37	486	54	10,0	22	17	3,4	481	59	10,9	15	2,7	509	31	5,7	10	1,8	384	156	27,7	—	—	139	1	18,4	
Samtl. ovanstående	—	5730	3,15	1415	34,6	19	13	18	36	54	109	154	251	761	4925	805	14,0	389	475	8,2	4,413	1,317	23,0	510	8,9	5,170	560	9,7	243	4,2	4,458	1,270	22,1	692	202	1,223	149	13,78	

Tab. 7. Översikt av födda i Göteborg år 1914, med fördelning på månader.

	Levande födda					Dödfödda					Summa födda	Därav oäkta
	äкта		oäkta		tillsam- mans	äкта		oäkta		tillsam- mans		
	m.	kv.	m.	kv.		m.	kv.	m.	kv.			
Januari	154	158	33	27	372	3	6	1	2	12	384	63
Februari	151	141	21	35	348	4	4	1	2	11	359	59
Mars	125	146	36	38	345	1	1	1	2	5	350	77
April	144	109	43	38	334	1	3	1	1	6	340	83
Maj	139	160	37	26	362	2	2	3	1	8	370	67
Juni	163	150	33	23	369	3	2	1	1	7	376	58
Juli	187	151	35	39	412	3	2	2	—	7	419	76
Augusti	144	149	40	23	356	1	3	2	—	6	362	65
September	175	161	35	44	415	4	4	2	—	10	425	81
Oktober	142	140	32	27	341	3	1	2	1	7	348	62
November	128	142	40	24	334	3	1	4	—	8	342	68
December	136	147	37	31	351	1	2	3	—	6	357	71
Hela året	1,788	1,754	422	375	4,339	29	31	23	10	93	4,432	830

Tab. 8. Översikt av födda i Göteborg år 1914, med fördelning på församlingar.

	Levande födda					Dödfödda					Summa födda	Därav oäkta
	äкта		oäkta		tillsam- mans	äкта		oäkta		tillsam- mans		
	m.	kv.	m.	kv.		m.	kv.	m.	kv.			
Domkyrkan	99	110	59	40	308	2	1	—	3	6	314	102
Vasa	220	191	50	41	502	2	3	4	1	10	512	96
Kristine	83	113	30	33	259	2	—	5	—	7	266	68
Haga	108	104	31	33	276	3	3	2	—	8	284	66
Annedal	161	153	53	33	400	3	3	1	—	7	407	87
Masthugget	138	147	44	41	370	2	1	5	—	8	378	90
Oskar Fredrik	312	315	63	53	743	3	9	3	3	18	761	122
Karl Johan	238	222	33	47	540	4	2	—	1	7	547	81
Gamlestaden	218	206	29	29	482	6	1	1	2	10	492	61
Lundby	200	186	28	24	438	2	7	2	—	11	449	54
Garnison	6	3	2	—	11	—	—	—	—	—	11	2
Tyska	5	4	—	1	10	—	1	—	—	1	11	1
Summa	1,788	1,754	422	375	4,339	29	31	23	10	93	4,432	830

Tab. 9. Befolkningens rörlighet i varje av Göteborgs stads församlingar år 1914.

	Folkmängd 31/12 1913	Ingångna äktenskap	Levande födda		Döda	Överskott av		Folkmängd 31/12 1914
			alla	därav oäkta		levande födda + och döda	Inflyttade + och utflyttade -	
Domkyrkan.....	15,242	150	308	99	193	+ 115	+ 405	15,762
Vasa	27,022	237	502	91	435	+ 67	+ 1,349	28,438
Kristine	11,368	83	259	63	179	+ 80	+ 340	11,788
Haga	13,694	110	276	64	194	+ 82	+ 14	13,790
Annedal	17,282	121	400	86	246	+ 154	- 208	17,228
Masthugget	13,344	100	370	85	195	+ 175	- 177	13,342
Oskar Fredrik	27,136	202	743	116	356	+ 387	- 324	27,199
Karl Johan	19,934	131	540	80	282	+ 258	+ 22	20,214
Gamlestaden	16,007	102	482	58	200	+ 282	+ 62	16,351
Lundby	15,298	97	438	52	199	+ 239	+ 130	15,667
Garnison	912	2	11	2	14	- 3	+ 46	955
Tyska	799	6	10	1	12	- 2	- 28	769
Summa	178,038	1,341	4,339	797	2,505	+ 1,834	+ 1,631	181,503

Tab. 10. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrivna i Göteborg åren 1910—1914.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	
Döda inom staden på 1,000 inne- vånare för år räknat	1910	13.9	14.7	14.0	19.5	16.5	13.5	15.7	11.2	12.2	10.3	10.2	15.4	14.1
	1911	12.3	12.4	12.9	16.3	13.7	13.8	12.5	9.3	11.9	8.9	11.1	12.7	13.1
	1912	12.9	15.1	11.1	13.1	9.6	10.0	11.2	10.9	14.9	13.9	14.8	14.7	15.1
	1913	12.1	15.6	14.3	12.3	15.8	10.6	12.0	12.8	8.6	8.5	11.5	9.6	13.3
	1914	12.7	14.3	12.7	14.7	16.8	11.7	10.6	11.6	12.7	12.5	9.8	10.6	14.1
Medeltal 1910—1914	12.6	14.4	13.0	15.2	14.4	11.9	12.1	11.2	12.0	10.8	11.5	12.6	14.0	
Alla döda bland här kyrkoskrivna	1910	2,459	205	200	279	241	213	235	170	187	156	152	219	202
"	1911	2,084	174	182	228	194	191	175	141	167	116	159	176	181
"	1912	2,259	216	211	215	206	218	165	171	146	140	169	158	217
"	1913	2,149	235	209	170	234	158	182	189	131	125	169	145	202
"	1914	2,300	215	188	223	252	176	165	173	192	191	150	159	216

Tab. 11. Dödligheten inom Göteborg år 1914 för olika stadsdelar bland mantalsskrivna befolkningen.

	Stadsdel	Antal innevånare	Antal döda	Döda pr mille
1	Nordstaden.....	5,281	75	14.2
2	Sydstaden.....	10,741	109	10.1
3	Masthugget.....	18,093	183	10.1
4	Haga.....	13,666	157	11.5
5	Annedal.....	9,704	139	14.3
6	Landala (utom fattighusen).....	8,715	86	9.9
7	13:de och 14:de rotarna.....	14,368	123	8.4
8	15:de roten.....	7,134	67	9.4
9	Stampen och Gullbergsvass.....	6,300	62	9.8
10	Olskroken m. m.....	16,292	176	10.8
11	Masthuggsbergen.....	28,487	337	11.9
12	Majorna.....	22,071	299	13.5
13	Lundby.....	15,462	186	12.0
14	Fattighusen.....	1,586	258	162.7
	Summa	177,900	2,257	12.7

Tab. 12. Översikt av meteorologiska observationerna i Göteborg år 1914.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	Septemb.	Oktober	November	December
Temperatur C. 1914, absolut maximum	+31.0	+ 7.0	+ 7.5	+ 8.5	+17.5	+22.0	+29.0	+31.0	+26.5	+23.0	+16.0	+10.5	+ 9.0
» » » » minimum	-12.0	-12.0	- 4.5	-10.0	+ 1.0	- 1.0	+ 6.5	+ 7.5	+ 9.0	+ 3.0	- 0.5	- 7.0	- 5.0
» » » » medeltal	+ 8.6	- 0.8	+ 3.0	+ 2.1	+ 7.4	+10.7	+16.5	+20.5	+17.1	+13.2	+ 7.6	+ 3.1	+ 3.2
» » » » medeltal åren 1859—1912	+ 7.4	- 0.4	- 0.7	+ 0.9	+ 5.5	+10.6	+15.1	+16.9	+15.9	+12.7	+ 8.0	+ 3.7	+ 0.6
Nederbörd 1914, millimeter Summa	637.8	62.5	79.4	79.2	30.9	28.7	9.2	71.2	31.8	55.7	31.9	77.9	79.4
» » » » medeltal millimeter åren 1860—1900	778.6	66.3	50.8	52.7	41.3	50.1	54.9	71.8	94.6	80.1	80.6	66.0	69.1
Relativ fuktighet 1914, medeltal %	76	87	87	82	70	64	56	66	74	70	78	85	88
Barometern i millimeter 1914	756.7	758.7	754.3	749.2	759.4	759.0	758.8	755.7	759.6	756.5	762.5	755.5	751.4

Tab. 15. Sammandrag över sjukligheten i Göteborg 1914, enligt uppgift från de 11 distriktsläkarne.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Sjukdomar	Under 2 år	Från 2 till 7 år	Från 7 till 15 år	Från 15 till 60 år	Över 60 år	Summa	Staden inom Vallgraven samt Puslevik	13:de och 14:de rotarna	Haga, Annedal och Landala	Majorna och Mashugget väster om Limnégatan	Gamlestaden, Stampen, 13:de roten m. m.	Landby	Okänd bostad
1 Vattenkoppor. <i>Varicella</i>	82	175	51	7	—	315	14	16	59	167	33	26	—
2 Mässling. <i>Morbilli</i>	287	529	156	41	—	1,013	83	46	236	499	92	57	—
3 Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	7	63	71	9	—	150	4	2	42	49	32	21	—
4 Rash. <i>Roseola febrilis</i>	—	3	1	2	—	5	1	—	1	3	—	—	—
5 Nervfeber. <i>Typhus abdominalis</i>	—	—	11	25	—	39	2	1	12	13	2	8	1
6 Stelkramp. <i>Tetanus</i>	—	1	1	1	—	2	—	—	1	1	—	—	—
7 Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras et Cholera infantum</i>	22	1	—	—	—	23	—	—	2	21	—	—	—
8 Pässjuka. <i>Parotitis</i>	1	4	—	6	—	12	—	2	4	3	1	2	—
9 Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	34	96	132	1,019	91	1,374	82	87	341	590	182	92	—
10 Kikhosta. <i>Pertussis</i>	165	296	36	448	—	448	9	5	78	239	53	64	—
11 Difteri. <i>Diphtheria</i>	39	174	141	398	—	398	9	9	34	141	37	165	3
12 Strypsjuka. <i>Croup</i>	29	25	5	50	—	50	3	1	8	23	4	11	—
13 Ros. <i>Erysipelas</i>	6	5	11	77	11	110	1	3	29	55	12	10	—
14 Varfeber. <i>Pyämia</i>	—	—	—	2	1	3	—	—	—	2	1	—	—
15 Barnsängsfeber. <i>Febris puerperalis</i>	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—
16 <i>Ulcus venereum simplex</i>	—	—	—	3	—	3	1	—	—	2	—	—	—
17 Dröppel. <i>Gonorrhoea</i>	—	1	—	25	1	27	3	1	6	73	2	2	—
18 Epidemisk hjärnhinneinflammation. <i>Meningitis cerebro-spinalis epidemica</i>	2	1	1	1	—	5	2	—	—	3	—	—	—
19 Barnförlamning. <i>Poliomyelitis anterior acuta</i>	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—
20 <i>Purpura</i>	—	—	—	1	—	1	—	—	1	—	—	—	—
21 <i>Syphilis</i>	1	1	1	7	—	10	2	1	1	4	—	—	2
22 Fyllerigalenskap. <i>Delirium tremens</i>	—	2	—	25	1	26	3	1	6	11	3	2	—
23 Hjärt- och hjärtsäcksinflammation. <i>Endo- et Pericarditis</i>	—	—	3	8	—	13	1	—	3	7	—	2	—
24 Luftstrupskatarr. <i>Laryngitis catarrhalis</i>	10	33	24	119	1	187	12	23	47	68	36	1	—
25 Lungkatarr. <i>Bronchitis</i>	1,288	1,073	514	1,530	363	4,768	267	162	1,101	2,116	564	555	3
26 Lunginflammation. <i>Pneumonia</i>	108	118	50	98	16	390	25	9	88	209	29	30	—
27 Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	1	8	17	65	1	92	8	1	26	44	8	5	—
28 Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	54	213	259	600	5	1,131	83	97	306	403	167	73	2
29 Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	40	50	44	259	26	419	51	25	118	148	55	22	—
30 Akut tarmkatarr. <i>Enteritis et colitis</i>	1,121	596	161	992	206	3,076	172	107	631	1,392	437	335	2
31 Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis, Perityphlitis</i>	2	3	35	109	5	161	17	6	44	63	14	17	—
32 Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	1	14	1	12	1	18	1	—	10	5	1	1	—
33 Blåskatarr. <i>Cystitis</i>	5	13	22	70	21	115	5	4	31	53	12	10	—
34 Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	3	1	2	67	15	122	11	6	39	54	11	1	—
35 Muskelreumatism. <i>Rheumatismus muscularis</i>	—	1	22	532	88	643	46	54	186	283	60	14	—
36 Reumatisk feber. <i>Rheumatismus articularis</i>	—	3	40	162	23	235	9	4	70	98	27	26	1
37 <i>Erythema multiforme</i>	2	1	6	8	1	20	1	—	7	9	2	1	—
38 Knölros. <i>Erythema nodosum</i>	1	13	33	21	—	73	9	2	23	31	5	3	—
39 Nässelutslag. <i>Urticaria</i>	5	4	15	29	2	66	2	2	14	27	5	16	—
40 Bältros. <i>Herpes Zoster</i>	—	—	9	36	18	67	1	2	20	24	11	9	—
41 Förgiftningssjukdom. <i>Intoxicatio</i>	—	—	1	4	—	5	—	1	1	3	—	—	—
42 Gulrot. <i>Icterus catarrhalis</i>	—	—	13	6	1	26	1	3	9	11	2	—	—
Summa	3,307	3,510	1,896	6,032	898	15,643	941	683	3,636	6,887	1,900	1,582	14

Tab. 16. Gångse sjukdomar i Göteborg år 1914 fördelade på månader, enligt uppgift från de 11 distriktsläkarne.

	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Alla
1 Vattenkoppor. <i>Varicella</i>	44	26	18	10	8	6	9	1	29	44	65	55	315
2 Mässling. <i>Morbilli</i>	535	286	118	39	9	6	3	3	5	1	1	7	1,013
3 Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	7	13	4	19	13	12	5	10	18	15	23	11	150
4 Rash. <i>Roseola febrilis</i>	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3	5
5 Nervfeber. <i>Typhus abdominalis</i>	2	—	1	1	3	8	2	6	4	2	—	8	39
6 Stelkramp. <i>Tetanus</i>	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2
7 Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras et Cholera infantum</i>	—	—	1	—	—	—	—	8	13	—	—	—	23
8 Pässjuka. <i>Parotitis</i>	3	—	1	2	2	—	1	—	2	—	1	—	12
9 Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	177	172	135	93	33	20	—	1	32	67	129	515	1,374
10 Kikhosta. <i>Pertussis</i>	80	80	67	51	24	19	19	15	25	6	9	53	448
11 Difteri. <i>Diphtheria</i>	35	32	37	20	23	8	11	20	64	45	37	66	398
12 Strypsjuka. <i>Croup</i>	18	8	6	5	4	2	—	—	3	1	—	3	50
13 Ros. <i>Erysipelas</i>	8	—	7	14	8	10	6	5	12	6	10	20	110
14 Varfeber. <i>Pyämia</i>	—	—	1	1	—	—	—	—	—	1	—	—	3
15 Barnsängsfeber. <i>Febris puerperalis</i>	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
16 <i>Ulcus venereum simplex</i>	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—	3
17 Dröppel. <i>Gonorrhoea</i>	2	—	—	3	3	1	3	2	4	1	3	2	27
18 Epidemisk hjärnhinneinflammation. <i>Meningitis cerebro-spinalis epidemica</i>	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	5
19 Barnförlamning. <i>Poliomyelitis anterior acuta</i>	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
20 Purpura	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
21 Syphilis	1	—	2	—	1	1	—	—	—	2	2	—	10
22 Fyllerigalenskap. <i>Delirium tremens</i>	—	—	3	8	—	—	—	—	—	—	—	—	26
23 Hjärt- och hjärtsäcksinflammation. <i>Endo- et Pericarditis</i>	—	—	1	2	2	—	1	2	1	1	2	1	13
24 Luftstrupskatarr. <i>Laryngitis catarrhalis</i>	—	—	18	30	21	7	7	3	10	10	12	19	187
25 Lungkatarr. <i>Bronchitis</i>	25	25	838	695	368	232	142	186	297	330	304	540	4,768
26 Lunginflammation. <i>Pneumonia</i>	46	78	7	57	27	36	15	13	17	21	21	24	390
27 Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	7	7	7	11	6	8	12	8	4	3	7	13	92
28 Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	72	93	34	101	91	82	63	51	93	114	121	158	1,131
29 Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	35	158	166	31	26	24	58	43	31	34	30	44	419
30 Akut tarmkatarr. <i>Enteritis et colitis</i>	140	158	15	178	122	130	494	709	448	208	138	185	3,076
31 Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis, Perityphlitis</i>	9	—	—	13	19	16	12	7	16	7	13	15	161
32 Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	3	—	—	1	1	2	1	2	1	1	2	2	18
33 Blåskatarr. <i>Cystitis</i>	9	—	11	11	10	8	10	10	11	9	7	11	115
34 Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	12	—	15	14	6	7	10	7	8	12	9	9	122
35 Muskelreumatism. <i>Rheumatismus muscularis</i>	41	—	53	67	49	46	57	29	61	61	50	73	643
36 Reumatisk feber. <i>Rheumatismus articularis</i>	23	—	18	23	17	18	15	11	14	19	30	23	235
37 <i>Erythema multiforme</i>	1	—	—	1	1	2	1	4	3	—	—	5	20
38 Knölros. <i>Erythema nodosum</i>	5	—	—	10	13	7	2	3	1	6	3	11	73
39 Nässelutslag. <i>Urticaria</i>	6	—	2	7	2	2	6	5	9	5	6	9	66
40 Bältros. <i>Herpes Zoster</i>	7	—	8	3	1	2	5	5	12	7	10	5	67
41 Förgiftningssjukdom. <i>Intoxicatio</i>	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	1	5
42 Gulsot. <i>Icterus catarrhalis</i>	3	—	5	1	—	2	1	1	4	4	1	1	26
Summa	1,760	1,551	1,772	1,529	914	727	972	1,173	1,255	1,044	1,047	1,899	15,643

Tab. 17. Dödsorsakerna år 1914 bland i Göteborg kyrkoskrifvorn och utom staden avlidna (efter ålder och kön).

Dödsorsakens benämning	De avlidnas levnadsålder												Summa			Dödsorsakens benämning										
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Över 80 år		Okänd ålder		Man-kön	Kvinn-kön	Båda	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.		kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.				kv.
I. Bildningsfel och sjukdomar hos nyfödda.																										
3. Missbildning. <i>Monstrum</i>	6	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	2	8	Missbildning.
4. Medfödd svaghet. Bristande lungutvidgning. <i>Debitas congenita. Atelectasis pulmonum</i>	58	33	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	62	33	95	Medfödd svaghet. Bristande lungutvidgning.
5. Andra sjukdomar hos nyfödda. <i>Alii morbi neonatorum</i>	8	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	2	11	Andra sjukdomar hos nyfödda.	
Summa	72	36	4	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	77	37	114		
II. Ålderdomssjukdomar.																										
6. Ålderdomsavtyning. <i>Marasmus senilis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	25	32	25	81	—	—	50	114	164	Ålderdomsavtyning.
Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	25	32	25	81	—	—	50	114	164	
III. Havandeskaps- och förlossningssjukdomar.																										
8. Föreliggande moderkaka. <i>Placenta praevia</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Föreliggande moderkaka.
10. Barnsängsfeber. <i>Septicaemia puerperalis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	Barnsängsfeber.
11. Andra havandeskaps- och förlossningssjukdomar. <i>Alii morbi e graviditate et partu</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	Andra havandeskaps- och förlossningssjukdomar.
Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	7	
IV. Infektions- och andra parasitära sjukdomar.																										
12. Varfeber. <i>Septicaemia. Pyosepticaemia</i>	—	3	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	10	18	Varfeber.
13. Ros. <i>Erysipelas</i>	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	7	14	Ros.
15. Mässling. <i>Morbilli</i>	3	3	8	3	24	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35	26	61	Mässling.
16. Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	—	—	—	—	3	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	3	8	Skarlakansfeber.
Transport	6	8	8	3	29	20	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	55	46	101	

Tab. 17. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De avlidnas levnadsålder															Summa			Dödsorsakernas benämning									
	0-6 mån.			6-12 mån.			1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	20-40 år		40-60 år		60-80 år		Över 80 år	Okänd ålder	Man-kön	Kvinn-kön	Båda				
	m.	kv.		m.	kv.		m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.		m.	kv.				m.	kv.		
Transport	6	8	8	3	3	29	20	1	2	1	1			3	5	6	3	1	4		1			55	46	101	Transport.	
17. Difteri. <i>Diphtheria</i>	1		3			12	12	9	5		1													25	18	43	Difteri.	
18. Kikhosta. <i>Pertussis</i>	3	1	2	2	5	7	2	1																12	11	23	Kikhosta.	
19. Influensa. <i>Influenza epidemica</i>		1																							1	1	Influensa	
21. Nervfeber. <i>Febris typhoides</i>						1								2										2	3	5	Nervfeber.	
27. Epidemisk hjärnhinneinflammation. <i>Meningitis cerebrospinalis epidemica</i>						2				1				1										4		4	Epid. hjärnhinneinflammation.	
28. Stelkramp. <i>Tetanus</i>														1										1		1	Stelkramp.	
29. Tuberkulos. <i>Tuberculosis:</i>																											Tuberkulos:	
a) Lungsot. <i>Tuberculosis pulmonum</i>			1		7	3	7	8	5	5	5	21	22	68	106	48	37	11	13		3			168	197	365	a) Lungsot.	
b) Annan tuberkulos. <i>Tuberculosis organorum aliorum</i>	3		4	3	24	14	11	7		8		5	4	5	7	4	1	1		1			57	45	102	b) Annan tuberkulos.		
33. Syfilis. <i>Syphilis</i>																											Syfilis.	
a) Ärvd syfilis. <i>Syphilis hereditaria</i>	4	3																						4	3	7	a) Ärvd syfilis.	
b) Förvärvad syfilis. <i>Syphilis acquisita</i>														1	1	1		2					1	4	5	b) Förvärvad syfilis.		
38. Andra parasitära sjukdomar. <i>Aliæ infectiones</i>																					1				1	1	Andra parasitära sjukdomar.	
Summa	17	13	18	8	79	57	30	23	7	16		26	26	78	119	61	42	13	19		6			329	329	658		
V. Blodbildande organens och blodets sjukdomar.																												
40. Pseudoleukemi. <i>Pseudoleuchæmia</i>																	1	1							1	1	2	Pseudoleukemi.
41. Perniciös anemi. <i>Anæmia perniciosa</i>						1											4	2		4					5	6	11	Perniciös anemi.
43. Andra blodsjukdomar. <i>Alii morbi sanguinis</i>							1										2								1	2	3	Andra blodsjukdomar.
Summa						1		1									4	4	1	5					7	9	16	
VI. Kroniska förgiftningssjukdomar.																												
44. Kronisk alkoholsjukdom. <i>Alcoholismus chronicus</i>																												Kronisk alkoholsjukdom.
Summa																	3	2	1						5	1	6	

Tab. 17. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De avlidnas levnadsålder										Summa			Dödsorsakernas benämning										
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	20-40 år	40-60 år		60-80 år	Över 80 år	Okänd ålder	Man-kön	Kvinn-kön	Båda				
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.		kv.	m.	kv.							
Transport		1			1			1			1						7	9	16	Transport				
62. Kronisk hjärtsjukdom. <i>Endocarditis chronica. Vitium organicum cordis. Myocarditis chronica. Cardiosclerosis</i>	2				1	1		1	2	2							58	125	183	Kronisk hjärtsjukdom.				
63. Kronisk blodkärlssjukdom. <i>Arteriosclerosis. Aneurysma</i>												5	3	39	21	8	14	38	90	Kronisk blodkärlssjukdom.				
64. Blodpropp. <i>Thrombosis. Embolia</i>					1						2	1	1	7	9	1	5	17	27	Blodpropp.				
65. Andra cirkulationsorganens sjukdomar. <i>Alii organorum circulationis morbi</i>													4	3	9	11	1	6	34	Andra cirkulationsorganens sjukdomar.				
Summa	2	1			3	1		2	2	2							141	209	350					
XI. Andningsorganens sjukdomar.																								
66. Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>			1							1							2		2	Lungsäcksinflammation.				
67. Akut luftrörsinflammation. <i>Bronchitis acuta</i>	24	14	10	4	3	6	1		1			1	1	1	2		1	41	29	70	Akut luftrörsinflammation.			
68. Kronisk luftrörsinflammation. <i>Bronchitis chronica</i>						1						1	1	1	3	7	2	4	6	14	20	Kronisk luftrörsinflammation.		
69. Akut lunginflammation. <i>Pneumonia acuta</i>	4		2	2	4	7	1			1		11	4	8	7	14	17	5	4	50	41	91	Akut lunginflammation.	
70. Lungbrand. <i>Gangraena pulmonum</i>											1		1		1				3		3	Lungbrand.		
71. Andra andningsorganens sjukdomar. <i>Alii organorum respirationis morbi</i>	10	1	6	5	7	6	2			1				2	3	3	6	1	2	32	23	55	Andra andningsorganens sjukdomar.	
Summa	38	15	19	11	14	20	4		2	2			12	6	13	12	22	32	8	11	134	107	241	
XII. Matsmältningsorganens sjukdomar.																								
72. Akut mag- och tarminflammation. <i>Gastroenteritis acuta</i>	34	22	7	13	6	7	2	1		1			2	1	2	5	2	2		1	56	53	109	Akut mag- och tarminflammation.
73. Kronisk mag- och tarminflammation. <i>Gastroenteritis chronica</i>	3	1													2	4					5	5	10	Kronisk mag- och tarminflammation.
74. Mag- och tarmsår. <i>Ulcus ventriculi et duodeni</i>										1		1	3	2	3	1					5	6	11	Mag- och tarmsår.
75. Tarmhinder. <i>Ileus</i>												1	1		2	1					3	2	5	Tarmhinder.
76. Tarmbräck. <i>Hernia intestinalis</i>													1		5	1	1	1	2		2	9	11	Tarmbräck.
77. Blindtarmsinflammation. <i>Appendicitis</i>												1	2	2	2	2					5	4	9	Blindtarmsinflammation.
Transport	37	23	7	13	6	7	2	1		2			5	8	6	15	10	8	1	3	76	79	155	

Tab. 17. Fortsättning.

Dödsorsakens benämning	De avlidnas										Levnadsålder						Summa			Dödsorsakens benämning				
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	20-40 år		40-60 år		60-80 år		Över 80 år	Okänd ålder		Man-kön	Kvinn-kön	Båda	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.		kv.			
Transport	37	23	7	13	6	7	2	1	1	1	2	5	8	6	15	10	8	1	3		76	79	155	Transport.
78. Kronisk leverinflammation. <i>Hepatitis interstitialis chronica. Cirrhosis hepatis</i>												1		3	1	1	5				5	7	12	Kronisk leverinflammation.
79. Gallsten. <i>Cholelithiasis</i>														2	1	1					1	3	4	Gallsten.
80. Andra matsmältningsorganens sjukdomar. <i>Alii organorum digestionis morbi</i>					1			1						1			1				2	2	4	Andra matsmältningsorganens sjukdomar.
Summa	37	23	7	13	7	7	2	2	2	2	2	6	8	9	19	12	14	2	3		84	91	175	
XIII. Urinorganens sjukdomar.																								
81. Akut njursjukdom. <i>Nephritis acuta</i>	1	1			1	3					1					2					3	8	11	Akut njursjukdom.
82. Kroniskt njurlidande. <i>Nephritis chronica. Morbus Brightii</i>		1						2			1	5	5	17	8	13	15	3	4		39	35	74	Kroniskt njurlidande.
83. Inflammation i urinvägarna. <i>Cystopyelonephritis</i>				1								2	2	5	5				1		7	9	16	Inflammation i urinvägarna.
84. Njur- och blåsesten. <i>Lithiasis renis et vesicae</i>												1										1	1	Njur- och blåsesten.
85. Andra urinorganens sjukdomar. <i>Alii organorum uropoëticorum morbi</i>																			1			1	1	Andra urinorganens sjukdomar.
Summa	1	2		1	1	3		2			2	5	10	19	13	18	17	3	6		49	54	103	
XIV. Könsorganens sjukdomar.																								
86. Blåskörtelförstoring. <i>Hypertrophia prostatica</i> ...																5					5		5	Blåskörtelförstoring.
87. Äggstocks- och äggledareinflammation. <i>Salpingo-oophoritis</i>													1									1	1	Äggstocks- och äggledareinflammation.
88. Andra könsorganens sjukdomar. <i>Alii organorum generationis morbi</i>																1						1	1	Andra könsorganens sjukdomar.
Summa													1		5	1					5	2	7	
XV. Ledgångarnes och bensystemets sjukdomar.																								
89. Akut ledgångsreumatism. <i>Polyarthritidis rheumatica acuta</i>														1							1		1	Akut ledgångsreumatism.
90. Beninflammation. Ledinflammation. <i>Osteomyelitis. Arthritis purulenta</i>												1				1					1	1	2	Beninflammation. Ledinflammation.
Transport												1		1							2	1	3	

Tab. 17. Fortsättning.

Dödsorsakens benämning	De avlidnas									
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
Transport										
91. Engelska sjukan. <i>Rachitis</i>		2	9	2	1	4				
92. Andra ledgångarnes och bensystemets sjukdomar. <i>Alii artic. ossium morbi</i>										
Summa		2	9	2	1	4				
XVI. Hudsjukdomar.										
94. Andra hudsjukdomar. <i>Alii systematis cutanei morbi</i>										
Summa										
XVII. Svulster.										
95. Kräfta. <i>Carcinoma</i> :										
a) Magkräfta. <i>Carcinoma ventriculi</i>										
b) Tarmkräfta. <i>intestini</i>										
c) Bröstkörtelkräfta. <i>mammæ</i>										
d) Livmoderkräfta. <i>uteri</i>										
e) Kräfta i andra organ. <i>Carcinoma organorum aliorum</i>										
96. Sarkom. <i>Sarcoma</i>										
97. Svulster av andra slag. <i>Tumores alii</i>						1				
Summa						1				
XVIII. Valdsam död.										
98. Olyckshändelse. <i>Casus mortiferi</i> :										
1. Drunkning. <i>Submersio</i>					1	3				
2. Förfrysning. <i>Congelatio</i>										
3. Förbränning. <i>Combustio</i>					1	1				
7. Kvävning. <i>Suffocatio</i>										
8. Kross- och brottskador. <i>Contusio. Laceratio. Fractura</i> :										
b) 2. Automobilskada						1				1
3. Spårvägsskada										
d) Fall					1	2				
e) Andra kross- och brottskador										
Transport					2	5	3			1

Levnadsålder										Summa			Dödsorsakens benämning			
15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Över 80 år		Okänd ålder		Man-kön		Kvinn-kön	Båda	
m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.					
			1		1			1					2	1	3	Transport.
													10	8	18	Engelska sjukan.
	1							1						2	2	Andra ledgångarnes och bensystemets sjukdomar.
	1	1			1			2					12	11	23	
																<i>Hudsjukdomar.</i>
		1											1		1	Andra hudsjukdomar.
		1											1		1	<i>Svulster.</i>
																<i>Kräfta.</i>
		1	2	8	4	18	20		6				27	32	59	a) Magkräfta.
						1	5	6	1				5	8	13	b) Tarmkräfta.
			2		4		6							12	12	c) Bröstkörtelkräfta.
			1		7		3		2					13	13	d) Livmoderkräfta.
		1	4	3	12	16	16	2	1				22	33	55	e) Kräfta i andra organ.
					3	1	3	4					6	5	11	Sarkom.
		3	1	1		3	4	1					9	5	14	Svulster av andra slag.
		5	10	15	29	45	59	3	10				69	108	177	
																<i>Valdsam död.</i>
																<i>Olyckshändelse.</i>
1	1	4		2		1							11	2	13	1. Drunkning.
		1											1		1	2. Förfrysning.
			1			1							2	2	4	3. Förbränning.
							1							1	1	7. Kvävning.
								1								8. Kross- och brottskador.
								1					1	2	3	b) 2. Automobilskada.
								1						1	1	3. Spårvägsskada.
1		2		1	1								5	3	8	d) Fall.
		1		1									2		2	e) Andra kross- och brottskador.
2	1	8	1	4	1	2	3						22	11	33	

Tab. 17. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De avlidnas levnadsålder										Summa			Dödsorsakernas benämning												
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år	60-80 år	Öfver 80 år	Okänd ålder	Man-kön	Kvinn-kön	Båda					
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.										m.	kv.	m.	kv.	
Transport	—	—	—	—	2	5	3	—	1	—	2	1	8	1	4	1	2	3	—	1	—	—	22	11	33	Transport.
9. Vulnus	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	2	9. Vulnus.
10. Akut förgiftning. <i>In-</i> <i>toxicatio acuta:</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	2	10. Akut förgiftning.
a) Kolos	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	a) kolos.
11. Andra olyckshändels.	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	11. Andra olyckshändelser
99. Själv-mord. <i>Suicidium:</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	5	—	—	—	—	—	—	—	7	—	7	Själv-mord.
Hängning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	3	Hängning.
Dränkning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	1	—	1	—	—	—	—	—	6	—	6	Dränkning.
Skottsår	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	1	3	Skottsår.
Skurit halsen av sig	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	3	Skurit halsen av sig.
Kastat sig ut genom fönster	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	1	3	Kastat sig ut genom fönster.
100. Mord. Dråp. <i>Homici-</i> <i>dium</i>	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Mord. Dråp.
Summa	—	1	—	—	2	5	5	—	2	—	3	—	17	2	12	1	3	5	—	1	—	—	42	17	58	
Summa	169	95	58	37	112	100	44	30	14	21	39	35	148	195	183	166	266	355	58	175	—	—	1091	1209	2300	
	264		95		212		74		35		74		343		349		621		233				2300			

Tab. 18. Dödsorsakerna år 1914 bland i Göteborg kyrkoskrivna inom och utom staden avlidna; (fördelade efter sina huvudgrupper på månader och kvartal).

Dödsorsaker	Januari			Februari			Mars			April			Maj			Juni			Juli			Augusti	September	Oktober	November	December	Kvartal												Summa																					
	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a						1:sta			2:dra			3:dje			4:de																								
																											m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a							
Bildningsfel och sjukdomar hos nyfödda	4	5	9	3	3	6	5	1	6	6	2	8	9	2	11	6	3	9	6	6	12	8	3	11	8	5	13	7	2	9	7	1	8	8	4	12	12	9	21	21	7	28	22	14	36	22	7	29	77	37	114									
Alderdomssjukdomar	3	21	24	3	7	10	7	12	19	2	8	10	3	2	5	4	8	12	5	10	15	7	11	18	5	12	17	2	5	7	1	8	9	8	10	18	13	40	53	9	18	27	17	33	50	11	23	34	50	114	164									
Havandeskaps- o. förlossningssjukdomar	—	2	2	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—						
Infektions- o. andra parasitära sjukdomar	38	38	76	38	31	69	33	38	71	44	40	84	20	28	48	18	27	45	22	20	42	25	18	43	26	20	46	20	18	38	20	16	36	25	35	60	109	107	216	82	95	177	73	58	131	65	69	134	329	329	658									
Blodbildande organens och blodets sjukdomar	—	1	1	—	1	1	—	1	1	—	1	1	2	2	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Kroniska förgiftningssjukdomar	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Ämnesomsättnings- m. fl. sjukdomar	—	2	2	3	1	4	1	2	3	1	4	5	2	2	4	1	1	2	1	—	—	1	1	—	2	2	1	1	2	5	—	5	2	2	2	4	4	5	9	4	7	11	2	3	5	8	3	11	18	18	36									
Nervsystemets och sinnesorganens sjukdomar	3	3	6	3	5	8	2	9	11	5	5	10	5	6	11	5	3	8	5	4	9	3	10	13	2	8	10	1	3	4	8	6	14	5	2	7	8	17	25	15	14	29	9	23	32	14	11	25	46	65	111									
Sinnessjukdomar	2	1	3	—	1	1	2	8	10	1	2	3	1	2	3	1	1	2	3	—	—	3	6	9	4	3	7	1	2	3	1	3	4	3	—	—	3	4	10	14	3	5	8	10	11	21	5	5	10	22	31	53								
Cirkulationsorganens sjukdomar	15	14	29	9	19	28	14	14	28	14	27	41	12	15	27	12	15	27	8	20	28	8	13	21	7	15	22	14	15	29	10	19	29	18	23	41	38	47	85	38	57	95	23	48	71	42	57	99	141	209	350									
Andningsorganens sjukdomar	11	10	21	11	9	20	19	11	30	20	20	40	10	12	22	7	9	16	3	4	7	5	6	11	8	4	12	5	9	14	14	6	20	21	7	28	41	30	71	37	41	78	16	14	30	40	22	62	134	107	241									
Matsmältningsorganens sjukdomar	6	1	7	2	5	7	6	6	12	7	5	12	4	9	13	4	5	9	10	9	19	20	19	39	13	14	27	4	8	12	4	—	4	4	10	14	14	12	26	15	19	34	43	42	85	12	18	30	84	91	175									
Urinorganens sjukdomar	2	9	11	5	5	10	4	4	8	4	5	9	2	4	6	5	7	12	8	2	10	5	3	8	3	3	6	2	5	7	5	4	9	4	3	7	11	18	29	11	16	27	16	8	24	11	12	23	49	54	103									
Könsorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Ledgångarnes o. bensystemets sjukdomar	1	—	1	2	1	3	1	1	2	2	2	4	1	2	3	1	1	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hudsjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Svulster	10	10	20	7	11	18	7	5	12	6	11	17	5	10	15	3	12	15	4	12	16	3	6	9	6	6	12	7	6	13	5	10	15	6	9	15	24	26	50	14	33	47	13	24	37	18	25	43	69	108	177									
Våldsam död: olyckshändelse	1	1	2	1	—	1	1	2	3	—	1	1	2	—	2	2	—	2	5	1	6	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
själv mord	1	—	1	1	—	1	3	1	4	4	—	4	2	—	2	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
mord och dråp	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	97	118	215	88	100	188	109	114	223	117	135	252	80	96	176	72	93	165	80	93	173	99	192	91	100	191	71	79	150	85	74	159	108	108	216	294	332	626	269	324	593	264	292	556	264	261	525	1,091	1,209	2,300										

Tab. 19. Dödsorsakerna år 1914 bland i Göteborg kyrkoskrivna, fördelade på stadsdelar.

	Nordstaden	Sydstaden	Masthuggel m. m.	Masthuggs- bergen	Majorna	Haga	13:de och 14:de rotarna	Landala	Annedal, Anggården	Stampen, Gullbergsvass	15:de roten	Olskroken m. m.	Lundby	Fattighuset	Summa
Medfödd svaghet.....	2	4	6	18	18	10	2	3	5	2	5	11	8	—	94
Ålderdomsavtyning.....	4	3	13	20	24	8	10	8	12	3	4	4	18	32	163
Infektionssjukdomar	19	28	53	121	86	41	22	27	32	20	11	70	62	56	648
Blodbildande organens och blodets sjuk- domar	—	—	1	4	—	1	4	—	2	—	2	—	1	1	16
Kroniska förgiftningssjukdomar	—	3	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	6
Ämnesomsättningssjukdomar	1	1	6	5	5	1	1	4	2	1	1	2	2	3	35
Hjärnblödning.....	2	5	7	6	8	4	5	4	4	4	3	4	4	13	73
Sinnessjukdomar.....	—	1	1	3	3	—	1	—	1	—	1	2	1	36	50
Cirkulationsorganens sjukdomar.....	14	14	30	29	28	29	21	7	25	4	11	11	8	38	269
Andningsorganens sjukdomar	6	6	10	34	24	11	12	7	9	4	4	14	17	18	176
Matsmältningsorganens sjukdomar.....	5	3	2	23	20	9	1	8	9	3	2	12	20	8	125
Urinorganens sjukdomar	5	2	10	11	11	4	6	2	4	6	3	9	3	10	86
Engelska sjukan	1	—	1	4	3	1	—	2	2	—	—	2	2	—	18
Kräfta (alla former)	8	7	15	19	22	12	12	4	9	4	9	9	10	7	147
Våldsam död: olyckshändelse	3	2	—	6	4	1	1	1	2	—	3	4	6	1	34
själv mord	—	2	—	2	3	1	3	—	1	1	1	1	—	2	17
Övriga dödsorsaker	5	28	28	32	40	24	22	9	19	9	7	21	23	33	300
Summa	75	109	183	337	299	157	123	86	139	62	67	176	186	258	2,257

Tab. 20. Dödsorsakerna bland i Göteborg kyrkoskrivna, som år 1914 avlidit utom staden.

	De avlidnas levnadsålder															Summa									
	0-6 månader		6-12 månader		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Över 80 år		Okänd Ålder		Mankön	Kvinnkön	Båda
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.					
Bildningsfel. Sjukdomar hos nyfödda	3	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	5
Ålderdomssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3	—	—	—	—	6	6
Havandeskaps- och förlossningssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Infektionssjukdomar	1	1	—	1	5	2	2	3	1	1	2	4	9	10	1	2	1	1	1	1	—	—	23	26	49
Ännesomsättnings- m. fl. sjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	—	—	3	—	3
Nervsystemets o. sinnesorganens sjukdomar	3	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1	1	1	1	—	1	1	—	8	3	11
Sinnessjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	3	—	—	—	—	—	—	—	5	1	6
Cirkulationsorganens sjukdomar.....	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	1	4	5	2	—	—	—	—	13	8	21
Andningsorganens sjukdomar	1	1	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—	4	—	1	2	1	—	—	2	—	—	9	6	15
Matsmältningsorganens sjukdomar.....	1	2	1	1	1	1	—	—	1	—	—	—	1	—	1	—	—	1	—	—	—	—	6	5	11
Urinorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	3	1	4
Ledgångarnes- och bensystemets sjukdomar	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
Svulster	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1	4	1	4	—	—	—	—	4	8	12
Våldsam död: olyckshändelse.....	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3	—	19	—	6	2	1	1	—	—	—	—	30	3	33
själv mord	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	2	—	—	—	—	—	—	—	7	—	7
Ej uppgiven dödsorsak.....	2	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	5	2	7
Summa	12	5	4	6	7	3	4	3	3	1	6	4	43	13	24	12	12	16	6	7	1	—	122	70	192

Tab. 21. Dödsorsakerna år 1914 bland i Göteborg sig uppehållande främlingar.

	De avlidnas levnadsålder												Summa												
	0-6 månader		6-12 månader		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Över 80 år		Okänd ålder	Mankön	Kvinnkön	Båda	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.							
Bildningsfel. Sjukdomar hos nyfödda	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	5	
Ålderdomssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	2	2
Infektionssjukdomar	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	6
Cirkulationsorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	2	—	—	—	—	2	2	4
Andningsorganens sjukdomar	2	2	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	4	4	8
Matsmältningsorganens sjukdomar	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	1	4	5
Urinorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	3
Våldsam död: olyckshändelse	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	3
själv mord	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3
Summa	4	5	—	3	1	—	—	2	1	—	1	—	8	4	4	—	—	5	—	1	—	—	19	20	39

Tab. 22. Jämförande översikt av antalet dödsfall i folksjukdomarna samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1905—1914.

	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	Medeltal för de 10 åren
Smittkoppor.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mässling	—	28	23	21	41	74	18	2	29	61	29
Skarlakansfeber.....	7	8	13	7	10	7	6	3	12	8	8
Fläcktyfus.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarmtyfus.....	20	13	8	30	13	9	9	8	26	5	14
Rödsot	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Epidemisk influensa	4	2	5	30	5	8	3	2	7	1	6
Epidemisk hjärnfeber.....	—	—	—	—	—	—	—	9	22	4	3
Kikhosta	52	28	20	52	28	39	20	41	23	23	32
Difteri och strypsjuka	17	24	29	36	35	53	47	46	30	43	36
Varfeber	10	20	15	13	16	18	21	17	19	18	16
Barnsängsfeber	2	2	—	3	2	3	2	—	5	3	2
Lungsot.....	412	439	367	377	363	397	323	367	358	365	376
Luftrörsinflammation, akut och kronisk.....	82	113	116	119	82	97	74	89	59	87	91
Lunginflammation.....	115	113	150	146	139	201	151	146	113	90	136
Inflammation i mage o. tarmar, akut o. kronisk	170	110	100	111	66	86	63	53	85	119	96

Tab. 23. Hos bostadsinspektionen anmälda osunda bostäder åren 1910—1914.

Klagomålets natur	Antal behandlade lägenheter.							Resultatet av bostadsinspektionens verksamhet 1913.									
	Nyanmälda.						Kvar från 1913.	Summa behandlade lägenheter 1914.	Missförhållandena			Åtgärder			Ärendet		Ärendet överlämnat till annan myndighet.
	1910.	1911.	1912.	1913.	1915.	avhjälpta.			delvis avhjälpta.	ej avhjälpta.	vidtagna företrädesvis av		inga.	avfört.	kvar till följande år.		
							ägaren.	hus-gästen.			hyres-ägaren.						
Antal lägenheter.																	
Fukt, alla slag	65	96	108	116	83	23	106	72	28	6	76	24	6	89	17	—	
Otillr. isolering el. bristfällig bostadsbeskaffenhet	—	—	65	58	32	14	46	32	11	3	42	1	3	38	8	—	
Bristande skötsel	—	—	24	47	28	8	36	22	14	—	15	21	—	33	3	—	
Nybyggnadsfukt	—	—	17	8	22	1	23	17	3	3	18	2	3	17	6	—	
Hussvamp	—	—	2	3	1	—	1	1	—	—	1	—	—	1	—	—	
Bristande dager	42	15	3	3	12	—	12	2	6	4	7	1	4	8	4	—	
Bristfälliga eldstäder och rökkanaler	—	10	9	6	13	3	16	13	2	1	14	1	1	15	1	—	
Bristfälliga ventilationsanordningar	—	18	5	7	17	—	17	15	2	—	15	2	—	17	—	—	
Bristfälliga avloppsledningar	7	42	17	12	8	—	8	8	—	—	6	2	—	8	—	—	
Bristfälliga gas- och vattenledningar	—	1	—	6	3	—	3	2	—	1	2	—	1	2	1	—	
Bristfälliga avträden	—	4	3	3	2	—	2	2	—	—	2	—	—	2	—	—	
Arsenikförekomst	2	1	9	2	1	—	1	1	—	—	1	—	—	1	—	—	
Bofällighet	28	22	27	22	17	7	24	8	14	2	20	2	2	20	4	—	
Bristande underhåll	46	50	29	54	30	12	42	27	9	6	35	1	6	32	10	—	
Ohyra, rättor	7	11	4	5	11	—	11	3	8	—	7	4	—	10	1	—	
Osnygghet	7	18	10	23	16	1	17	13	4	—	7	10	—	17	—	—	
Smittofara	—	2	3	4	1	—	1	—	1	—	—	1	—	1	—	—	
Stank, osund luft inom lägenheten	—	1	7	—	9	—	9	5	3	—	4	4	—	8	—	1	
Överbefolkning	13	7	4	13	18	3	21	14	5	2	12	7	2	19	2	—	
Olägenheter från omgivningen	32	26	25	26	24	4	28	19	7	2	20	6	2	26	2	—	
Kyla	7	3	6	4	10	1	11	7	2	2	7	2	2	9	2	—	
Hetta	—	—	—	1	1	—	1	—	1	—	1	—	—	1	—	—	
Buller	1	—	4	6	5	—	5	2	3	—	3	2	—	5	—	—	
Os och inrökning	10	4	5	2	1	—	1	—	1	—	1	—	—	1	—	—	
Stank, osund luft	13	18	10	12	6	3	9	9	—	—	7	2	—	9	—	—	
Reparation	1	1	—	1	1	—	1	1	—	—	1	—	—	1	—	—	
Olagligt använda utrymmen	16	18	37	16	35	4	39	16	18	5	26	8	5	34	5	—	
Olagliga portvaktstomrum	—	—	1	1	5	—	5	5	—	—	5	—	—	5	—	—	
Bostad i källare och å vind	—	14	13	11	16	4	20	8	9	3	14	3	3	17	3	—	
Andra olagliga utrymmen	—	4	23	4	14	—	14	3	9	2	7	5	2	12	2	—	
Andra slag av missförhållanden	13	9	10	4	11	—	11	6	2	—	5	3	—	7	1	3	
Förfrågningar	—	24	32	11	17	—	17	—	—	—	—	—	—	17	—	—	
Klagomålet obefogat	12	11	16	13	18	—	18	—	—	—	—	—	—	18	—	—	
Summa	290	386	358	346	346	57	403	226	109	29	259	76	29	351	48	4	

Sjukvårdsanstalten å Kålltorp.

Göteborgs stads lungshotssjukhus.

Historik.

Sjukvårdsanstaltens å Kålltorp förhistoria daterar sig från år 1903. I en till Hälsovårdsnämnden ingiven skrivelse i augusti månad sagda år föreslog förste stadsläkaren doktor Karl Joh. Gezelius, att nämnden måtte ingå till stadsfullmäktige med framställning om uppförande för stadens räkning av ett lungshots-sanatorium.

Genom beslut den 1 oktober samma år återlemnade stadsfullmäktige förslaget till nämnden med uppdrag att däröver till stadsfullmäktige avgiva yttrande ävensom, därest nämnden funne sådant erforderligt, förslag till de åtgärder, som ansåges böra av stadsfullmäktige vidtagas. För avgivande av det begärda yttrandet tillsatte Hälsovårdsnämnden en beredning, bestående av förste stadsläkaren Gezelius och nämndens dåvarande vice ordförande, arkitekten Ernst Krüger, överläkaren vid Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset doktor H. Köster och stadsfullmäktigeledamoten handlanden A. F. Lybeck samt dåvarande läkaren vid hemmet för lungsjuka doktor Filip Holmqvist, vilken vid sin avflyttning från staden ersattes med nuvarande läkaren vid hemmet för lungsjuka doktor P. G. Carlström.

Sedermera beslutade stadsfullmäktige vid sammanträde den 3 december 1903 — på förslag av stadsfullmäktigeledamöterna herrar K. J. Gezelius, Herman Gedda, A. G. Lybeck, John E. Olsson, P. G. Laurin, Richard Conricus, H. Wetterström och Otto B. Bolm — att av sagde års Renströmska utdelningsfond anslå ett belopp av 300,000 kronor till uppförande och inredning å tomt inom stadens område, som staden tillhandahölle och för ändamålet kostnadsfritt uppläte, av byggnader för en anstalt för vårdande av lungshotssjuka¹⁾.

I sammanhang härmed bestämdes, att anstalten vore avsedd för intagning av lungshotssjuka, vilka vore och under åtminstone de två närmaste åren före intagandet å anstalten varit mantalsskrivne i Göteborg men icke vore berättigade till fattigvård och vilkas skiljande från hemmet vore på grund av sjukdomens art, bostadsförhållanden eller andra omständigheter av påfallande vikt för att hindra sjukdomens spridande i vidare kretsar; att de i anstalten intagna sjuka

¹⁾ Härmed avsågs närmast sjukhus för vård av obotliga lungsjuka. Vården å *sanatorier* i egentlig mening omfattar endast botliga sjukdomsfall.

skulle, såvidt i deras förmåga stode, erlægga skälig avgift för den vård, de därstädes åtnjöte, att anstalten skulle bära Sven Renströms namn; samt att staden skulle åtaga sig att bekosta anstaltens årliga utgifter i den mån dessa icke täcktes av anstaltens inkomster.

Vidare uppdrogo stadsfullmäktige åt drätselkammaren att, efter hälsovårdsnämndens hörande, till stadsfullmäktige inkomma med förslag till tomt för den beslutade anstaltens byggnader. I häröver avgivet yttrande föreslog hälsovårdsnämnden till plats för anstalten ett å den staden tillhöriga egendomen Källtorp i Örgryte socken beläget, lätt dränerbart område,¹⁾ liggande omkring 50 meter över stadens nollplan och utgörande i areal omkring 190,000 m², däraf ungefär 37,000 m² odlad mark, omgiven av skogklädda höjder, som giva gott skydd för skarpa vindar och hindra ett framtida kringbyggande av anstalten med därav följande förorening av luften.

På tillstyrkan jämväl av drätselkammaren godkände sedermera stadsfullmäktige den 12 januari 1905 hälsovårdsnämndens förslag i fråga om platsen för anstaltens uppförande; i sammanhang varmed åt hälsovårdsnämnden uppdrogs att i sinom tid till stadsfullmäktige inkomma med dels förslag till tidpunkten för anstaltens uppförande och dels med av ritningar och kostnadsuppgifter åtföljt förslag till anstaltens anordnande samt de åtgärder i övrigt, som av omständigheterna kunde föranledas.

En betydande tidsutdräkt i byggnadsplanernas realiserande vållade emellertid den omständigheten, att det för anstalten föreslagna området var beläget i Örgryte socken och sålunda utom Göteborgs stads område. Föreskrifterna i grosshandlaren Sven Renströms testamente, vilket ligger till grund för lörenämnda utdelningsfond, ansågos ej medgiva medelns användande för uppförande av sjukvårdsanstalt på sagda område, med mindre detsamma bleve med Göteborgs stad införlivat. Då emellertid Källtorpsområdet befanns vara den för ändamålet lämpligaste plats, som kunde erhållas, »och dessutom erbjöde den fördelen att ett lungots-sanatorium kunde anordnas därstädes», grep man sig an med införlivningsåtgärder. En sådan kom också efter framställning av stadsfullmäktige i april 1906 till stånd genom kungl. bref den 12 juni 1908, därvid viss del av egendomen Källtorp, omfattande, bland annat, det till tomt för anstalten avsedda området, i ecklesiastikt, kommunalt, administrativt och judiciellt avseende överflyttades från Örgryte socken och tillades Gamlestads församling i Göteborg.

Under tiden hade stadsfullmäktige den 30 maj 1907 beslutat att till ett varaktigt hugfästande av minnet av D.D. M.M. Konung Oscar II:s och Drottning Sofias guldbrylllopsdag ställa till hälsovårdsnämndens förfogande ett belopp av 200,000 kronor att, på sätt stadsfullmäktige framdeles bestämde, användas till

¹⁾ I området ingick även ett stycke mark, tillhörigt stärbhusdelägarne efter änkefru Sofie Ekman, vilka emellertid genom gåvobrev den 25 maj 1907 överlätto detsamma åt staden.

bekostande helt eller delvis, av en eller flera inrättningar till bekämpande av tuberkulosen inom Göteborg, vilka inrättningar skulle under förutsättning av nådigt tillstånd bära Deras Majestäters namn, hvarjämte stadsfullmäktige anmodade hälsovårdsnämnden att avgiva förslag till närmare bestämmelser angående sättet för anslagets användande.

Samtliga förberörda åt hälsovårdsnämnden lemnade uppdrag överlemnades, för yttrande och förslag till ovannämnda, av hälsovårdsnämnden tillsatta beredning, varefter och sedan beredningen avgivit sitt förslag, hälsovårdsnämnden, med instämmande däri, i november 1908 ingingo till stadsfullmäktige med hemställan, att stadsfullmäktige måtte besluta, bland annat, att i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitektfirman Tengbom & Torulf uppgjorda ritningar å egendomen Källtorp uppföra dels ett lungots sjukhus och dels två sanatoriepaviljonger ävensom en ekonomibyggnad för en enligt uppgjort förslag beräknad kostnad av sammanlagt 828,000 kronor samt förse byggnaderna med inventarier och utredningspersedlar m. m. för en beräknad kostnad av 90,000 kronor. Till täckande av nämnda kostnadsbelopp, utgörande tillhopa 918,000 kronor, funnos då tillgängliga dels anslaget av Renströmska utdelningsfonden 300,000 kronor med därå upplupna räntor c:a 79,500 kronor och dels stadsfullmäktiges förenämnda anslag å 200,000 kronor, hvarjämte beräknades att av medel, som riksdagen till bestridande av kostnaderna för uppförande av tuberkulossjukhus antoges komma att bevilja, erhålla bidrag med 160,000 kronor. Uppförandet av anstalterna, vilka beräknades rymma 164 sjukplatser, skulle sålunda kräva ett anslag av stadskassan å 178,500 kronor.

Vid berörda förslags granskning hos stadskamrerarekontoret framställdes en del anmärkningar mot detsamma, hvarjämte särskilt framhölls önskvärdheten av en utredning, huruvida icke någon nedsättning i byggnadskostnaden kunde åstadkommas.

Sedan i anledning härav ärendet åter remitterats till hälsovårdsnämnden och av denna till förenämnda beredning, som efter tillskyndan av stadsfullmäktige förstärktes med två byggnadssakkunnige personer, byggmästaren Ernst M. Friman och arkitekten Otto Dymling, omarbetades förslaget i vissa delar. Härigenom vunnos dels ökat platsantal eller sammanlagt 188 platser och dels en ganska avsevärd nedsättning i byggnadskostnaderna eller från 918,000 kronor till 828,000 kronor, därav för byggnadskostnader i egentlig mening 764,000 kronor och för utrustning 64,000 kronor. Med ett dämera beräknat statsbidrag av 162,000 kronor erfordrades för anstalternas uppförande och inredning ett anslag av staden å 88,500 kronor, vilket belopp ytterligare komme att minskas med den ränta, som efter år 1909 inflöte å de i stadskassan innestående andelar ur Renströmska fonden.

Jämväl rörande driftkostnaderna hade uppgjorts detaljerat förslag, enligt vilket desamma beräknades till 130,000 kronor pr år. Härav förväntades emel-

lertid c:a 30,000 kronor utgå av statsbidrag, vadan stadens utgifter för driften skulle komma att belöpa sig till c:a 85,000 kronor om året.

I överensstämmelse med detta förslag ingick hälsovårdsnämnden ånyo till stadsfullmäktige med framställning i ärendet.

Redogörelse för byggnadsarbetet.

Den 16 december 1909 beslutade stadsfullmäktige:

1:o) att i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitektfirman Tengbom & Torulf uppgjorda ritningar och kostnadsförslag skulle å det av stadsfullmäktige den 12 januari 1905 för uppförande av beslutad lungsotsanstalt anvisade området av egendomen Källtorp uppföras samt med ledningar för vatten, avlopp och belysning förses dels en lungsotssjukhusbyggnad, som skulle bära Sven Renströms namn och till vars uppförande i första hand skulle användas det av stadsfullmäktige ur Renströmska utdelningsfonden beviljade anslag med därå upplupna räntor, dels två sjukpaviljonger, vilka skulle bära Deras Majestäters Konung Oscar II:s och Drottning Sofias namn, dels ock en ekonomibyggnad och övriga för anstalterna erforderliga gemensamma byggnader, allt till en beräknad kostnad av sammanlagt 764,000 kronor;

2:o) att byggnaderna skulle förses med inventarier och utredningspersedlar m. m. för en beräknad kostnad av 64,000 kronor;

3:o) att hos Kungl. Maj:t i underdånighet anhålla om ett statsbidrag av 162,000 kronor för de i mom. 1:o) omförmälda byggnader, vid vilken ansökan skulle fogas föreskrivna ritningar och handlingar, varibland förbindelse av stadsfullmäktige att icke utan Kungl. Maj:ts särskilda medgivande i framtiden använda anstalterna till andra än de därmed avsedda ändamål;

4:o) att de under mom. 1:o) och 2:o) fattade besluten skulle gälla endast under förutsättning, att bidrag av statsmedel erhöles till anstalternas uppförande; börande i motsatt fall hälsovårdsnämnden ånyo taga ärendet under omprövning och till stadsfullmäktige inkomma med de förslag, nämnden kunde finna erforderliga;

5:o) att, under förutsättning att statsbidrag för ändamålet erhöles, anmoda hälsovårdsnämnden:

a) att hos stadsfullmäktige föreslå sättet för anskaffande av det belopp, som för bestridande av de i mom. 1:o) och 2:o) angivna kostnader kunde erfordras av stadens medel;

b) att gå i författning om utförande av de i mom. 1:o) omförmälda arbeten samt anskaffande av de under mom. 2:o) angivna inventarier; och

c) att i god tid, innan anstalterna bleve färdiga till begagnande, till stadsfullmäktige inkomma med förslag såväl beträffande förvaltningen av samt utgifts-

och inkomststat för desamma som till de åtgärder, vilka med anledning av anstalternas tagande i bruk kunde på stadsfullmäktige ankomma;

6:o) att, innan anstalternas byggande påbörjades, entreprenadanbud skulle införskaffas å samtliga arbeten för anstalternas försättande i fullfärdigt skick; och

7:o) att för den händelse därvid befundes, att kostnaderna för anstalterna överstege de i nu föreliggande kostnadsförslag beräknade, ärendet skulle av hälsovårdsnämnden åter underställas stadsfullmäktiges prövning.

Sedan stadsfullmäktige hos Kungl. Maj:t anhållit om statsanslag för byggnadernas uppförande, har Kungl. Maj:t i nädigt brev den 21 maj 1910 av anslag, som riksdagen anvisat till bidrag för uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter, beviljat staden Göteborg bidrag till uppförande å Källtorp av en tuberkulossjukvårdsanstalt med 188 sjukplatser i enlighet med av stadsfullmäktige godkända ritningar jämte kostnadsförslag, dock under vilkor, att vissa av överintendentsämbetet framställda smärre anmärkningar bleve, så vidt ske kunde, iakttagna vid byggnadsarbetets utförande samt att vattenledningssystemet anordnades enligt ett uti handlingarne närmare beskrivet alternativ I (innefattande vattenledning med effektivt eldsläckningstryck).

Med resolution den 14 Juni 1910 blevo därefter samtliga till ärendet hörande ritningar, beskrivningar, kostnadsförslag och karta överlemnade från stadsfullmäktige till hälsovårdsnämnden för fullgörande av det åt nämnden meddelade uppdraget, med iakttagande dock av i Kungl. brevet stadgade villkor.

Enär i det sammandrag av kostnadsberäkning, som legat till grund för stadsfullmäktiges förberörda beslut, kostnaden för vattenledningsanläggning upptagits allenast till det för alternativ II beräknade beloppet 26,500 kronor, har på grund av det av Kungl. Maj:t föreskrivna villkoret ifråga om vattenledningssystemet denna post medfört en ökning av kostnaden för byggnadsarbetet med omkring 16,300 kronor.

Till ledamöter i byggnadskomitén utsåg hälsovårdsnämnden sina ledamöter förste stadsläkaren Karl Joh. Gezelius, kaptenen T. Glosemeijer, handlanden O. Platin och professorn Hans Hedlund ävensom byggmästaren Ernst M. Friman, doktorn P. Gustaf Carlström och sundhetsinspektören d:r Gösta Göthlin.

Byggnadskomitén, som höll sitt första sammanträde den 8 juli 1910, utsåg därvid till ordförande herr Gezelius och till kassaförvaltare herr Platin samt uppdrog vid sammanträde den 19 i samma månad åt c. o. hovrättsnotarien B. A. Wallinder att vara komiténs sekreterare.

Sedan i anledning av de av Kungl. överintendentsämbetet mot byggnadsritningarne framställda anmärkningar ett av arkitekten Ernst Torulf utarbetat förslag till ändring av huvudritningarne i enlighet med anmärkningarne godkänts av komitén, uppdrog komitén åt arkitekten Torulf att uppgöra de till det egentliga byggnadsarbetet hörande detaljritningar, entreprenadkontrakt och ar-

betsbeskrivning, varjämte komitén meddelade arkitekten Otto Dymling uppdrag att vara överkontrollant över byggnadsarbetet.

Härefter utbjödos såväl själva byggnadsarbetet som även övriga nedannämnda särskilda slag av byggnadsarbeten på entreprenad, vilka entreprenader tillfallit nedannämnda personer, bolag och firmor till följande priser:

det egentliga byggnadsarbetet byggmästaren Ernst Danner i Halmstad till ett pris av 425,000 kronor;

uppvärmnings- och ventilationsanläggningsarbeten firman G. Mathiesens maskinaffär till ett pris av 33,300 kronor;

de till ångkök, tvättinrättning, varmvattenberedning samt desinfektions- och steriliseringsapparater hörande arbeten Aktiebolaget Celsius till pris av resp. 4,800 kronor, 8,000 kronor, 5,350 kronor och 2,000 kronor;

invändiga avloppsledningar samt ledningar för kallt och varmt vatten firman A. J. G. Bismarck & Co. till pris av 16,500 kronor.

yttre vatten- och afloppsledningar firman C. G. Faxé i Malmö till pris av 40,195 kronor;

elektrisk belysningsanläggning Nya Förenade Elektriska A.-B. till pris av 15,650 kronor;

personhissar Nyberg & Carlssons Elektriska A.-B. till pris av 6,100 kronor;

mathissar Allmänna Svenska Elektriska A.-B. till pris av 2,900 kronor, och

åskledareanläggning Elektriska A.-B. A. E. G. till pris av 1,860 kr.

Såsom sakkunnige och kontrollanter för särskilda slag av arbeten har komitén biträts av

professorn Fredrik H. Lamm beträffande de elektriska arbetena; och

ingenjören William Fagerström beträffande anläggningar för uppvärmning och ventilation samt vatten- och avloppsledningar.

Enligt det med byggmästaren Danner ingångna entreprenadkontraktet skulle byggnadsarbetet vara färdigt senast den 1 oktober 1912. På grund av dels den under sommaren 1911 inträffade allmänna byggnadslockouten och dels iråkade ekonomiska svårigheter för Danner blev byggnadsarbetet emellertid färdigställt först omkring ett år efter den bestämda tiden. Under tiden hade Danner nödgats anmäla för komitén, att han kommit på ekonomiskt obestånd och icke längre kunde fullgöra sina förpliktelser enligt entreprenadkontraktet, varefter byggnadsarbetets vidare utförande anförtroddes åt ene borgensmannen för entreprenaden disponenten P. E. Bengtsson i Slöinge.

Med bifall till en av byggnadskomitén gjord och av hälsovårdsnämnden tillstyrkt hemställan hava stadsfullmäktige vid sammanträde den 4 december 1913 medgivit komitén att avstå från uttagande av det genom byggnadsarbetets obehöriga fördröjande försutna vitet, som beräknats utgöra 27,000 kronor.

Den 12 november 1913 blev själva byggnadsarbetet efter vederbörlig avsy-

ning godkänt av komitén. Redan i oktober månad samma år hade anstalten, med hänsyn till bestämmelserna angående statsbidraget, blivit av Kongl. medicinalstyrelsen avsynad och godkänd med högst 190 vårdplatser.

Vid redogörelse för de anslagsbelopp, som stått till förfogande, är att anmärka att statsbidraget, som av stadsfullmäktige beräknats till 162,000 kronor, utgått med 175,000 kronor, samt att stadsfullmäktige efter framställning av komitén beviljat ytterligare anslag å 22,594 kronor till inköp av inventarier för sjukhuset.

Ifrågavarande anslag hava sålunda med upplupna räntor utgjort:

Renströmska fondens medel	kr. 434,142: 60
s. k. guldbrylllopfondens medel	» 200,000: —
Anslag till inventarier	» 86,594: —
Statsanslag	» 175,000: —
	<u>Summa kronor 895,736: 60</u>

Härtill kommer:

ränta å löpande räkning	kr. 14,474: 38
från riks försäkringsanstalten återburet belopp	» 19: 10
	<u>Summa kronor 910,230: 08</u>

Utgifterna för byggnadsföretaget specificeras sålunda:

Ritningar, kontroll, diverse	kr. 60,506: 39
Värmelednings konto	» 34,241: 08
Ringledning, telefon	» 4,719: 96
Ångkök, tvätt- och varmvattenapparater m. m.	» 21,390: —
Inre vatten- och avloppsledningar	» 17,519: 14
Byggnaders konto	» 467,851: 94
Planering, inhägnad	» 31,187: 76
Yttre vatten- och avloppsledningar	» 63,195: 19
Elektriska ledningar	» 18,816: 46
Åskledare	» 1,474: 89
Inventariers konto	» 86,594: —
Person- och mathiss	» 9,080: —
	<u>Summa kronor 816,576: 81</u>

Å anslagen har sålunda uppstått överskott å 93,653 kronor 27 öre.

Beskrivning av anstaltens byggnader.

De uppförda byggnaderna utgöras av:

- 1 större huvudbyggnad med ekonomiavdelning.
- 2 mindre sjukhusbyggnader.
- 1 st. ligghall.

Bostadshus för överläkare.

» » syssloman.

» » portvakt, trädgårdsmästare, maskinist m. fl.

Lik- och obduktionsbyggnad.

Vattentorn.

Piskskjul.

Stora huvudbyggnaden, som är uppförd i sten, innehåller även källar- och bottenvåning, tvänne våningar avsedda huvudsakligen för sjuksalar och sjukrum samt 3 tr. upp en mindre sjukavdelning, bostadsrum för personalen m. fl. Förutom erforderliga trappor och hissar inrymmer byggnaden:

i källarvåningen lokaler för värmeledningen, kolrum, verkstadsrum och transformatorrum;

i botten- och källarvåningen, entré och väntrum, 2 kontorsrum, mottagningsrum för över- och underläkare, laboratorium, badavdelning för ankommande patienter, desinfektionsanstalt, förvaringsrum för kläder, badavdelning för betjäningen, badavdelning för manliga och badavdelning för kvinnliga patienter, verkstadsrum, kapprum och rum för filter, tvättinrättning och hushållskällare samt bostadsrum för eldare samt ligghallar;

i våningen 1 tr. upp, 2 sjukavdelningar bestående av tillsammans 5 större salar och 6 sjukrum med till varje avdelning hörande korridor och dagrum, toalettavdelning och W. C., slaskrum, borstrum, piskbalkong, tékök, linnerum samt rum för sköterska, kapprum, en större och en mindre matsal, serveringsrum, kallskänk, kök, disskök, skafferi, handkammare och slaskrum;

i våningen 2 tr. upp, 2 sjukavdelningar i full överensstämmelse med undervarande avdelningar, arbetsrum, isoleringsrum, bostadsrum för betjäning, matsal och serveringsrum för betjäning med hiss och trappor i omedelbar förbindelse med undervarande serveringsrum, toalettavdelning och W. C.;

i våningen 3 tr. upp, sjukavdelning om 3 större salar och 4 sjukrum, dagrum, toaletterum etc. uti full överensstämmelse med övriga sjukavdelningar, bostadsrum för sköterskor och biträden, badrum, en större arbetsal (nu matsal för barnavdelningen) samt i vindsvåning ovan sjukavdelningen 3:ne bostadsrum för underläkare.

Sjukhuspaviljongerna, 2:ne st., äro uppförda av trä samt avsedda den ena för manliga den andra för kvinnliga patienter och innehåller uti bottenvåningen, hall och kapprum, 2:ne sjuksalar, 1 sjukrum, sköterskerum, tékök, toaletterum och sköljrum, uti övervåningen 2:ne sjuksalar, 3 sjukrum, biträdesrum, toaletterum och sköljrum.

Uti huvudbyggnaden finnes plats för 130 sängar och uti vardera av paviljongerna 27, eller tillsammans 184 sängar.

Ligghall. I samband med stora huvudbyggnaden är anordnad en mindre

ligghall och fristående från densamma är uppförd en ligghall av trä avsedd för 80 personer. Invid ligghallen finnes toalettrum, W. C. och rum för filter.

Överläkarens bostadshus, utgöres av en träbyggnad innehållande 7 rum, jungfrukammare, serveringsrum, kök, badrum och W. C.

Sysslomannens bostadshus, likaledes av trä, innehåller 4 rum, kök och jungfrukammare m. m.

Bostadshuset för portvakten m. fl. innehåller 4 st. lägenheter om vardera 2 rum och kök.

Lik- och obduktionsbyggnaden är uppförd av granit och delvis insprängd uti berget samt innehåller obduktionsrum och likrum.

Anstalten erhåller vatten från egen vattenledning, till vilken grundvatten tages från större brunn i närheten. Vattnet prässas medels pumpar, drivna med elektrisk kraft, upp i en uti tornbyggnaden förlagd cistern. Hela tornbyggnaden är utförd av armerad betong samt inklädd med trä. Samtliga byggnader äro försedda med såväl vatten som avloppsledningar samt elektrisk belysning.

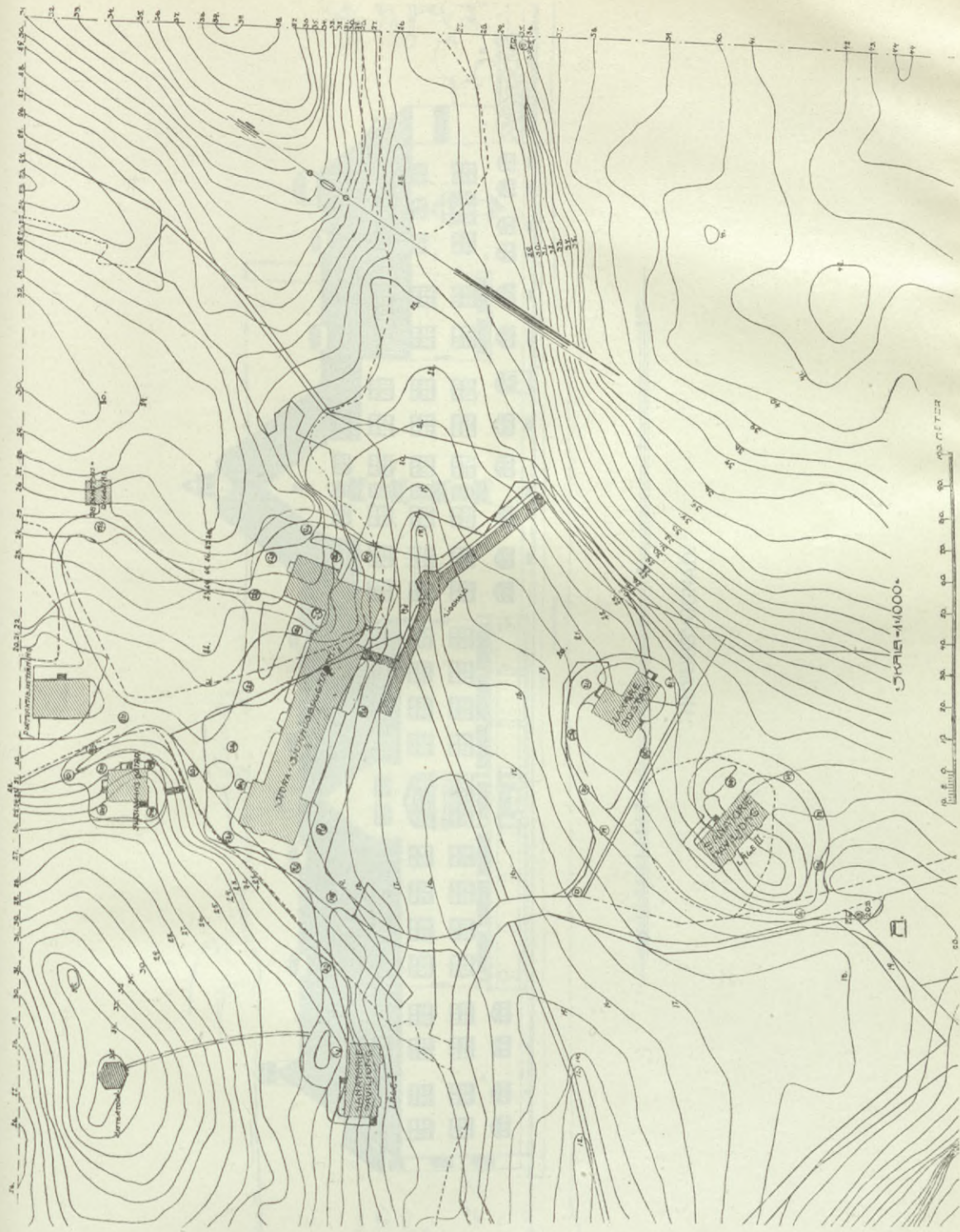
lyghet och fristående från de som äro i upplands län och för
80 personer. Invid lygheten finnes toalettsvår WC och rum för tillfr
Överlämnas poststämman till postverket och till postverket
jagframtagna skrivningar till postverket och till postverket
Systemans poststämman. Skickas av till innehållsbeskrifning och
jagframtagna m. m.

Överlämnas till postverket till innehållsbeskrifning och till postverket
Systemans poststämman. Skickas av till innehållsbeskrifning och
jagframtagna m. m.

Överlämnas till postverket till innehållsbeskrifning och till postverket
Systemans poststämman. Skickas av till innehållsbeskrifning och
jagframtagna m. m.

Överlämnas till postverket till innehållsbeskrifning och till postverket
Systemans poststämman. Skickas av till innehållsbeskrifning och
jagframtagna m. m.

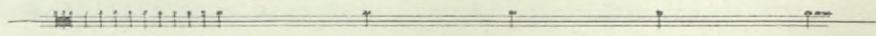
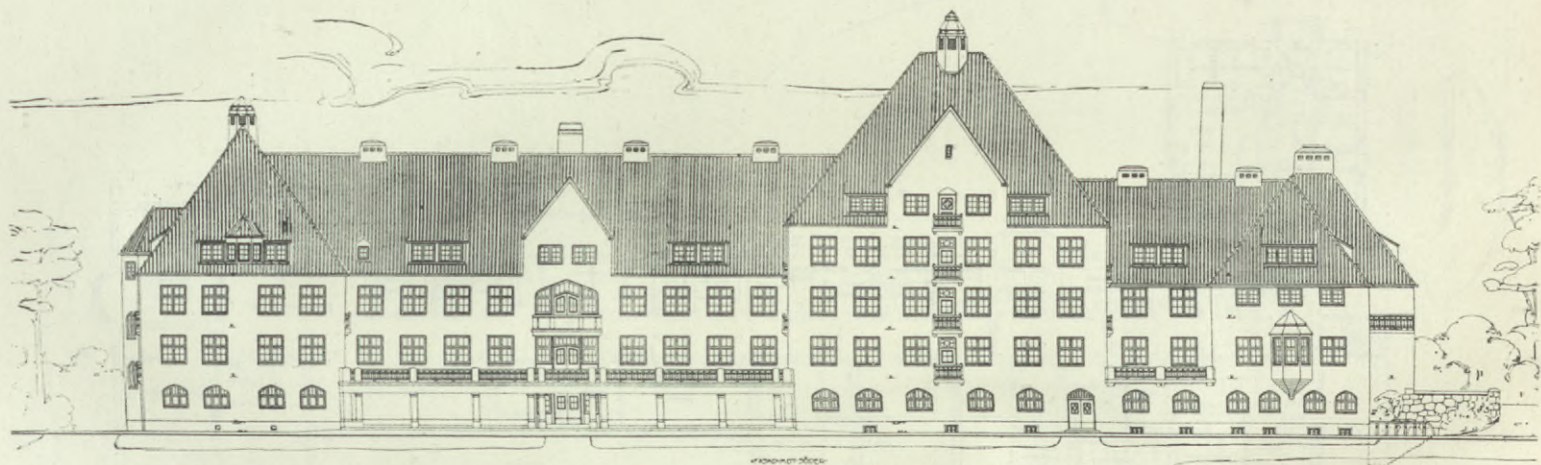
GÖTEBORGS STADS LUNGSSÖTSSJUKHUS. KÄLLTORP.

SITUATIONSPLAN.

21111100001171

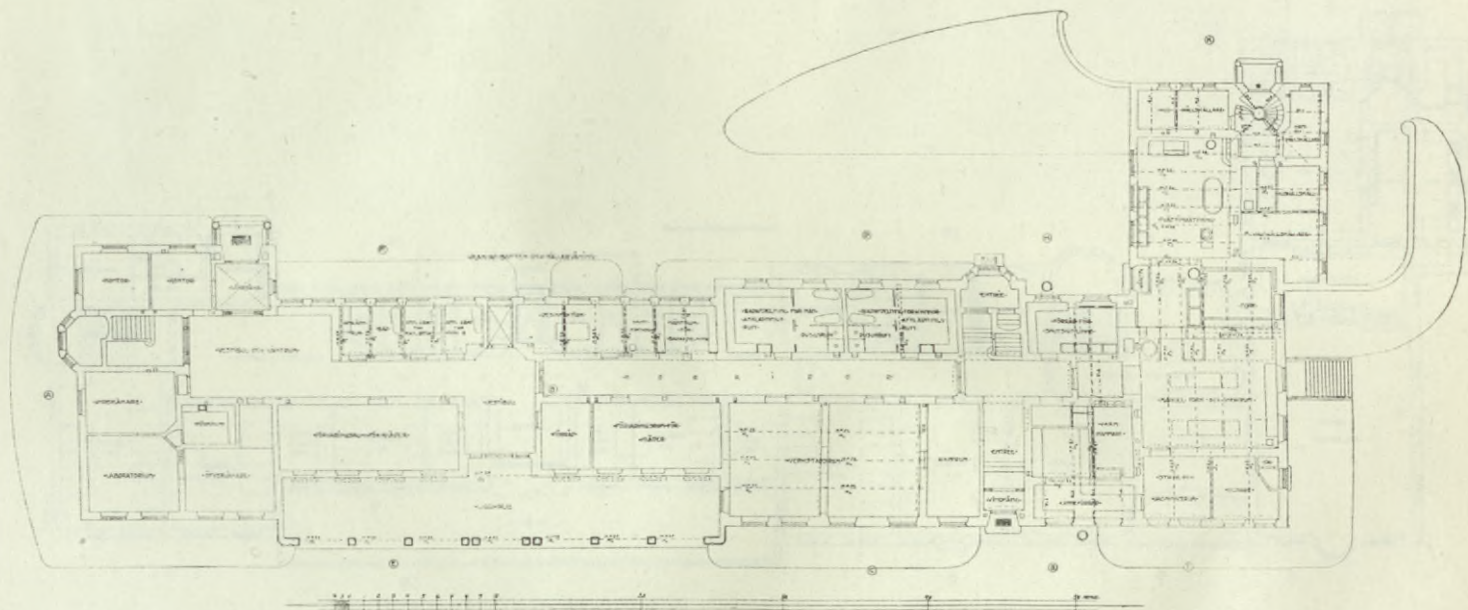

HUVUDBYGGNAD.

WINDMILL

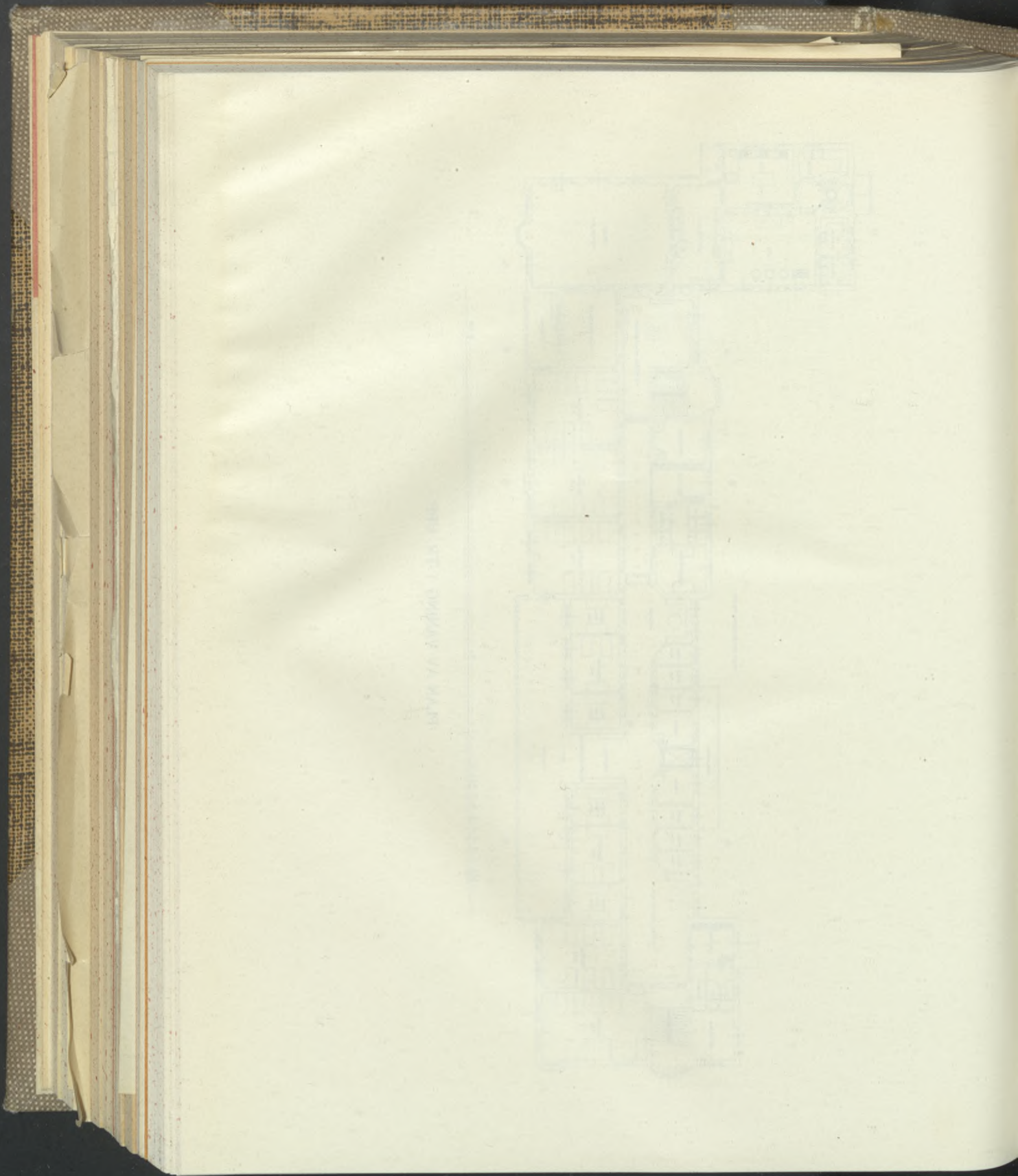

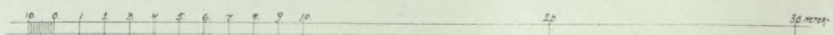
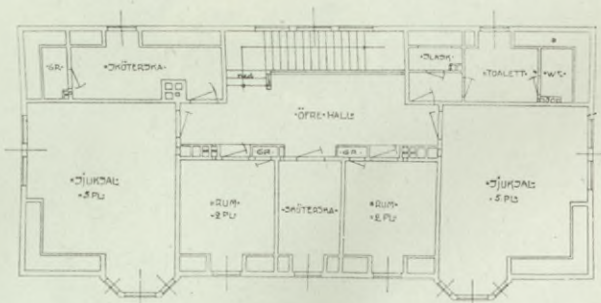
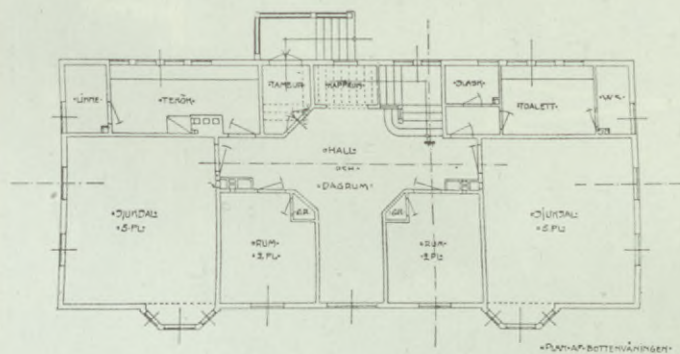
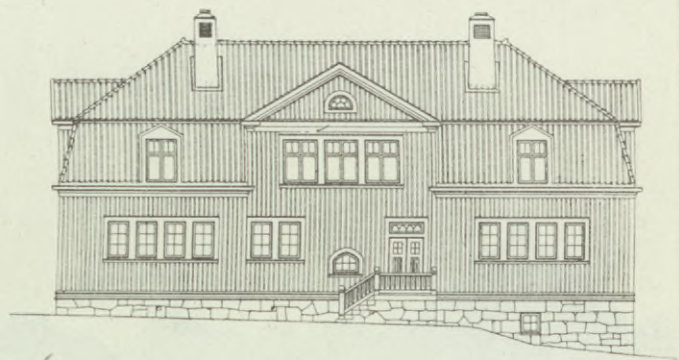
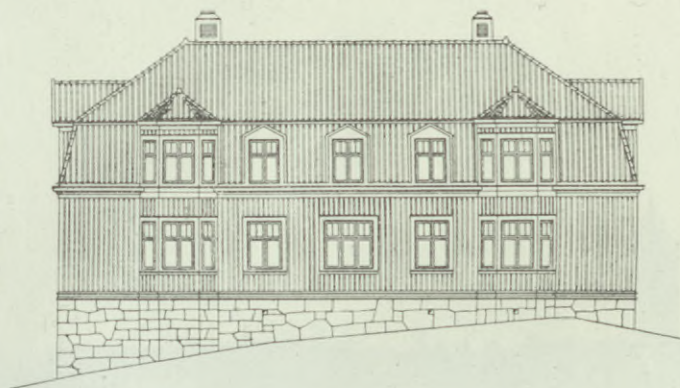

PLAN AV BOTTEN- OCH KÄLLARVÅNING.

BEZV. VY. BOLLER. OCH SVIT. BEGÄRNING

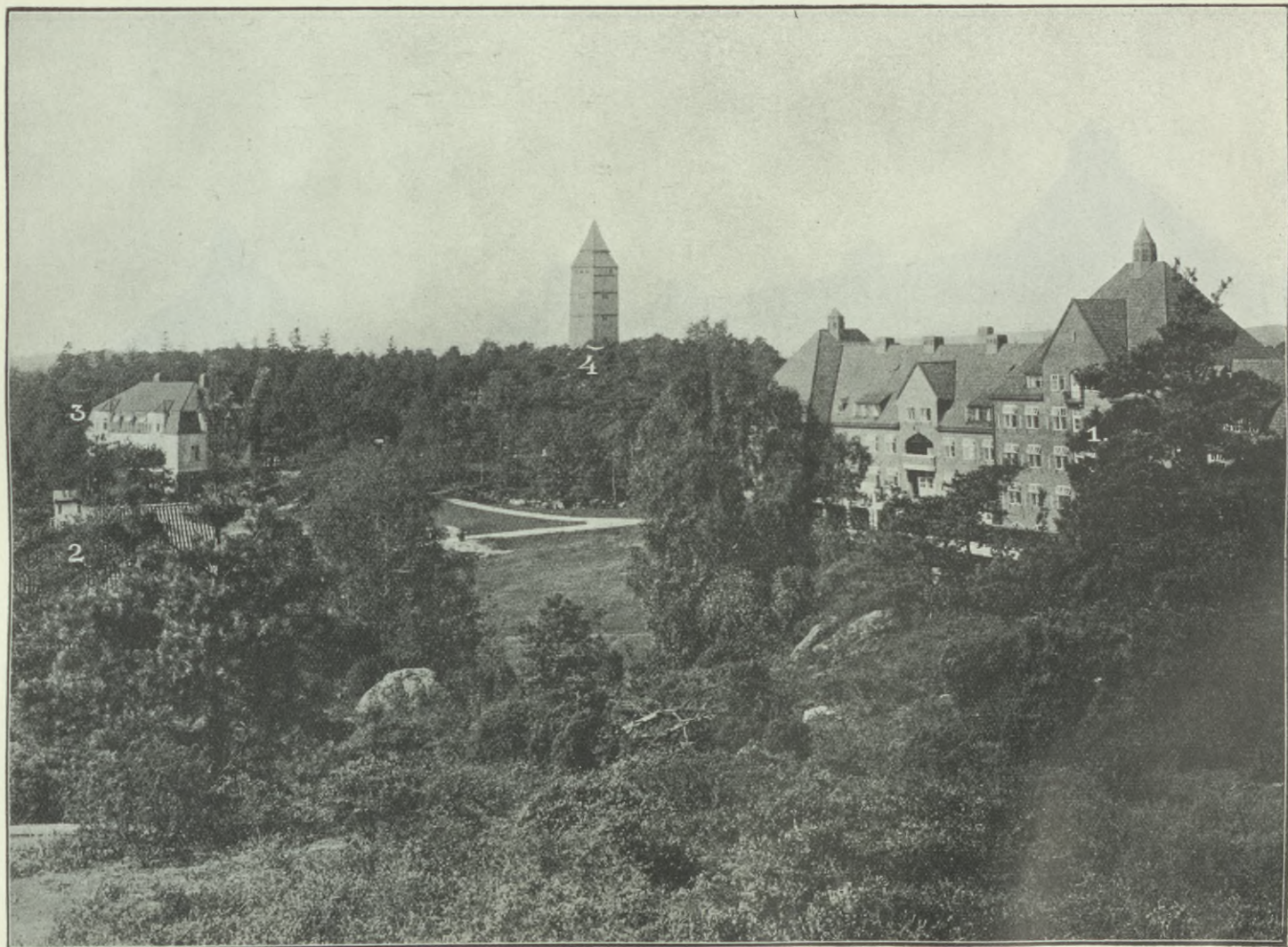

SANATORIEPAVILJONG.

2740 LOKHLEVA TOME

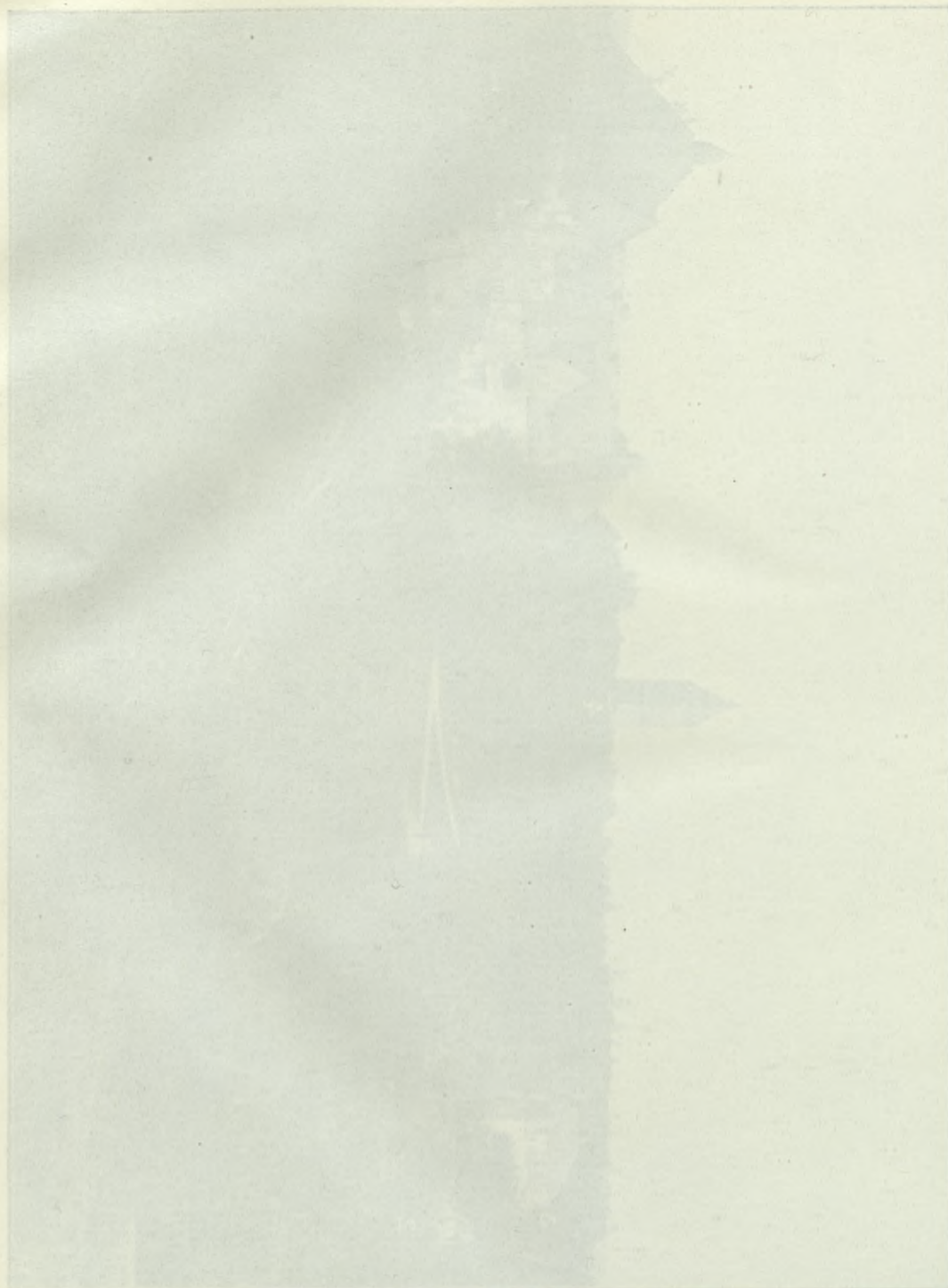

SJUKHUSET FRÅN SYDOST.

Huvudbyggnaden (1), Läkarepaviljongen (2), en av Sanatoriepaviljongerna (3), Vattentornet (4).

Ποσειδώνιοι (1) Περσική Πλευρά 1970 π.χ. Σημειώσεις Πλοίου 12 Αρ. 1000 (14)
ΣΕΚΕΣΕΣ 1970 1970

HUVUDBYGGNADEN FRÅN GÅRDSSIDAN.

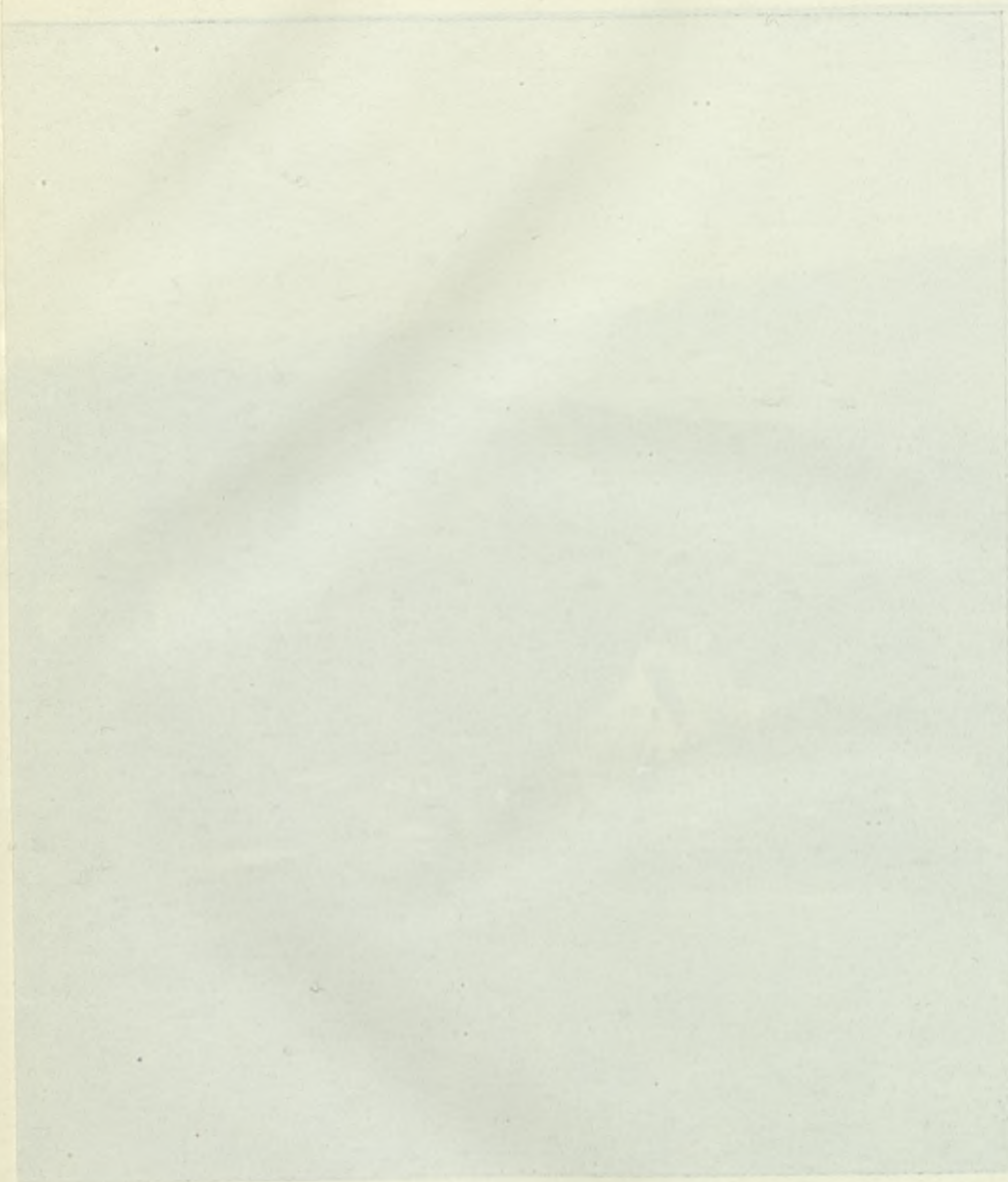

TOTALBILD FRÅN VATTENTORNET.

Huvudbyggnaden (1), del av Ligghall (2), Kapell (3), Sysslomans bostad (4), Portvakts bostad (5).

TOTALBILD FRÅN VATTENTORNET.
Läkarepaviljong (1), Sanatoriepaviljong för manliga patienter (2), Växthus (3), Sanatoriepaviljong för kvinnliga patienter (4).

TOTALHET PÅSÄTTNINGEN

Uppräknad i kronor och öre för varje församling i församlingens församling för församlingens församling